

રાસ્ત-રોશની

યાને

જુઠ્ઠા ઝઘડાનો સાચો જવાબ

નં. ૧ લો.

અવસ્તા:—

“વનઠતિ અકેમથ મનો, વેાલુ મનો તદ વનઠતિ;
વનઠતિ ચિથ્ઓખ્તો વાક્ષ. એરંજુ ખ્ધો વાક્ષ તેષ વનઠતિ.”

અર્થ:—જુઠ્ઠા સખુન માગે, યાને ના-રાશ્તી દુન્યામ. ખરાખી
કરશે, પણ સાચ્યા સખુન આખરે તેને શેકરત-કરશે.

(જમ્યાદ યશત, ૬૦ ૯૬, કાગા.)

કમતરીન લખનાર:

એરવદ, એરચશા ખમનજી હસ્તુર-કુમાના.

સુરત.

સને ૧૯૨૫

‘ હર જેહજમ મીરવદ અઝ પાએ ખુદ મહે દરગ,
 ઉમર કોતેહ મીકુનદ હર કસકે મીશુવદ દરગ;
 નિસ્ત અસર ઉરા અગર દાનેસ્તે કદમ મીઝનદ,
 અઝ પેહર નતવાંન શોમોઈ ઉરા કે મીશુવદ દરગ;
 ઈન ઝમીને તંગરા વસઅત નમી યાબમ દીગર,
 તએ કુન અએ જમશીદ અરકસ ગુફતકે મીશુવદ દરગ. ’

(હસ્તુર જમશીદ એખને જમારપઆશા.)

અર્થ:-“ જુહું માણસ પોતાના પગે કરીને પોતેજ દોજખમાં જશે
 છે, અને જે કોઈ એ રીતે જુહું બોલે છે તે પોતાની ઉમરને હુંફી કરે છે,
 અને જે જાણી જોખને જુહું-બોલે તેને માટે એમ જાણવું કે તેને માથે
 ખુન્વાદી નથી, વાસ્તે અએ જમશીદ! એ વાતથી તું પાછો ફરીને બીજા
 રસ્તો માપ, કાંચ કે એ જુહાઈની તંગ જમીનને વધારીને તું બીજી લાંબા
 કરી નાંહ શકવાનો, અને એ અગવડની તંગી ભરેલી વાતમાં બીજા
 ધારે બ્યાન કરવાનો ફાયદો પણ તું નહિં જોવાનો. ”

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીગચ્છિદ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૩૮૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રાજા રોશની

વિષય ૫૮૪૫૯

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
૧૨૩૮૧ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંપ્રદ
દીખાયા.

અપામ અહુર મજદ સર્વે શક્તિમાન સાહેબોના સાહેબ
મીના-આને-મીના મજદની મહાન મેહરો-મદદો માટે ઉપકાર માનીને,
આ મારા કમીના લેખ આમે દીખાયામા થોટાક ખુવાશો કરીશ.

સુરતના નાણાદારજીએ આ કમતરીનો નામનું ઘણુંજ અણુધટતા
અતેરાથી ભરેલું ચોપાન્યું ચાલુ સાલનાં પ્રગટ કર્યું છે, આ ચોપાન્યુ કેવી
હવેનું શું દલીલનું ? ને ક્ષેત્રી ના-સાજ બાપાથી ભરપુર છે, તે માટે સર્વે
મજદદાર વાંચકોએ જે મત આપ્યું છે, તે મારે વર્ણવવાની હવે અગટ
રી, ખચ્ચીત આવા બે-વળુદ ચોપાન્યાનો જવાબ આપવાની જરૂર શી ?
ખાલું અમારા ખેર ખ્વાહાંઓનું વાજખી મન હતું !

મારે જણાવવાની જરૂર છે જે, આ નાણાદારનું ના-સાજ ચોપાન્યું
જેમા તમામ ખોટા જુઠા ઉપજનવી કાઢેલા પુરાવાને જે ના-કોઠાં કરીએ
તો, તે માટે જે મોટું દોલ દેખાડી ચુપ રહીએ તો, આ ઉપજનવેલી દલીલો
ભવિષ્ય માટે ખુબજ સંતાપને સિતમ આપનારીજ થાએ, તે હમારા
હમકલામ બાધએને અનુભવ સિદ્ધ છે.

તે આ દાખલાથી જોઈ શકાસે જે, સુરતના શેઠ વકીલ સાહેબોના
કદમી પાક આતશ બેહરામ, જે હમારા વડવા દસ્તુર સોહરાખજી
દસ્તમજી કુમાનાની દખરેખ વડપણની આગેવાનીમાં ખરપા થયા, જે
તવારીખી ખીના સર્વેને જાણીતી છે. તેના પુરાવા રૂપ દસ્તાવેજો તેમ
તમામ પારસી તવારીખના સર્વે પુસ્તકોની મુસ્તકીમ નોંધોની ગુહાઈ છે.
તેમ સદરહ પાક આતશ બેહરામની તખ્તીમાં પણ આ મુજબે
ખજેતમાં લખ્યું છે.

“હમ અઝ સહએ દસ્તુર સોહરાખ રાદ,
પરસ્તેશ-કહેહ શુદ અજળ આ મુરાદ”

અર્થ:—“ખોટા મનના દસ્તુર સોહરાખની કોશેશથી (આ) પરસ્તેશનું
મકાન મોરાદ પ્રમાણે અજળ રીતે (ખરપા) થયું.”

તે વેળા દસ્તુર સોહરાખ ૩૦ કુમાના,ની આગેવાની ને વડપણમાં આતશ
બેહરામમા ક્રિયા કરનાર નાણાદારના મોખેદ સોહરાખજી ઇજવામાં હમસરિક
હસ્ત, આ લેખોનું સોહરાખજી-દસ્તુર કુમાનાનેજ મળતું સોહરાખ નામ હતું, તે

નામના પોતાનાજ નાક્ષાદાર આતશ બહેનમના દસ્તુરને તેઓનીજ આગેવાની ને દેખરેખ હતી. આવું ખોટું હાલના નાક્ષાદારોએ ઠોઠી બેસાડ્યું! અને તે બહાને અનેક ઝઘડાને સંતાપ ભરી સતાવણી શરૂ કરી તેના પુરાવામાં તખ્તીમાનુ નામ દસ્તુર સોહરાય તે પોતાનાજ નાક્ષાદાર છે, આવું જુઠા ઝઘડાથી સમજવા લાગા છે.

દસ્તુર સોહરાય ૩૦ કુમાનાના આપનું નામ તખ્તીમા નહી હોવાથીજ નાક્ષાદારોએ આ જુઠાણાને જેમ આપવા માટે ઝઘડો શરૂ કર્યો. દસ્તુર સોહરાય ૩૦ કુમાના માટે હમારા યુઝર્ગોથી સીનાદર સાંભળતા આવ્યા છીયે, જે તેઓ બહુજ ઉદાર વૃત્તીના શાંત તેમ મોટા મનના હતા; અને તેના વાદગાર પુરાવા રૂપે, આતશ બહેનમની તખ્તીમા પણ મોટા મનના લખ્યું છે. અને તેઓના મોટા મનનો પુરાવો જે તખ્તીમાં તેઓના નામ આગલ આપનું નામ નહી લખાયું તો તે બાબે આ મોટા મનના દસ્તુરે પોતે કશો વાંધો નહિ લીધો અને પોતાના મનની મોટાઈનોજ ગોચા પુરાવો આ મુજબે મુકી ગયા.

આ મોટા મનના દસ્તુર સોહરાય ૩૦ કુમાનાનો મોટા દીલ ગુદાનો ફેજ હાલ હમને આ રીતે જવાબ આપવાની ફરજમાં આણ્યો! યાને એક ફક્ત તેઓના આપનું નામ આપેલું નહી હોવાનો લાજ લઈ, હાલના નાક્ષાદારોએ જુઠી રીતે જગે મયદાન જગાડે છે, ફક્ત આટલા માટે, તો હાલનું એઓનું ચોપાન્યુ વગર જવાબે જો પાસ થઈ જાય તો બવિખ્યમાં હમારી અઓલાદોને કેટલું બધું ખમવું પડે? તેનો ખ્યાલ આવશે.

ખોદા પાકની કરમ અમેઓથી હાલે હગાગ ઘર ફરુંખમાં છે, બાળક બેટાઓ છે, જે સર્વેને હમારા બાળીકા પવિત્ર પેતામાંજ નાંખવાનો હમારો હાલ વિચાર છે, આ બાળકો પોતાના બાપીકા પેતામાં પેશકાર થાય ત્યારે, નાક્ષાદારના આ હાલના નામના ચોપાન્યુથી તેઓની સતાવણીને સંતાપ કેટલો વધે, જેમ દસ્તુર સોહરાય ૩૦ કુમાનાએ મોટું દેખાડી એક નામ માટે વાંધો નહી દેખાડ્યો, તે આટલી નાહની બાબતને લઈને આવો મોટો ઝઘડો હાલના નાક્ષાદારોએ કરે છે. તો એઓના ઉપજીવેલા જુઠા પુરાવા માટેથી જે દસ્તુર સોહરાય ૩૦ કુમાના પેડે મોટું મન દેખાડ્યે હાલે હમો તો બવિખ્યની પ્રબળને તે કેટલું હાનીકારક? આ અને આવા વિચારોથીજ મારે નાક્ષાદારોએ જવાબ આપવાની આજન ફરજ પડી છે અને તેથીજ આ હમતરીને જવાબની હારમાળા શરૂ કરી છે જેમ

કરતા :મેં તદન સાચ્યુજ, સંગીન, તેમ કંઈક, કટક, કડવું, પણ વિવેક તજીને
તો લખ્યું નથીજ. નાદાદારજીએ જ્યાં મને ગાળો આપીને લખાવ્યુંય, ત્યાં મેં તક
મળતાં વલતા આશીર્વાદ આપ્યા છે ! જ્યાં મારી નાલેશી કરી છે, ત્યાં
મેં નમ્રતાથીજ વર્ણવ્યું છે. મહાત્મા કમીર કહે છે તેમ મારે તો
ફલ અદા કરીને કાંટાવાલા મારે, કાંટા પડતા સુકીશ.

તુમકું વન કોઇ કાંટા દે ઉનકુ દે છું ફુલ,

કાંટા વાલેકુ કાંટો ઓર ફુલકું મીલે ફુલ.

સાચી ખીન જાહેર કરતાં હું અચકચો નથી, જુડી ખીનાઓને જુડી
નરીકે જાહેર કરતાં હું દર્યો નથી. દરેક મારા જ્યાંઓના સત્તાવાર પુરાવાનો
પ્રથમ સંગ્રહ કરીને મેં કામ લીધું છે.

અત્રે મારે એક ખુલાસો કરવાની અગત છે. માફ આગલું ચોપાન્યું
“સુરતના કદમી આતશ બેહરામનાં દસ્તુરનો કિસ્સો” આ ચોપાન્યું
કાઠખી નાદાદાર સામે મેં નહિજ લખેલું. તે તો માનવંતા આપણા
અકાબરે અફસર વકીલ સાહેબને નામનું હતું, તેનો જવાબ નાદાદારજીએ
જાડ ભાષામાં મને આપીને, જાણીતા ખાનદાને અફસર અકાબરે-માનવંત
સુરતના વકીલવાલા સાહેબોની નહિ ઇચ્છવા જોગ આડકત્રી અપમાન
બરી હાલત કરી છે. સખ્ય આ નાદાદારના ચોપાન્યાથી અનેક સાહેબોએ
શકમંદ થઇને મને જણાવ્યું, કે “આ ચોપાન્યામાં વકીલવાલા સાહેબોનો
આડકત્રો હાથ હશે.” જેથી આ ખાબે બાર દઇને મને જણાવવાની જરૂર
છે, જે નાદાદારજીના આ ના-સાજ ચોપાન્યામાં વકીલવાલા સાહે-
બોનો મુદ્દલે હાથ નથી, તેનો માનવંતો તો આ નાદાદારના ચોપા-
ન્યાથી ઓર નાખુશ થયા છે. તેમ આ કમતરીનના આગલા ચોપા-
ન્યાથી પોતાની ખરી ખાતરી થયે, હવે તેઓ માનવંતો આ નાદાદારના
જુદા ઝગડામાં કદીખી હાથ નાખશે નહિજ એમ ખાતરીથી માનવું !

ખોદા કરે ને આ મારા અદના લેખથી ખરી રૂડી રાસ્ત-રોશની
બરપા થાએ. ધનશાન ભુલને પાત્ર છેજ, જેથી (હમારી કે પછી) નાદાદાર-
દાર સાહેબોની ગફલતી કે ભુલ જે હોએ તે બાધે, કચરો, કડવાસ,
કંકાશને, રાસ્તી સેવાના સદગુણ સચ્ચાઈથી દેકર કરી નેક વિચાર, નેક
સખુન, નેક કામમાં આગલ વધી ! બદ વિચાર બદ શખુન, બદ કામથી દુર
રહી ! ખુરી સરજત બરબાદ કરી, બલી સરજત બરપા થાવ !!

તે દાદારે પાકના ખુલંદ આશીર્વાદ સર્વેને હોજો !!!

કમતરીન કર્તા.

શુદ્ધિ પત્રિકા.

પાત્ર નંબર	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૮	પક્ષત	વક્ષત
૧	૧૭	ખે	ખે
૨	૨૧	આવું.	૦
૪	૬	પદ્ધતિશતતએ	પદ્ધતિશતતએ
૪	૧૧	લખનાર	લખાવનાર
૪	૧૮	અ ક	અનેક
૪	૧૯	ગોડવણ	ગોઠવણ
૫	૧૭	ફડમો	ફડચો
૫	૮	વિચારાની	વિચારેની
૬	૧	પાતાની	પોતાની
૭	૨૫	નામાના	નામામા
૮	૮	વર્ષોની	વર્ષોની
૧૧	૧૭	વખોડનારવો	વખોડનારના
૧૫	૧	બનકો	મનકો
૧૭	૧૧	પદતા	લદતા
૧૮	૩	૧૦૧૭	૧૮૧૭
૨૩	૧૧	કર્મ	કર્મ
૨૫	૧૬	મોખેદ	મોખેદે
૨૭	૬	આ વેલવાર	અવેલવાર
૨૭	૧૪	તાસુખી	તાસુખી
૩૨	૧૧	બાદાદમા	બામદાદમા
૩૨	૧૯	ઘટતા	અણુઘટતા
૩૩	૧	નાક્ષાદાર	નાક્ષાદાર
૩૫	૨૮	૧૯૫૭ ના	૧૯૫૭ માં,
૩૮	૨૬	કર્મ	૦
૪૦	૬	બળ ચ	બળવીચ
૪૧	૫	અમલ	અસલ
૪૫	૨૩	ગચોર કરી	ગચોર ૦
૪૬	૨૨	જાનને	જુખાને
૪૯	૩૦	ક્યુલીમે	ક્યુલીને

અપામ-અહુર-મજદ.

રાસ્ત-રોશની

યાને,

નાહાદાઝના જુઠા ચોપાન્યાનો

સાચો જવાબ. નં. ૧.

અવસ્તા:-યેજી અદાદશ અપારુ જેમ વેંદાદતી, હયત આંસણતા
યા દહખિતાના ક્રોખ્તા અમેરેતાદતી દઝેવાદશચા મધ્યાદશચા,
અત તોઈ સવાદશ વાહુમેમ પક્ષત અહુરા.

અર્થ:-જ્યારે અશો સદ્ગુણી માણસ પોતાના પરોપકારી કામોથી, તથા
ગસ્તીથી દૃઙ્ગ યાને દગાઈ-જુઠાઈને મારશે તથા જે ચીજો દેવોથી તથા
પુરા માણસોથી દગાઈ તરીકે જાહેર થયેલી હતી તે જ્યારે તેના ખરા
આકારમાં બહાર આવશે ત્યારે અએ અહુરમજદ તારી પરસ્તેશ તેથી
ઉપજતા ક્ષાએદાઓ સાથે કેલાવો પામશે.

(સ્પેન્તોમદ ગાથા, હા. ૪૮, ૬૦ ૧, કાંમા)

જુઠા પાકની ખલકમા તે સાહેમે એશકતી પોતાની અજીમ કુદરતથી
પેદા કરી છે. આ ખે મહાન કાર્ય કરતી શક્તીથીજ આ સૃષ્ટિનો સર્વ
કારોબાર નીયમસર રોજે અઉવલથી ચાલુ છે. આ ખે શક્તીને આપણાં
પાક મજહબમાં, “સપેના મીનો અને અંગ્રેહ-મેન્યુ” જેવું કાર્ય દુન્યાની
પેદાએસમાં ઉત્તતી, આબાદી, આસાની, આકેશ્વત, જ્ઞાન, ઉહાપણ, ને
રાસ્તી, સચ્ચાઈ, વીગેરે સર્વે સદ્ગુણો આ ભલા મીનોસપેન્તામેન્યુને હવાલેતું
દરેક કાર્ય છે, જ્યારે એનાથી ઉલટો પુરો “અંગ્રેહમેન્યુ” જે શક્તીતું દરેક
કાર્ય ઉપલી બલી દરેક શક્તીથી તદનજ ઉલટું, યાને વૃદ્ધીની સામે નાશ,
ખરબાદી, દુઃખ, સંકટ, કળયો, ટંટો, કાવતરું, જુઠાઈ, ને ના-રાસ્તી,
પ્રીતનો-ફેસાદ, અબીમાન, આપખડાઈ, તકેબરી-તુંદઈ, વીગેરે છે. આપણા

પાક જાત પેગામથર સાહેબે પોતાનું ફરમાન ગાથામાં ખુલ્લું આપેલું દીસે છે, જ્યાં તમામ યુરા “અંત્રેમેન્યુ” સામે તેની ના-રાસ્તી અને જુઠાઈ જાહેર કરતી યુરી શક્તી સામે દરેક અસ્તેકુસ્તી યાને રાસ્તીથી સત્યતાને સચ્ચાઈના બલથી સચ્ચાઈ માટેજ લડત ચલાવીને બલા સપેનામીનોની સંદેશમાં સમાવા, જુઠાઈને તોડવાનું, જા-બજા ફરમાવેલું છે. જુઠાઈને તોડવી એ દરેક સાચ્યા જરૂરોસ્તીને તે સાચા જરૂરોસ્તી તરીકે આપન ફરજ અવસ્તામા વર્ણવેલી છે. આવી એક ફરજ હાલ આ કમતરીન લખનારને ફાલે ફેરતી આવી છે.

એક નીલક નીલજ નાલાએક ચોપાન્યું.

ભાઈ સોરાળ મેહરવાનજ નાલાદાઃ જે, આ કમતરીન લખનારથી અરધી ઉંમરનો છે, જેને આજ તુલીકમાં કશુંએ જાહેરમાં લખ્યું હોએ એ આપણી જાણમાં નથી. (અને હવે પછી જે કોઈ બાહુતી લખનાર પાસે લખાવી પોતે જાહેરાત મેળવે તો આપણે અજબ થઈ નહીં !) તેના જેવા એક નાદાન છોકરાને (દેડનું ગાંડું!) આગલ પાડીને પ્રકટકર્તા તરીકે, તેને “એરવદ એરચશા ખમનજ દસ્તુર-કુમાનાના ઝોરંગા” આવા નામનું અતી નીલજ નાલાએક નીલક ચોપાન્યું પ્રકટ કર્યું છે, તે લખાવનાર કે આ નાદાન છોકરો તેના લખનાર નથીજ. તેઓમાં જાહેર લખવાનું પાણીજ નથી, આ નાદાન છોકરો શોરાળ નાલાદાઃ શું લાયકાત ધરાવે છે. ? તે તો જે, તેના સંબંધમાં આવે તેને રોશન છે. એક અહસ્થ પોતાને લગતી અંગત બાબત માટે, મજબૂર છોકરાને મલ્યા હશે, તેઓ બા-પોકાર જાણાવે છે કે “સકાર સણક વના વાત કરવાનો વિવેક કે વફા જે ધરાવતો નથી, તે આવું ચોપાન્યું તે શું લખે ? યા પ્રગટ કરે ? એ તદન માનવા યા બનવા જોગ નથી” તેમ તેના લખાવનાર પણ પોતે, જાહેરમાં એકબી સંદેશ સહી સુદ્ધ લખી શકવાની શક્તી કે સમજ ધરાવતા નથીજ ! અને તેથીજ તેઓએ બાહુતી કોઈક લખનારાઓની મોટી મદદ મેળવવા માટે સુરત-શહેરથી તે-નહાનપરા, અને મુંબઈમાં, છોક બાયખલેથી-કોટ તુલીક પોતાની મદદગાર ફોજ બાહુતી ઉભી કરી પણ, તેથીએ કશું તેઓનું સાર્થક થયું નથી. બ્યારે આ કમતરીન તદનજ એકલો અને વળી મુરદાર તે ફક્ત એક યજ્ઞદાને પાકનીજ એકલી મેહેરો-મદદથી, જુઠાણાંની સામે ફક્ત સચ્ચાઈ જાહેર પાડવાને હીંમતથી હક અદા કરવાની ફરજ સમજે છે. અને તેમ રાસ્તી માટે રાસ્ત રાહે આ “રાસ્ત-રોશની” વાંચક વર્ગને તોલ કરવાને તક આપવા તે જાહેર પાકની એકલી હીંમતને કુમકપર ઉત્તવાર છે. જેમ જાહનના-

મામાં ફિર્દોશીની આને લગતીજ બેત મહાન સાચેર નીચે મુજબ લખે છે, જે કોઇથી આપણ પર ઉસ્તવારને . એકલા યજ્ઞને પાકનો આસરો મેલવનારને બહુજ હીંમત ને શુર આપનારી તે વાંચનાર સાહેબ તમને પણ કોઇક વેળા હીંમત આપશેજ.

અગર સદ સવારનદ મગર સદ હજર,
ફઝુનીએ લશ્કર ન આયંદ બકાર.
શુમારા બુવદ યાર યજ્ઞને પાક,
સરે દુશ્મનાન અંદર આરમ બ ખાક.

માએની:—સો યા સો હજર સવારો હોએ તો શીકર નહિ, લશ્કરની મોટી સંખ્યા કાઇ કામ આવતી નથી, જે પાક યજ્ઞના આપણો યાર થાએ છે, તો દુશ્મનનાં સર આપણે ખાકમા લાવીશું “ફિર્દોશી”

ખચિત ઘણી ફોજની ભાડુની મદદ સાથે આ “ઝારંગા ચોપાન્યું” લખાયું પણ તેને કશું પણ મેળવ્યું નથીજ બલકે ગુમાવ્યું છે, અને નક્કી હવે પછીથી ગુમાવશેજ ! તેનો સખબ જાણીતો છે, આ નાહાદારએ એ જુદી ખીનાને સાચી તરીકે દેખાડી છે, અને જે પાએદાર સાચું છે તેને જુદું જણાવવું છે, યાને ફદરતના ને સત્યતાના કાયદાથી ઉલટું કરનારને ફાયદા કે ફત્તેહ ક્યાંથીજ હોય ? અરે તે ટકી પણ ન શકે.

સત્ય વીના તકરારમાં તું ટકસે નહી ભાઇ,
ક્લમ કોરડી કેમ લખે ખડ્યામા નહી શાહી.

(કી દા. એ. તારાપોરવાલા)

ઝારંગા ચોપાન્યુ લખનાર શાક્ષર.

નાહાદારએ પ્રકટ કરાવેલું નીલકે ચોપાન્યુ જેમાં તેના લખનારનું નામ નથી, લખી આપનાર ભાઇએ પોતાની લેખણ શક્તીને લાજન લગાડી છે, આ લેખક શાક્ષર પોતે આવું છુપે હાથે લખીને કસીથી પોતાના કુટુંબની કે કોમની સેવા તો બજાવીજ નથી, બલકે શેહતાન્યતને સાહેતા આપીને ખુરા ગનામીનોનું કબ્યા કંકાશનું કાર્ય તેને પોતાને ફાલે લીધું છે. આ વીદ્વાન ગણ્યાતા શાક્ષરે જે ચીત્રની ખીજ બાજુ જોઈ હતે, અને કાને સાંભળ્યું હતે અને તે પછીજ પોતાની કાએશ્યતથી જુદાઈ ક્યાં છે ? શું સાચું છે ? તેનું તોલ ક્યું હતે, તેમ કરીને નીષ્પક્ષપાતપણે, સુરતના કહમી હમકારના મળલુમ મોખેદોને ઇન્સાફ આપતે ! તો તેઓ પોતાની

આ હયાતીમાં અશીર્વાદ ! અને ગુજરવા પછી તેમની નેકનામીમાં યાદ અને અરાધના થતે ! જેમ અશો નર “ ઉસ્માનર ” ની યાદ આજે પણ દરેક ફરોક્ષી ભણનાર અયોરનાન તેને કુટુંબી કન્યા કંકાસતો નાસ કીધો તેના હેસાનમાં નીચે મુજબ અરાર્થ છે.

અવસ્તા:-અપએનો કવપીમ યજ્ઞમઘદે ઉસ્માનરહે પયેપતંધહો-

પદતિ-સ્ત્રીર પદતિશતતએ નાકયો-કરશતહે તબએવંધહો.

અર્થ:-સગાવહાલાથી ઉત્પન્ન થએલી ખરાબીની સામે થવાને માટે પએપતંધ પદતિસ્ત્રિરના છોકરા અશો ઉસ્માનરના ફરોહરને હમો માન શાયે અરાધ્યે છીએ.

(ફરવરહીન યશત ૬૦ ૧૨૦, કાંગા)

ઔરંગા ચોપાન્યું લખનાર કોણ ?

ઔરંગા ચોપાન્યું પ્રકટ કરનાર અને લખનાર પછી તેના લખાવનાર સાહેબ બાપે ખુલાશો કરવાની જરૂર છે. આ નીરતેજ ચોપાન્યું લખાવનાર સુરતના શેઠ વકીલ સાહેબના કદમી આતશ બેહરામના હાલના નવા ને નાક્ષાદાઃ કુટુંબના પહેલા દસ્તુર મહેરવાનજી ફરહુનજી નાક્ષાદાઃ એએ સાહેબને દસ્તુરી દરજ્જાનો ધણુક વર્ષોથી શોખ હતો અને દસ્તુરી મેળવવા માટેની વર્ષો આગમચની કાશેશ બહુ કાળજીથી કરી રહ્યા હતા, જેના અ ક પુરાવા આપી શકીશ. તેઓ સાહેબ, દસ્તુર તરીકે ૧૯૧૭ ના સાલમાં કદમીના મરહુમ દસ્તુર સારાબજી રસ્તમજી દસ્તુર-કુમાના ગુજરી ગયા ત્યારેજ પોતાની વર્ષો આગળથી કરી રખાયેલી ગોઠવણ પ્રમાણે દસ્તુર થયા ! દસ્તુર મહેરવાનજી નાક્ષાદાઃ સુરતના કદમી આતશ બેહરામના સર્વ કુલ મોબેદમાં પોતાની વર્ષોની વર્તણૂકમાં ધણાજ અપ્રીય પુરવાર થએલા (જુઓ અયોરનાન નામુ સફે ૭૨૩-૭૨૭, મા સર્વ કદમી મોબેદોની શહીના દસ્તાવેજો)

સેવા વિના કોઈ પણ સત્તા પામી શકતુંજ નથી, પોતાને શું એક સત્તા કે અખત્યાર હોય એવી ખાલી મગજની ધુંધમાં એએએ સર્વેની દીલશોજી બોએલી હતીજ, એઓ સાહેબની જગ્યાન એ અખત્યાર રીતે બોલી જવામાં બહુજ બહાદુર છે, અને જેમ બે અખત્યાર બે હીસાબ બરાડા ‘મારીને સદરહુ પાક આતશ બેહરામનો દવાજો ગળવતા આવ્યા છે, આખાદ તેજ બપને તેજ રીતીનિતીનો નમુનો આ એએએ લખાવેલા ચોપાન્યામાં મોબુદ યાદગાર પુરાવા રૂપે આપણને પેશ કર્યું છે.

જેમ અનેક જુડી ડીંગા અને ઉપજવી કાઢેલાં : ખોટા અનુમાનોના અવાજને વારંવાર વર્ષોથી પાક આતશ બેહરામનો મુખ્ય દ્વાર ઘોંઘાતથી ગાજી રહે છે. તેવુંજ આ એઓનું લખાવેલું ચોપાન્યું, પહેલાં પાનાથી લઈને છેલ્લાં પાના તુટીક ખોટી જુડી ઉભી કરેલી દલીલોને જુડો દમદમાત દેખાડવાના જુડા પગાડા છે કે નહિ? તે વાચનાર સાહેબને હવે પછી તોલ કરવાને બની આવે કરીને એઓની દરેક દલીલો વગર પાયાનીનો ફડમો કરીશ, તે કરવા આગ્રમજ એક અંગ્રેજ ક્વીની અને મળતાંજ વિચારાની વાચવા જંગ બે લીટી રજુ કરીશ.

**Nonsense and noise will oft prevail,
when will power and wisdom fail.**

યાને:—“જ્યારે મનોબળ શક્તિ અને ડહાપણ નીસફળ થાય છે, ત્યારે અક્ષય વતનાના ધોધાત અકવાદ વારંવાર વ્યાપી રહે છે. ”

એઓ સાહેબે લખાવેલું જુડી ચકચારનું નીર્દેશ ચોપાન્યું જેટલું રાસ્તીથી વેગળું, તેમજ જ્ઞાન વગરનું અજ્ઞાન ફેલાવનારું, અને તેનું પરીણામ શું આવશે? તેનો ખ્યાલ કે દર્યાદત કયા વીના પોતાની સાલની શોભાને તથા સુખને, તે સાથે પોતાની ભવીષ્યની અઓલદને પણ હાની અને દુઃખ પોહોચાડે તેવું, કોઠખી પોતાની પીઠના કે ભવીષ્યના કે તેના અંજમનો કસોખી વીચાર વિના ખડુજ બેડુંદુ ને પોતાનેજ ભારી પડનારું લખાવ્યું છે.

સરે રાસ્તી દાનંદ આમાદ ન ખુસ્ત,
ખનક આનકે જ આગાજ ફર્જમ જુસ્ત.

અર્થ:—રાસ્તીનું મુજ શરૂઆતથીજ જ્ઞાન છે, સુખ તે આદમી કે જે (કામની) શરૂઆતથીજ તેના છેવટ ઉપર નેગાદ રાખે.

“ શાહ બેહરામ ગોરનાશખુન ”

ખુદ પાક સર્વે જ્ઞાન અને ડહાપણ બોલો! પુરાણનામીનોતી ખુરી શક્તિ બરખાદ થાય! બલા સંપનામીનોતી નેક શક્તી બરપા થાઓ! એવી દરેક દુવા સાથે પ્રારંભના આ ટુંક ખુલાશા પછી હવે આ દસ્તુર મહેરવાનજ નાજાદાઈએ લખાવેલાં “.....ઔરંગા” ચોપાન્યાની તપાસ રજુ કરીશ, અને તે આગમજ તે દાદાર પાકનું નેક નામ લઈને વાંચનાર સાહેબને મારી તપાસનું તોલ કરવાને તેના સાચવટનું સ્મર્યું કરાવવા, બાણીતા કવીની કવીતામાં તે કવીનાજ બોલમાં આ

કમતરીન પાતાની સાચા એતેકાદની ને સાચુંજ વર્ણવાની સાફ દિલથી નમ્ર કમુલાત આપુ છું.

ન—લખીશ નિતી તલ માત્ર તજ,

ન—લખીશ શબ્દ દીલ દેશ સજ.

ન—લખીશ જુક્તિ કરી જુદ જરી,

ન—લખીશ ધર્મ નીજ દુર કરી.

(કવી દલપતરામ)

‘જુદા પાક રાસ્તીનો સાહેબ તે સાચાને કદી પણ દુબાડસં નહિજ ! ને જુદાને જ્યકારી કદી આપસે નહી,’ હમારા મુરખી મહેરયાન નાલા-દાર સાહેબો ! પોતાના ચોપાન્યામાં હું આગળ પ્રારંભના ખુલાશામાં લખી ગયો તેમ, પહેલા પાનાથી લઈને છેલ્લા પાના સુધી તદ્દન ખોટું ને જુદું ‘ઉપજવી કાઢેલું’ ગાળ ગલોચને જુડી નીંદા ભર્યું બપાવ્યું છે, કોઈખી ખરા દસ્તુરી ખાંદાન ખાસ્યત ખમીર ધરાવનાર કદીખી મહેરમાં આવું લખાવે નહિજ ! જે તેમાં ખરૂં દસ્તુરી દધવત યા ખરી દસ્તુરી અઓલાદ કદીખી આવું નીર્લજ પ્રગટ પાડે નહિજ. હલકા બોલ બોલવા ને હલકી ભાષામાં નિર્લજ રીતે લખવું એ નખલા માણસનુંજ વર્તન છે. કવી તુલસીદાસ પોતે લખે છે.

તુલસી છોટે નરસે કખી નહો ખરી આત,

જ્યું પાવશેર કે પાત્રમે કખી ન શેર સમાત.

કખી લખે છે તે ખરૂંજ છે, કે જેમ પાશેરના વાસણમા શેર માલ સમાએજ નહિ, તેમ નહાની નખળી હલકી ખાસ્યતના માણસ ઉંચ ધખા-રતમાં કદી ઓચરી શકે નહિ.

એ ઓ સાહેબના (.....“ઓરંમા”) નામનાં ચોપાન્યામાં જુદાઈની શરૂઆત ખુલાશામાં ૧, બા પાનાથીજ શરૂ થાય છે.

અથોરનાન નામુ

પ્રથમમાં અથોરનાન નામુ પ્રકટ કરવાનો હેતુ ખોટો દર્શાવ્યો છે, “અથોરનાન નામુ” એને આપણે “ભાગશાળી નામુ” કરી કહેયું, ભાગ્યશાળી આટલા માટેજ કે તે ૩૦ ૧૦ ની કીમતનો દળદાર પોઠો પ્રગટ થતાંની સાથેજ ખપી ગયો છે. આજે તેની ડબલ કીમત આપતાં પણ એક નકલ મળતી નથી. તેની ખીજ આગ્રતિતી ભારે માંગણી ચાલુ છે, મુબઈના દક્ત એકજ વર્તમાનપત્ર સિવાય તેને તમામ રોજીદા

કે અદવાંડીક તેમજ માસીક વીગેરે દરેક પેપરે મુબારકબાદી આપી છે, તેના વીદ્વાન પ્રકટ કરનારની ભારે જોહમતની કદર કરી છે. દરેક વીદ્વાનો, દસ્તુરો, શાક્ષરો, તેને ખુબીથી જોનારાઓના પ્રસંશા પત્ર તેના લખનારને વખર માંગવે મળેલા છે, તે નામવર નામુ લખનાર લખાવનાર કે પ્રકટ કરનાર, આ કમીનો નથીજ તેને ખાસ આગ્રહથી આશરો આપી લખાવનાર ધર્મ પિતા કલકત્તાવાળા મરહુમ શેઠ જમશેદજી ફગમજી માદન **C. B. E.** જેઓ કલકત્તાના શાહ સોદાગર સખી સાહેબે દોલંત તેઓ હતા.

નાક્ષાદાંરના ઔરંગાવાળા ચોપાન્યામાં અયોરનાન નામાનો સુરતનો ખાસ ખલમલાત અને તે ૧૯૧૭, ના સાલ પછીની નાક્ષાદાંરની નવી દસ્તુરીનો દરજી અધડો, તે બાબેનો હુંક ઇન્તેખાખ તેમાં આન્યો છે, તે તમામ દસ્તાવેજ દલીલના ને નહિ તોડી શકાય તેવા પુરાવા જે નાક્ષાદાંર સાહેબની આપ બકાઈ અને આપદાદાની દસ્તુરીની ડંકાસ ડીગને જડ મુળથી ફંક કર્યા છે. સર્વે સાચી વિગતનો પ્રથમ સંમ્રહ કરી તેના ખાતર જમા પુરાવા પ્રસક્ષ ધરીતેજ, તે બાબે સચાઈ પકડીને સાચી હકીકત ને રાસ્ત વિગત દરેક રાખીને પછીજ પ્રકટ પાડ્યું છે. તેમા નાક્ષાદાંરના દસ્તુરજીની નિષ્ફળ દસ્તુરીના દોરને તોરને સહેજ ખ્યાલ (દંદાસથી તો નહીજ પણ) દસ્તાવેજ દલીલોના આધારે પ્રકટ કર્યા છે. જેમા ઉમેદ માત્ર આટલીજ, કે ભવીખ્યમાં કોઈપણ દસ્તુરીની ઉમેદવારી ઇચ્છનાર ચેતે-ચોંકે કે, સેવા સાહેતા સ્વભોગ વીના દસ્તુરી છવિત, ખાસ્મત, ખમીર વીના દસ્તુરી ઇચ્છે તો તેવા ઉમેદવાર જેમ પોતાને તેમ કોમને પંથને કે પાક મકાનને લાભ આપી કદી ઉપયોગી નહિજ નીવડે. આવું પ્રકટ કરી તે વિદ્વાન કર્તાએ ભવીખ્યને માટે મોતેઅર ઘડો લેવા જોગ તવારીખ રજુ કરી, કોમના દસ્તુરો માટે ખાસ દાખલો દેખાડ્યો છે.

આથી દસ્તુર નાક્ષાદાંરને નારાજ થવાનું કારણ યરપા થયું, અને તેથીજ તેઓ અયોરનાન નામાના તેઓ બાબેની સાચી તવારીખને કસીખી રીતે રદ કરી શક્યા નથી, ખોટું પુરવાર કરવાની કસી ખીના કે કોઈથી ઇલાજ ન હોવાથીજ “અયોરનાન નામા” માટે અને તેના વીદ્વાન પ્રગટ કર્તા માટે એહુન્દા બખાલા કાઢે એ તદ્દનજ સંભવિત છે, અને તેથીજ તેના વેરના વીખવાદમાં જેમ ગમે એમ જેને તેને ઘણાક નિર્દોષોને પણ પોતાના ભાડુતી લેખક પાસે ભવાયા પેઠે ભાંડ ભરડાવી પોતાની હાલત વધારે વકુદ વનાની દુન્યાને દેખાડી છે.

અયોરનાન નામાની શરૂઆતનો સમય અને નાણાદારની નવી દસ્તુરાઈ.

દસ્તુર મેહરવાનજી નાણાદારની દસ્તુરી ૧૯૧૭ નાં સપ્ટેમ્બર માંસમાં પહેલી બરપા થઈ, જ્યારે અયોર નાનનામનો તેના ઘણા વખત આગળથી લખવાનું શરૂ થયું જે આખેની મદદ નજરને કાંઈ તે આગળથી છપાએલા આજે મોબુદ છે. જ્યારે નાણાદારની નવી દસ્તુરીયો દરજી ફેસાદ તો ત્યાર પછી ઘણે વખતે બરપા થયો તો, આ દસ્તુરીના ફક્ત ફેસાદને માટેજ કોઈથી લખનાર તેના સંબંધ સમાગમમાં નહિ તેઓ શું ૭-૮, વધોની વેઠ એક નાનકરી બાબત માટેજ ખાસ લગભગ ૯૦૦૦૦, તેવું હજાર લીટીનો ભારે ભડાવ રજુ કરે, એ શું કોઈથી સમજી વાચનાર કમુલશે ? શું તેવું પ્રગટ કરવાનીજ નેમપર આ નામવરનામું લખનારને કોઈથી મદદ આપી શકે ? શું આ દસ્તુરીનો દરજી અથવા પ્રગટ કરવાનીજ નેમ હતે તો ફક્ત તેટલીજ વીગત પ્રગટ પાડતા કોઈ રોકી શકનાર હતું ? સાચી તવારીખ રજુ કરવી એ ગુદા તવારીખ નવેશની ફર્જ છે, તેવી ફર્જ અદા કરતા, તે અયોરનાનોના નમામ ટોળાની યાદગાર સેવા બખ્તવાનર “અયોરનાન નામા”ના કતા, જેઓ પુરાતન બરચના દસ્તુર ખાનદાનની નશલ ધરાવનાર, તે દસ્તુરાને-દસ્તુર મુદલાં શીરોજ જેવા મહા વીદ્વાન દસ્તુરની બિશકારીમાં સમાએલા અરવદ મેહરવાનજી ખુરશેદજી બેહરામ કામદીન-દસ્તુર ને, નાણાદારએ પોતાના પાપની સજા તેઓ પર ગુજરાવા લાગા છે.

જુઠાણાની પહેલાં પાનાથીજ શરૂઆત.

(...ઝોરંગા ચોપાન્યામાં લખ્યું છે, “ઘણાક સાહેબો પર જુદા કાર્ડો તેમજ ચીઠ્ઠીઓ લખી, જ્યારે હમો નાણાદાર ઉપર જુઠાઈ એ તેવું કશુંએ ન મોકલતાં, અરે એક કાળો હરફ વટીક.....નહિ.”

આ ઝોરંગા ચોપાન્યાની જુઠી વીગતો પહેલા પાનાથીજ શરૂઆત થાય છે. વાંચનાર આપ હવે ખરી ખીનાથી વાકેફ થશો દસ્તુર મેહરવાનજી નાણાદાર પર એ વાર છાપેલી મદદ નજર મોકલી જ્યારે તેના કશોએ જવાબ નહિ મળ્યો ત્યારેજ ૧૯૨૦, ના શાબમાં કલકત્તાના મરહુમ શેઠ ૩૦ કાં બનાજી સાહેબના આદરાનનાં હાલના પંચમી અરવદ કેમશરૂ ફસતમજી કોહીના, સુરત આવ્યા તેઓ પાસે મોઢે મોઢું ખાસ પુછાવ્યું, જેઓ જણાવે છે કે “મોબેદ મેહરવાનજી નાણાદારને હમે મોઢેથી અયોરનાન નામામાં વીગત

આપવા એ વાર જાતે કહ્યું અને તે વેલા એક વખત હમારી સામે એરવદ અરેશર દાદાબાઈ બહેરામ કામદીન સામે ઉભેલા હતા, અને મને જવાબમાં મોખેદ મેહેરવાનજી નાવાદારએ કહ્યું જે “હમારી વીગત જગજહેર છે” તે લેઓ.

આ શક્તી પુરાવા શાથની વાત આજે આપણા દસ્તુર ગણુવાનાં દાવો કરનાર જાહેરમાં ના પાડે છે. અને તદ્દન જુદું લખે છે કે, “કાળો હરફ વરીક નહી” આ મુજબ પહેલાં પાનાથીજ તદ્દનજ ખોટું જુદું જાહેરમાં લખાવે છે, તો એઓ સાહેબના મોંદે ના બોલવામાં ને ખાનગી વાતચીતમાં કેટલી સાચવતની આપણે આશા રાખતી?

આ બાબે હમ જાતે તપાસ કરીને લેખીત ખુલાસો મેળવ્યો છે, અને તેનો પત્ર વહેવાર; નાક્ષાદારનું જુદાનું પુરવાર કરનારા પુરાવા મોજુદ દેખાડી શકીશ.

હવે આપણા નાક્ષાદારએ જવાબમાં કહ્યું કે “હમારી વીગત જગ જહેર છે તે લેઓ” જે વીગત જગ જહેર અને વળી દસ્તાવેજ પુરાવા સર્વે કદમી મોખેદોની શક્તીની મોહર મારેલી યાદગાર ! યાદગાર વીગત, અથોરનાનનામાના કર્તા સાચી તવારીખ રજુ કરે તો તેમાં તેમનો શું કચુર ?

આપણા શાહ નામામાં ઝુલક, અક્રાસીયાબ, કસરેવજ, તુર, સેલમ, અર્જસ્પ વીગેરેની તવારીખ માટે આજે કોઈખી શાએરદિદોશીને કપકો આપતું નથી, અને તે પણ તેના મરણ પછી; તો અથોરનાન નામાના કર્તાએ એક શુદ્ધ તવારીખનવેશ તરીકે પોતાને પુરવાર કરવા ને તદ્દન સાચી તવારીખનો કડવો પણ સાચ્યો સંકે જે તેના મુળ બંદારમાનો તો થોડોજ બહુજ થોડો ! રજુ કર્યો છે, તે બાબે તેઓને કપકો શા માટે હોએ ?

શું આ યાદગાર અથોરનાન નામામાં કશું ખુબી બધું તત્વ કે જ્ઞાન ગુણ નથી ? આપણી ગુજરાતીમાં એક કહેવત છે, “જ્ઞાની ગુણ જોટવામાં રોકાયે છે—મુખ ખોડ સોધવા પડી જાય છે” એક દારસી સાએરની બચેત આ બાબેની વાંચવા જોગ છે.

કમાલો સેદકો મોહબ્બત એ ખીન ન નસો ગુનાહ,

હરકે ખી-હુનર ઝોફતદ નજર બ અધબ કુનદ.

અર્થ:—હરેક કોઈ નાખી સારા હજરો, તથા તેની સચાઇ, અને તેની મોહબ્બતને જોતા રહેવું, નહિ કે તે નામા કરી એબ તથા ગણીચી હોએ તેને જોઇએ, કાંચ કે જે કોઈ ખીન હુનર હોએ છે, તેજ ખીનજોની એબ કંઠાડતો કરે છે.

ધણાં આપા યાદગાર ગ્રંથોની સ્થાપના સમયે આથી સખત વિરૂધ્ધતા આપેલી સર્વે અભ્યાશી વાંચકોને જાણીતી છે દસ્તુર મુજબ શીશોની પ્રગટ કરેલી નામીથી કેતાબ “હસાતીર” જે પાછળથી રાસ્ત કેતાબ તરીકે યાદગાર રહી છે.

તેમજ કદમી પંથના સ્થાપક દસ્તુર દારાબ કુમાનાનો નામીયો ચેક્ષો ને જરથોસ્તી ધર્મ જ્ઞાનનો યુરોપમાં પેલક્ષો પાયો નાખનાર વીદ્વાન “મોં આંકેટીલ દુપેરો,” જેને મુરત ખાતે ૪૦ સં ૧૭૫૫, મા આવી પોતાના ઉસ્તાદ દસ્તુર દારાબ પાસે વર્ષો તુલીક જરથોસ્તી ધર્મ જ્ઞાનનો ઉડો અભ્યાસ કરીને, તેને પોતાના હમ વતન પેરીસ ખાતે જઈને જે જંદ અવસ્તા બાબેના મોટાં જે દળદાર દક્તર, ૧૭૭૧, મા પ્રકટ કર્યા, તેની સામે પણ સખત વિરૂધ્ધતા આપેલી, મજકુર વીદ્વાન લગાર ગરમ મીજબનો હતો; તેના પુસ્તકને તમામ ને વેલાના લખનારાઓએ ઉતારી પાડ્યું હતું. જે પાછળથીજ તેના મરણ બાદ તેના પુસ્તકો સાચાં તરીકે આજતુલીક યાદગાર છે, આ બાબે પ્રેકિસર ડમરેટે પોતાના એક વિષયમાં લખે છે કે “આંકેટીલના વાક ખાતર જંદ અવસ્તાને, અને અશે જરથોસ્તને ખમવું પડ્યું.”

અરે ! આપણું યાદગાર અમર શાહનામું તેને પણ શાહ મહમુદ ગીઝનવીના એક વછરે હસને એમંદીના હસદંખાર વીખવાદને ખાતર ખમવું પડ્યું ! તેના મહાન સાચેર લેખક ફિર્દોશીને કેટલેલી કીમત વટીક નહિ મળી ! અરે તે આપણ ! વિદ્વાન ફિર્દોશીને તેની મેહનતનું દામ નહિ મળ્યું તો નહિ, પણ તેને ગીઝનીથી હાલ હાલ પાંડે બાદ છુપી રીતે નહાસી જવું પડ્યું. પણ આખરે સચ્ચાઈ પ્રકટ થઈ અને તે જુદા પેલા હસને એમંદી વછરે પોતાને લાએકનું યાને તેને ગરદન મારવાનું જ જીનામ મળ્યું આ બાબેની બચેત વાંચવા જોગ છે.

ચુ, ફિર્દોશી આન મંદે વાલા ગોહર
ગમીન શોદ એ એમંદીએ ખીહોનર
અઝીઅત બસી જાન કરમાયેહ દીદ
વજુ ખી-સબબ રંજો હેરમાન કશીદ
તખીઅત મોકાફાત આગાઝ કદ
સરસ બાદમે તીગ અબ્યાઝ કદ

અર્થ:—જ્યારે ફિદાઈશી જેવો ખુર્જી તોખમનો, પેલા બેહુનર મંદીથી ગમગીન થયો, અને તે કમીનાથી તેને ઘાતું દુઃખ ને ધગ દીડી, અને તેનાથી વગર કારણે આટલું બધું દુઃખ ખમ્યું (ત્યારે પાદશાહની) તબીબીએ (યાને ગોયા કહરતે) તેનો બદલો લેવાનું શરૂ કર્યું, અને તેના (યાને હસને મ્યેમંદીના) માથાંએ તલવારની અણી સાતે લગાડી દીધી (યાને તેને કતલ કરીધો.)

શાહનામાને વગોવનાર વખોડનારે આ કંઈ થયાં:—આપણે દુઆ ચલાવુ જે “અથોરનાન નામાને” વગોવનાર વખોડનારનું માથું ઘણાંજ નાન ડહાપણ સલુકાધનો સિંનગાર પામીને કાયમ રહે! !

આ નાસ્રાદાઝ્ઝાએ લખાવેલું નિર્લજ્જ ચોપાન્યું.” જેની હું દરેક લીધી અને દરેક લીધીની પુરેપુરી ખખર લખીને સર્વે સન્માર્થ વિરહનું ખોટાં ખુસ્તુ પાડી શકીશ, અને તેમ કરતા મને બીજા આ “રાસ્ત રોશની” ના નાખર અંક આ પછી વધુ પ્રકટ કરવા પડશે. તે આગમજ હાલ આ બાબે થોડીજ બાબતનું ખોટાં જાહેર પાડીશ, કે સમજી વાચનાર થોડું વાંચે ને વધુ વિચારે યાદ રાખે, જેથી બસા વાંચનાર આ કમતરીનનું કમીનું ચોપાન્યું વાચીને જાગવી શકે. તો હીક થશે, કે આ પછીના બીજા ચોપાન્યાના અંકોમાં વધુ જાગવાનું બાને લગતું મલશે.

અંક મરહુમ માનવાંતાનાં નામે ખુસ્તુ ખોટાં.

આ “આરંગા ચોપાન્યાના” શરૂઆતના બે બોલમા, ૫, ૬ માં પાને આ મુજબ તદ્દન જુદું લખાન્યું છે.

“માનવહાદુર શેઠ બરજંતરજી વહીલનું કહેવું છે કે મજકુર તમારા મુરબીઓ કુમાવાળાઓએ એઓ શેઠીઆના આતશબેહેરામાં સાહેબમાં કદી પણ, કેદપણ રહેશે, કશું પણ—જેમ આલાતપર તેમજ કીયા મારગ કે મીજલસ વીગેરેમાં તમે બકબકારો કરી રહ્યા છો તેમ—વડપણ બોગ-વ્યુંજ નથી અને તેઓમાના કોઈને પણ કદી પણ તેવું કરવાનો હક પરવાનગી કે હિપરીપણા અથવા દસ્તુરપાઝું કરવાની શૂલ કે કશું અપાયું નથી.”

આ હિપલું બે વજીહ અને તદ્દનજ શરતાપા જુદું લખાવનારને ખોટા પાકનો કે સુરતના સર્વે સમજદાર વાંચક વર્ગનો, તો માનવાતા શેઠ

વકીલ ખાનદાનનો જરાબી દર કે ખોદ્ડ હોતો, તો આટલી બધી હદે તદ્દન જીકું નહિજ પ્રગટ પાડતે ? અરે એ નાણાદાર સાહેબ ! મરહુમ ખાનબહાદુર શેઠ, બરજેરજી વકીલ સાહેબના નેક નામે, આણું એ અખત્યાર બોલવા કે જીકું લખવા આગમજ, તેઓ સાહેબ તેવું કયા બોલેલા કયા તે છપાવેલું છે ? ક્યાં તેવું પ્રગટ થયેલું છે ? કોણે સાબળેલું છે ? તેના હવાલો, તેનો પુરાવો આપતે ! તોજ તે પર વાંચનાર તોલ કરતે અને તમારા લખવામાં વળુદ યા વજન માનતે !

એક ગુજર પામેલા માનવંત અકાબરનાં નેક નાંમનો તદ્દન ખોટો જીકો આધાર આપીને તેઓ બેહસ્તે-બેહસ્તું પાક રૂકુ તમે ગોયા કમકમાવ્યું છે ! અને જે માનવંતનાં તમે બાલે બાલ પોશીદા કરજદાર છો, તેના હેસાનનો અવેજ તેઓના ગુજરવા પછી તદ્દન તેઓને નામે આણું ઉપજવી કાઢીને પ્રકટ પાડો, આવા મોટા મહાન અકબર માટે નો, વાંચનાર તોલ કરસો કે બીજા ગુજર પામેલા યા હયાત સાધારણ ગૃહસ્થોના નામના “ ઓઠા-ઝારંગા ” મા આ નાણાદાર સાહેબો શું કરતા હશે ? શું બાકી રાખતા હશે ? હમો બાહિન્મતથી જણાવ્યે છીએ કે, મરહુમ ખાન બહાદુર બરજેરજી વકીલે કેથે પણુ આણું કલુંજ નથી, તેવું કશુંજે આજ તુલીક તેઓના નેક નામે લખાયુ યા છપાયુ કે પ્રગટ થયુંજ નથી ! અને તેવું બનીજ નહી શકે. સખખ ખુશ્કો સર્વેને જાણીતો, જાતે જોજોક્ષો, અનુભવેક્ષો તેના આજે જીવતાને બોલતા પુરાવા સર્વેને રોશન છે. શું ૧૮૧૭ ના, સાલ તુલીક સુરતના શેઠ વકીલ સાહેબના આતશ બહેરામ માં મીજલશનું ને તેની સર્વે ક્રિયાનું વડપણ કુમાવાલા દસ્તુરો નહિ કરતા ? શું તે કોષએ દીકું નથી ? ગયાં આઠ વર્ષના અરસામાં જાણે દુન્યા કિલટાઈ ને નવીજ બની હોય ! અને જાણે આપણાં નાણાદાર દસ્તુરજીની નવી પેગામબરીનાં આ નામીયા પેગામમાંજ, દુન્યાં ગત્ત જે. એઓ સાહેબ જણાવે તે માનતી હોય તોજ માની શકે !

૧૮૧૭ ના સાલ તુલીક શેઠ વકીલના આતશ બહેરામનાં

દસ્તુર-કુમાનાઓજ હકદાર દસ્તુર હતા.

૧૮૨૩, મા સદરૂક પાક આતશ બહેરામ દસ્તુર કુમાનાનીજ ક્રિયાની આગેવાનીમાં બરપા થયા છે. તેના લેખીત દસ્તાવેજ પુરાવા છે. દસ્તાવેજ દલીલ છે કે, કુમાના દસ્તુરની ક્રિયાની પેશકારી અને આગેવાની અને દસ્તુર શોહરાબ રૂ૦ કુમાનાની રાજી રત્ન મંદી ખુદ નાણાદારના નામવર

વડીલ એરવદ શોહરાય જમશેદજી નાક્ષાદાર અને માથે તેઓના બેટાઓ અને સર્વે કદમી મોખેદા સમસ્ત, એએ શહી શાખના પાકા કરારથી કમ્બલી છે, અને ત્યાર બાદ તેઓના જ્યા નરખનો પોતાની કરજ અદા કરતા રહેલાના અનેક પુરાવા હવે પછીના આપાન્યામા દલીલથી વર્ણવીશ, ખુદ તમામ પ્રાચીન અર્વાચીન હિન્દની પારસી તવારીખના લેખો તેનો પુરાવા આપે છે, ' ૧૯૧૭ માં શુજર પામેલા દસ્તુર શોહરાયજી બરશેદજી કુમાના દસ્તુરે જાહેર જગતને વીગેરે વખતોવખત કરેલી ક્રિયાની નોંધો પડેલી છે; અરે ખુદ મજકુર દસ્તુર શોહરાયજી ખં કુમાનાની આગેવાનીમાં ક્રિયા કરનારા તેઓના રજા જાહેર મીજલસમાં લેનારા મોખેદા હૈયાત છે. ! તેમ સર્વે બેહદીના દીન-આઈનની ક્રિયાઓમાં હાથેરો પામનારા ૧૯૧૭ તુલીક સદરહુ આતશ બેહરામમા નજરે નિહાલનારા શું જાહેર યા જવાન અરે આજે હૈયાત છે. ! અરે સુરતના સર્વે દીન બરહારાન જરજોસ્તી અદના આલા ખચ્યા બળા નરનારીઓ. આજે આપણા નાક્ષાદારની ધખારાની નવી કલપીત દુન્યામા નથી વસ્તા કે આ બધું બેહદ જુહું તેઓ માની લે. આવું ભારે ભુલથાપ ભયું જાહેરમાં જુહું લખવું, અને તે પણ એક શુજર પામેલા મહાન મુખી અકાબરના નેક નામનો ખાંટા નાપાએદર રીતીનો ઉપયોગ કરીને ! અરે કળયુગ ! આ ઘણા મોટા પોતાને માની લેતા “નાક્ષાદાર” ને ત્યા આટલો વેહલો કેમ આવ્યા ?

ભલા વાંચનાર જરા વિચારશો ?

૪૦ સં ૧૯૧૭ ના શાલ તુલીકના ભુતકાળના બનાવથી સુરતના દીનબરહાર સર્વે જરજોસ્તી ખાસો-આમ, તેમ તવારીખના લેખો વીરહ મરહુમ ખાં બાં બરજોરજી નં વકીલ સાહેબ જેવા પાકા પ્રવીણ અકશર અકાબર, શું આવું બોલે ? એતોલ કરશો ? જો મરહુમ અકાબરે માનવંત તેવું બોલ્યા હોતેજ, તો આપણા “નાક્ષાદારજી” તેનો પુરાવો તેની તક્સીલ આપવાનું શું ચુક કરતે ? પણ તેવું કશુંજ નથી, પણ જ્યાં અહંકાર મમ્મતની ધુધ લાગુ પડે, ત્યાંજ, આપણાં પાક અવસ્તામા વર્ણવેલા દરજે નશુસ “ક્રીક” ને કહરપ” યાને છતી જેતી આંખે આંધળાપણું, અને સાંભળતા કાને બેહરાપણાની હસ્તી વાસો કરે છે.

આપણે દુઆ કરશું કે કોઈથી આ દરજે નશુસની જળમા દસી પડ્યા હોએ તેને દાદાર પાક પોતાના ભલા ‘સપેના-મીનોની’ સાહંતા બક્ષી છાડવે ! જલદી છાડવે.

તેમજ એઓના “.....ઔરંગા” ચોપાન્યાને પાને ૨૧, મે પણ ઉપલાંને મલતુંજ તદ્દન જુદું, વગર આધારનું ને કંઈથી પુરાવા વગર મરફૂમ ખાં બાં બરજેરજ વધીલના નામે વગર સલાહતે, શું આવું તદ્દન જુદું નહિ જણાવતે તો તે વના છત્રી નહિ શકાતે? એક ગઝલ ગાનારાએ કહ્યું છે કે:-

“જુદપેં છનેએ ખારે, સાચપે મરના બલા.
મુકત માલ માંન મંગેસે, દિનાં કકીરી બલા.”

અરે! આટલી હદનું જુદું જાહેર પાડનારાઓની સાચવટના મલુકનો ખ્યાલ તો વાંચનારને આ પરથીજ આવશે, કે આપણી કોમની કીર્તીના મહાન સ્થભો, જેવા કે સમસ-કલ-ઓલમા ટાં છવનજ મોદા. અને હાલની પારસી તવારીખના કોમના સ્વીકારાએલા માનવંત પીતા તુલ્ય વિદ્વાન નરેસો શેઠ, ૩૦ બં પેમાસ્તર જેવાઓને પણ પોતાના ચોપાન્યામાં કેવા ચીતાર્યા છે! તે વાંચક વર્ગ એઓના ચોપાન્યામાં જન્યું હશે, તો આવું બેહુનદુ જગજહેર વિદ્વાન સાહેબો માટે લખાવનારે જાણીતા શેખ સાદીની નીચલી અંચેત ગોખી રાખવી.

‘યુઝોર્ગશ ન ખાનદ એહલે ખેરદ,
કે નામે યુઝોર્ગાંન ય ઝેસ્તી યરદ’

અર્થ:-જે ધણી યુઝોર્ગ તથા દાનાવ લોકોના નામને નાચાઈથી તથા તુંદાઈથી લે, તે ધણી અક્કલમંદ હોએ તોખી દાનાવ લોકોની નજદીક દાનાવમાં નહીં લેખાએ અને અને યુઝોર્ગ કરીને નહીં કહેવાએ.

આજેમ વિદ્વાન માણસો માટે અણુઘટનું ને ના-સાજ લખ્યું છે, તો મારા જેવા નાચીજ” અને બીજા સારા સખ્ય ગ્રહસ્થાને તેમ ગુજર પામેલા નામીયા નરો માટે બી એટલું બધું બે-વજુદ ઉપજાવીને, સાથે ગલીય ગાજો બાંડીને લખ્યું છે કે, સમજુ વાંચક વર્ગમાં આ નાકાદાર સાહેબોની ને તેઓના ચોપાન્યાની લાયકાતની આ તકે ખરી કસોટી કુદરતીજ થઈ ગઈ છે!

આપણે હુઆ ચહાશું કે શરીર પર શાલના સીંગારનો શેખ ધરાવનારાઓ, મનને સીંગાર હવે પછી બી સારી રીતે સજે, અને બીજાની અંજેમ જોઇ ને અંદરે પોતામાં શું છે, તેનોજ ખ્યાલ કરે.

“તનકો દોહકે કયા કરતા એ યનકો પહેલે દોહક,
ઓર ઓરનકી જોડકે અપન આપ અએય ખોહ.

“ કપીર ”

“ મુગા—બેહરા દસ્તુર. ”

નાશ્વાદાઈના ચોપાન્યામાં કશીખી દલીલ નથી, દલીલ હોએજ શું કે દેખાડે ? અગરજે કંઈ વાસ્તીક દલીલ હતે તો હમો સર નમાવી સ્વીકારતે દલીલોની ગેરલાગરીમાંજ ગાળ ગળોય આપા અને તમામ જુડું ભરત્યુ ભર્યું છે, જુઓ એઓના ચોપાન્યાને પાને, કે કે લખે છે.

“ આપના પેલા મુગા બહેરા અને અપટ દસ્તુરો તે ક્યાં ? તે કોઈ આપના પેલા આકાશી દસ્તુરો કુમાવાલાના સગાજ કે ? અને તેઓના નામ કઈ અનજુમન દે છે ? આપની પેલી ખારતી ટોળકી કે ?.....તેવા દસ્તુર કેળે તમારા પેલા પુણ્ય વડીલોએ બનાવેલા કે ? ”

ઓ ભલા વાંચનાર, આ હડહડતું ઉપજનવી કણડેલું જુડું છે. હમો કમતરીન કુમાવાલા કે તેમના કદમી પંથના સ્થાપનાર કુટુંબમાં કોઈખી મુગાબેહરા માણસ આજ તુલીક પેદાજ નથી થયા ? ના. નહિજ ! હમારા કુટુંબમાં તો નહીજ પણ સુકર ખુદા પાકના કે હમારા આખ્યા કદમી પંથના સર્વે સંકેદ પાઘડી વગવનાર અયોગનાન વર્ગમાં પણ નહીજ. અને તેમ નહીજ હતું તો તેથીજ તે કુમાવાલાની સાથે શું સગાઈ ધરાવનાર તે તથા તેતુ નામ. ને વીગતે વરણન આખ્યા વના લોકમાં હમારા ભલા મોએદ વર્ગને તેમ કુટુંબને તેમ ન્યાગાનો વડીલોને, જેમ જુડી રીતે સતાવતા આખ્યાનું વર્ણોથી ચાલુ વરતણ છે. તેવુંજ આ મુજબે ખોટી રીતે હલકા પાડવાને માટેજ આ લખીને, ખરેખર તો પાતાની વરતાણકનું માપ દુન્યાને દેખાડયું છે, જેઓ જાણુકાર છે, તેઓ તો જાણે છે. પણ અજાણુ વાંચનારને આવા જુડા ફરેખી ફટવાથી ઘણીક ખોટી રીતે દોરવવામાં આવે છે. એ સર્વે જુડાં મકરથી કદાચ અજાણુ બોળા માણસો અંજન જાણે, પણ યાદ રાખજે ! સાહેબો, કે આપણો સર્વે ભેદ તે દાદાર પાક તો જાણે છે. એક દારશી સાએરની બચેત આ આમે તદન લાગુ પડતી નીચે મુજબની વાંચવા જોગ જાણી લેતાઃ છું.

“ સેરસ્ત હમે દાદારે દલક મીદાનદ

ઉ મુર્દ બ મુર્દ રગ બ રગ મીદાનદ

ગીરમ કે બ ઝરક ખરકરા બે ફરીખી

ખાજી-ચે કુતી કે યક બ યક મીદાનદ ” (અવીજેહદીની)

અર્થ:—“તારો સઘળો ભેદ ખલકનો પેદા કરનાર દાદગાર દાદાર જાણે છે, અને તારા બાલે બાલની નથા રગે રગની તે સાહેબને ખબર છે, હું કખલ કહું છું કે તું મક્કરથી આલમના લોકોને તો ફરેખ દેશે, પણ તો ખુદાની સાથ તું શું કરશે ? કે જે દાંડેલી તથા કિઘાડી એકે એક તથા જગાએ જગ વાતથી તે જાણીતો છે.”

૨૧૪, નંબરનું અથોરનાન નામા માહેલું ચરીત્ર.

નાલાદાર સાહેબે પોતાના ચોપાન્યામા ઘણાકોને ગંભીર જેર ઇન્સાફ કર્યો છે, તદન ખોટી રીતે તે સર્વોનો સામંટા સરપાવ હવે પછીના મારા નં° અંકમા પ્રગટ થશે, તે આગમચ અથોરનાન નામાનું નં ૨૧૪ નું ચરીત્ર, જે સુરતમાના અંજુમનના યાદગાર પાક આદરાં, જે ‘બાગે પારસા’ ને નામે જાણીતું છે. તેના દસ્તુર માટે એવજુદ બખાલા કલાડયા છે, તેના માટે હાલ આપણે એટલુંજ જાણવીશું કે આ દસ્તુરના શુદ્ધ શહી બજુતર જેવું બજુનાર આખા સુરતમા એકબી તેની જોડ નથી. મરદુમ ફાજલે કિસ્તાદ દસ્તુર જમશેદજી કુકાદાઈની તાલીમ પામેલો તે રીયાજતી દસ્તુરનો ખાસ કલીફા. જેના શુદ્ધ શહી અવસ્તા માટે બલા બલા વિદ્વાનો માન ધરાવે છે. એક વેળા પેલાં સર્વે મોખેદોમાં પ્રખ્યાત, બાદ સાહેબ માણેકબાદ રસ્તમજ દાર જેઓ યજ્ઞશને, વિસપદ, વંદીદાદના તમામ બજુતર ક્રિયા મોઢેથી માહેર તથા પોતાની જતી પવીત્રાઈથી સર્વે પંથના અથોરનાનો માં જાણીતાં, તેઓની પાકી અવસ્તાની ખબરદારીથી અથોરનાન બાદઓ આ બાદને “જેગન” ના ઉપનામી એલકાબથી બોલે છે, તે બાદએ આ નં° ૨૧૪, વાલા ચરીત્રના દસ્તુર નવરોરજી એહલજી બેકરી, માટે બા-પોકાર મત આપેલું જે ‘મેં દરેક પંથના મોખેદોનું બજુતર તપાસું છે. પણ આ દસ્તુર બેકરી જેવા અવસ્તાથી બજુનાર એકે દીડો નથી.” આવું તે બાદનું મત ઘણાકને જાણીતું અને હમારી જાણમા પણ આવેલું, તેવા બજુવામાં એક ખરા ખુબી ભર્યા ખબરદાર દસ્તુરની ટેકડી કરી છે, તેઓની શાલખાએ હું ભવિષ્યમાં નાલાદારનીજ શાલો સાથે સરખામણી કરી શકીશ, અને હવે પછીના મારા બીજા નં° અંકમાં વીગતે વરણવીસ, તે આગમજ આ કાબેલ પઢનાર બાબે ૯, મે પાને નાલાદારએ લખ્યું છે કે, “નીરંગદીનની ક્રીયામાં (સ્ટા. ટા.) સાડા ચાર વાગે “મરોદ, માટે તેવા મોખેદના પાવરડાપણા બાબે ‘શું ધાર્યું ?”

આ સાડાચાર સ્ટાં ૮૦ ૮૦ ખાસ ખોટા લખેલા છે. બેશક આ દસ્તુરના બહુજ શહીશુદ્ધ અવસ્તાને તે સાથે મોખેદોના હોનરોમાના, ૧૧, મો અંત ૧૨, મો હોનર સંપૂર્ણ થરાવે છે. ૧૧, મો હોનર “નરમ-નસ્ક” યાને અવસ્તાના પદ નર્મીથી, તે દાદાર ચાકની યાદ પુર નરમાસને આજીથી આસ્તેથી કરનાર. તથા ૧૨, મો હોનર “રાસ્તા-અવસ્તા.” યાને એક માત્રા કે અનુસ્વરનો ફરક નાહ પડે એવું શુદ્ધ-શહી પદનાર. આવું શહી શુદ્ધને એક અવાજે ને એક લઢણે આસ્તે પદનાર માટે તેના આવા ઉમદા બજતર માટે ખાસ ઠંકડી થઈ છે. અરે ! હમારા અથોરનાન બાઈઓ આજે તો રાસ્ત-અવસ્તાની જગાએ ફાસ્ત-અવસ્તા પદવામાં બજે ઉકમાઈ લે છે તેમ “નરમ-નસ્ક”ની જગાએ કેટલાકો ગોયા પદવાની જગાએ પદતા હોએ તેમ ગરમ-નસ્ક પદાને ખીજની ઠંકડી કરે છે ! આ કળયુગના કાળે દીનમાં ફરમાવેલી તરીકટથી ઉલટી રીતો યાને, નરમની જગાએ ગરમ, અને રાસ્તને બદલે ફાસ્ત બજીને તેમાં શું એક કમાલ કરતા હોએ એવી ખોટી ઉકમાઈને વડાઈ ! ખોદાપાક આ પાપકર હમુને માફ !

કદમી અંબુમનના વદા દસ્તુર જમશેદજી કુમાનાએ દસ્તુર મેહરવાનજી નાદલાદાને પોતા તરફની સાલ આપી નથી !

નાદલાદાના ચોપાન્યાને પાને ૧૦, મે આ મુજબે લખ્યું છે:—

“ઓ અથોરનાન નામના કર્તા અને એરવદ એરચશાહ કુમાના ખુદ તમારા પોતાના દસ્તુર જમશેદજી સોરાબજી તે હાલના તમારા દસ્તુર પોતે દસ્તુર મેહરવાનજી નાદલાદાજી આતશ મેહરામજી દસ્તુર પદ રવીકાયું છે અને તેના સ્વીકારમાં તમારા પોતાના દસ્તુર જમશેદજીએ તો ખુદ પોતાની તરફની શાલ પણ એનાયત કીધી છે તે છતાં દસ્તુર મેહરવાનજી નાદલાદા દસ્તુર નહી ?”

પ્રથમ કું પાક દાદારના નેક નામથી ‘રાસ્ત-રોશની,’ ને આ નવો ને ખરેખરો જુલાશો વર્ણવું, તે આગમજ જણાવીશ કે, દસ્તુર જમશેદજી કુમાનાએ દસ્તુર મેહરવાનજી નાદલાદાને પોતા તરફની સાલ આપી નથીજ.

દસ્તુરી માટે દસ્તુર મેહરવાનજી નાદલાદાની દસ્તુર થવા આમે વર્ષે આગમજની તૈયારી ! .

બલા બાંચનાર, જેમ જરમન ક્યસર વિશ્વમે લડાઈ માટે વર્ષો આગમજની તૈયારી કરી હુન્યાને ખરાબ કરી એ આપણે બાણીએ છીએ. દસ્તુર

મેહરવાનજી નાજાદાડએ દસ્તુર થવા બાબે પોતાની વર્ષો આગમજ દરેક તૈયારી કરી રાખી હતી અને તે માટે, ગાયા મરહુમ કદમી વડા દસ્તુર સોદરાજી કુમાના, જેઓ ૧૦૧૭ માં બેહસ્તનશીન થયા તેઓના ગુજરવાનીજ વાર જોવધ હતી ! આ સાચી ખીનાથી વાંચનાર વાકેફ થશે તો તમારી અજબોખીમાં તોલ કરવાની તક મલશે. !

દસ્તુર સોદરાજી કુમાના ગુજરવાની ૧૦, વર્ષો આગમજ યાને ૧૮૦૭, ના શાલમા, આ કમતરીનના લગનની વાત (હાલના દસ્તુર મેહરવાનજી આગળ નીકળી, અને તે વેળા દસ્તુર મેહરવાનજીએ માંગણી કરી કે, “ દસ્તુર સોદરાજી કુમાના ગુજર પામે ત્યારે (આ કમતરીન) એરચ દસ્તુરી બાબે મને મદદ કરવી ” “અને તેમ એરચ કબુલ થાએ તો” લગનમાં પોતાની દીકરી આપવી.

આ વીગત ૧૮૦૭માં બ્યારે આ કમીના કલકત્તામા હતો ત્યારે મારા મરહુમ બલા માતાજી સાહેબે મને લખીતી, જે બાબેનો તેઓ નેક માતાજીનો પત્ર વેહવાર રજુ કરી શકીશ. જેનો ઘટની હદનો જવાબ મેં વાળેલો. આ બાબે જે કોઈ ખી ના મુકર જઈ, મને કલપીત રીતે ખોટા પાડવાની જુડી મુસ્તાફી દેખાડે તો, હું હવે પછીના મારા ખીજ નંબરના અંકો ચોપાન્યામાં તે સર્વે પત્ર વેહવાર રજુ કરીશ. અને તે વેળા મેહરવાનજીને ત્યાં શું સંજોગે વાત નીકળી દો મેહરવાનજીએ શું બાહેસ દેખાડી ? શું સવાલ જવાબ થયા ? તે ક્યો દીવસ હતો, તેનું તે પત્રમાં વરણન છે.

દસ્તુર મેહરવાનજીની ૧૦ વર્ષો આગળની માંગણી મુજબ શાલ દસ્તુર જમશેદજીએ નહિજ પણ આ કમતરીને આપી હતી.

વાંચનાર સાહેબ આ પરથી જોસો કે કદમી વડા દસ્તુર સોદરાજી કુમાના બ્યારે દૈયાત હતા ત્યારે તેઓના મરજીની ૧૦ વર્ષો આગળની આ કમીના તરફની દસ્તુર મેહરવાનજીએ જે માંગણી કરી હતી, તે માંગણી ૧૮૧૭, માં દસ્તુર સોદરાજી, ગુજર પામ્યા. અને વર્ષો આગળજની તૈયારીએ એરવદને પંથકી મનાતા હવે વેહલીવાર નાજાદાડ દસ્તુર મેહરવાનજી થયા ત્યારે, આ કમતરીને પોતે ૧૦, વર્ષો આગળની માંગણીનો ખ્યાલ કરીને, કુટુંબી વડાને અંજુમને

સ્વીકારેલા દસ્તુર જમશેદજી કુમાનાને હાથે શાલ આપાવી હતી અને, આ બાબે છાપામાં પણ દસ્તુર જમશેદજીનું નામ જનરે થયું, જે દસ્તુર મેહરવાનજીના ઉપલી માંગણીની બાબત તેઓનું માન જાણવવા હમોએ ચુપકાદી પકડી આ બાબે હમુને આજ તુલીક, હમારા હમકલામ ભાઈ-ઓનો તેમજ કુટુંબનો અને કદમી શીરકાના કેટલા બધા સાહેબોનો ઠપકો ને ગુસ્સો સાખવા પડ્યો છે.

આ મુજબે દૈવ મેહરવાનજીને હમે શાલ આપી છે, અને તેથીજ તેઓનું માન રાખી દસ્તુર જાણાવામાં હમુને કેઈ ભુલ કરતા માને તો પણ આ કમીનો, દસ્તુર તેઓને જાણાવે તો વાધા બચું નહીં થઈ પડે એમ માનીશ. દસ્તુરના દીકરાઓ યા નસલનાજ દસ્તુર આજ તુલીક કોમની એ માન્યતા મુજબે થતા રહ્યા છે. અને તેથીજ સેહનશાહી પંથના એક દસ્તુરના દીકરા મુગા બેહરા છતાં ગઈ સદીમાં કોમના યેકા-નદાર સાહેબોએ તેઓને દસ્તુર તરીકે માનવા હતા.

પણ આ જમાનો જાન એલમનો છે. અને ચાલુ રીવાજ વીરુદ્ધ જરૂરો દસ્તુરના બેટા નખીરા નહીં તેવાનેજ જન નવા દસ્તુર નેમે તો તેવા દસ્તુરથી કોમના સર્વે સમજદાર સાહેબો કંઈ જાન એલમની નવી આશા રાખે અને તેમાં ખરું દસ્તુરી ખમીર ખાત્યત ધરાવનાર, ને દીન આધનમાં ખાસ ખુબી બંધો રાહબર દસ્તુર-દસ્તુર હોએ કે, જે આપણી દીનદારી પોતાના જાન એલમથી વધારીને પોતાની તેમ આપણી જીંદગીની નેમ શું છે? તે શીખીને શીખાડીને જીંદગીની નાવ આપણી પાર ઉતારે, તોજ નવા દસ્તુર ખરા દસ્તુર લેખાએ, બાકી ઉદમણા પાએદમતની મીજલસ શાલ નાખેલા દસ્તુરથી કંઈ ખરી શોભા ગુણુ-જાન વણા આવી શકે નહીં, તેવાં શક્તના પુતલા માટે, અને તેવાને માન આપનાર માટે એક મગહુમ કામેલ દસ્તુરે બચેતમા પોતાના જાણાવેલા વીચારો નીચલા વાંચી વીચારવાને યાદ રાખવા જંગ છે.

“ એલમ પીનહા ગંજ બાશદ એલમ આંરા પીશરવી,
 ઝીબદશ પશમીરો ખલચત ફખરો જનએ ખસરવી.
 ગર બી-એલમી ઈ ચુંતી સાજદ અમલ મીસલશ ચુનાન,
 ખુઝનેહ દર હલકે ખુદ ખુશીદ દોરરો બોહરાન.
 નેજદે દાનાયાં ફરે એલમી ચું શાહે બી હુનર,
 હમચું ખર બાશદ દેહનદે દંઝતશ બી હુમ્મે ખર,

અર્થ:—એલમ છુપો ખનનો છે, અને એલમ શીખેલાને આગલી હરોલમાં ચાલવું, શાલ ઓઢવી, ઉંચા પોશાકો પહેરવા અને હમદમા બરેલી પાદશાહી જગાએ બેસવું જેમ આપે છે. અગર જો એલમ વગરનો એ મુજબે ચાલે તો એમ સમજવું. જે વાદરે ગોયા પોતાના ગલામાં મોતી તથા જવાહીરનો હાર પહેરેલો છે, સખ્ય કે જેમ વાંદરને ઉચા ઘરેણા શોભતાં નથી, તેમ વગર ભડાલના આદમીને ઉચી જગાએ બેસવું, શાલ ઓઢવી અને આગલ ચાલવું જેમ આપતું નથી. દાનાવોની નજદીક વિદ્વાનોનો મરતબો એક પાદશાહ સરીખો છે, અને વગર શીખેલા બે-હુનરો ગધેડાની મીસાલના છે, અને તેવા ઘણીને માન આપનારાઓ પુછડા વગરના ગંધડાઓ છે.

(દસ્તુર અહમન જમશેદ જામારખ્યાસા)

૧૬૧૭ ની નવી દસ્તુરી બાબે લોક ચર્યા.

દસ્તુર મેહરવાનજી નાક્ષાદારની દસ્તુરી ૧૬૧૭ ના સાલમાં કદમી આતશ બહેરામ સુરતમાં પેહલીજ હતી, અને તે આગમજ એકજ દસ્તુર, જે કદમી પંથના સ્થાપક કુમાના દસ્તુર દારાખા વંસના સેલ સિલાથી ચાલુ ૧૬૧૭ તુલીક હતી, આ બીનાને જેમ સર્વે પારસી તવારીખ તેમ સુરતના ખુર્જોએ જોએલી જાણેલી તેમ, નવી દસ્તુરી તેમણે કરનાર મરહુમ ખાં ખાં બરજોજનો વહીવે પોતે કીધેલાં ૧૬૧૭માં ભાષણમાં આ મુજબ બોલેલા છપાએલું મોઝું છે, જેમાં આ મુજબ છે. “દસ્તુર દારાખજી (કુમાના) ગુજરી જતા દસ્તુરીને બે ભાગમાં વહેંચી નાખી.” જુઓ જામે જમશેદ તાં ૧૫-૯-૧૭ તથા પ્રજાપોકાર તાં ૧૪-૯-૧૭ આ મુજબ અસલથીજ જે એકજ દસ્તુરી હતી તેના બે ભાગ થયા છે તે સર્વે દીનદાર જરબોરતીઓ બેગા, મરહુમ ખાં ખાં શેહ બરજોજ વહીવે જેઓ પાક કદમી આતશ બેહરામના મુતવલી માલકનું છપાએલું મોઝું મત છે.

બલા વાંચનાર આ મતનું આગળ કામ પડે, અને આ ઉપલાં મતથીજ નાક્ષાદારના ચોપાન્યા માહેલાં અનેક જુઠાણામાનું એક વધુ જુઠાણું પુરવાર કરીશ, જેથી આ વાંચેલા પર નોંધ રાખશો.

હવે ચાલુ દલીલ લોક ચર્યાની બાબત પર આવશું. ૬૦ મેહરવાનજીની નવી દસ્તુરી બાબે લોક ચર્યા મોઢેથી ઘણી ચાલી કે મજકુર, “નાક્ષાદારના બાપ બપાયા તો કોઝખી કદી દસ્તુર હતા નહીં; તો હાલ એઓ કોણની

દસ્તુરી પર આવે છે.” અસહ્યવારેથી ચાલતા આવેલા રીવાજ મુજબની માન્યતાના મુદ્દા પર આ ચક્ર્યાર ને ચર્ચા હતી, જેથી મેહરવાનજી નવા દસ્તુર થવે મુળમાજ કાઠબી કદમી અચોરનાને તેઓની દસ્તુરી નહિ સ્વીકારી, નહીજ શાલ આપીતી. ત્યાં આ લોકમાન્યતાની રેવાજ ચર્ચાથી ૬૦ મેહરવાનજીએ કમક દેખાડવું તો જોઇયે, કઠબી જવાબ લોકમત સામે પેશ કરવા તેઓ દસ્તુર થવા પછી (તેઓના વડવા પણ દસ્તુર હતા!) આંવા ખોટો ખ્યાલ આપવા કાળે અને તેમ કરીને આગલા દસ્તુર કુમાના દસ્તુરોની કિર્તા ને હકના ભાગે, પોતાની મતલબને અનુસરતુ હાલ ખોટું ઉપવનવી પ્રકટ કરી આગલી ઝૂંખેસ હાલ જંગી જુદા આકારમા રજુ કરીને ઉકમાઠથી નેમા કદમી અંજુમનનાં વડા દસ્તુર જમશેદજીને હાથે, આ

કમતરીને જ શાલ અપાવી છે, જે એઓની ૧૦ વર્ષ આગમવતી માગણી મુજબ, તેની ખાસ ખોટી ઉકમાઠ જણાવે છે, પણ ફરી ૬ જણાવીશ કે દસ્તુર જમશેદજી કુમાનાએ શાલ આપી નથી.

કંઈ નેકીના બદલામાં દસ્તુર જમશેદજી શાલ આપે ?

જેમ, મરહુમ શેઠ વકીલના કદમી આતશ બેહરામમા કામ કરતા સર્વે કદમી મોખેદો, ૬૦ મેહરવાનજી નાઘાદારની ઘણી નેકીના! ભાગ થયા તેવી નેકી (!) માંથી દસ્તુર સોહરાયજી તે હાલના ૬૦ જમશેદજી કુમાનાના બાબા કસીબી રીતે ખાતલ નહિ રહ્યા, પ્રથમ તેઓની આજે-વાનીમા જ મોટેપર ક્રિયાઓ આતશ બેહરામમાં થતી, તે માટે મરહુમ દસ્તુર સોહરાયજી કુમાનાની રજા બહેર મીજલશમા લેવાતી તે રજા લેનારા મોખેદ સાહેબો આજે હૈયાત છે! નવા નાઘાદાર દસ્તુરજીએ, સર્વે કદમી મોખેદોને વખતો વખત જાત જાતની ધમકી આપી દરખાસ્તી ગભરાવીને રજા બંધ કરાવી! આથી બ્યારે મરહુમ શહેનશાહી વડા દસ્તુર રસ્તમજી જમશેદજી, બ્યારે તેવી મીજલસામાં આવતા અને, આ રજા નહી લેવાનું નવું વીખરાયેલું વાળું જોતા, ત્યારે તેઓ કદમી દસ્તુર સોહરાયજી કુમાનાને બહેરમાં કહેતાં કે, તમારે ત્યાંની આવી વહેલી વરતાણુંકતો છાપ ખોદા ન કરે હમારે ત્યાં નહિ પડે. આથી દસ્તુર સોહરાયજી કુમાનાએ સદરહુ કદમી આતશ બેહરામમાં નાવર, નિરંગદીન, મરાતખ, વીગેરેની અમુક મીજલશામાં આવવાનું મોકુફ કર્યું. વળી તેઓએ

આવી રીતની ખીજ સંતાપ ભરી સત્તાવણીથી આતશ બેહરામમાં, બોલે દેવા આવવાનું છોડી દીધું ! (કે જેમ હવે ખીજ કદમી મેબેદાએ પણ છોડી દીધું છે. અને નવા આવતા નથી. આ બાબે આપણે આગળ જોઈશું) પ્રથમ તેઓએ જ નાહન્યામાં જમવા આવવાનું. પણ મોકૂફ ક્યું તેમ ક્રિયા બેજવાએ ગીરીની કરવાખી કમી આવતા, નં જ્યારે આવતા તો જંતરી બેસાડી પોતે આત્રવક્ષી રહેતા અને જ્યારે-જ્યારે આત્રવક્ષીનું ભણવાનું આવે તે ભણીને તુરત દુર આતશ બેહરામનાં એકાત મહેરાબ પર જઈને બેસતા, સમગ્ર આટલો થોડો વખત પણ જેમ ખીજઓને હાલ પણ ભારે પડે છે) તેમ તેઓ સત્તાવણીના શખુન અસેમસે સાબળતા, આ મુજબ તેઓ જમ્મ રાંક દસ્તુર હલાક થતા, તેઓ કદા બચવાલા, ૯) બેટાને ૫) બેટીના બાપની કમાણીના સાધન બહુ કાતાહ થયાં તેથી તેઓની જમ્મીમાં આ નેક દસ્તુર ભારે મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યા. જ્યારે આતશ બેહરામમાં મહત્વની ક્રિયા થતી ત્યારે તે દીને પોતાના ધરના ખુણામાં રહેતા ! “અરે આજે હું જતે તો બે. પાંચ ૩૦ લાવતે મારા આ ગરીબનાં બચ્ચાં તેમથી ખાતે !” લીગેરે બોલતા. તેઓ સત્તાવણીથી આજેજ થઈને આતશ બેહરામની કીયાની નોંધની ચોપડીમાં નશીયત કેપે શેખસાદીની નીચલી બેથ લખતા.

સિતમ બર જમ્મદાને મીશકાને મકુન

કે જલેમ બ દુઝબ દવદ ખી-સોખન.

અર્થ:—જમ્મ અને ગરીબ મિશકીનની, ઉપર સેતમ જુદમ ના કર શાવાસ્તે જે જુદમનો કરનાર આકેબત બેશક વગર શખુને દોજખમાં જશે.

આવું તે નેક જમ્મ મુશ્કેલ દસ્તુર નહીં સાબવાથી લખતા.

તેઓની જમ્મી મોટી મુશ્કેલી ભરી થઈ ! તેઓની હાલત પર સંગ દાલ સંયેતાંને પણ દયા આવે એવી બની ! તેવા વખતે કે જ્યારે એક પૈશા તેઓને એક રૂપીઆ તરીકે, કામ લાગે, અરે ! ત્યારેજ એ ! દસ્તુર મહેરવાનજ નાજાદાદ સાહેબ તમે હલાકાથી તેઓના ૩૦ ૧૦૦) તદ્દન ખાટી રીતે જુડે બાહને ઢાક ધમકીથી ગોયા લુટી લીધા છે. જે બાબે પુરાવા શાતે આ પછીનાં મારા અંકમાં લીગેરે વરણવીસ. આ સધળાં કાર્યોના અવેજને ઉપકારમાં, પોતાના બાપની ઉપરના આવા હાડેશાના અવેજમાં દસ્તુર જમ્મશેદજી કુમાના ૬૦ મહેરવાનજને શું શોલ આપે ? નાં. કદી નહીં.

અરે ! જે એટલે પોતાના પુણ્ય પીતાની ઉપર આક્ષેપા ને હાદેસા પાડેલા તેનાથી બીજું કોણ મંચે ? આપણી “ બ નામે-ચઠદ ” નામની પાઞ્દ અંદગીમાં લખેલું છે.

“ ફરમાન-બરદાર એક અંદર પેદ વ માદ એ કે પેદ વમાદ ન બુશ-નદ-એદ, હર-ગંજ બેહસ્ત ન વીનીદ. ”

અર્થ:—આપ તથા માય તરફના હિંદુ-બુદ્ધવતાર થઈને, કેમ જે આપ તથા માય બુદ્ધ નહીં થયા-હોય તો, કદીબી બેહસ્ત બેશો નહિ.

(બનામે ચઠદ ૬૦ ૧૧. પાજ્ઞદ બલુતર સીરીઝ નં ૦ ૨.)

“ જે કરે તે બરે એ ફરતનો કાએદો બાણ,

કર્મ ન મુકે કોઈને એ નક્કી મનથી માન ”

ગુજર કવી લખે છે તેમ કમ કોણને મુકે છે ? કર્મ અનુસાર વાંચ નાર સાહેબ ૬૦ મેહરવાનજી દશ વર્ષની તૈયારી પછી દસ્તુર તો થયા છે. પણ, હવે તપાસો આજે દસ્તુર મેહરવાનજીની ત્યાં આતશ બહેરામમાં કોણ રજા લે છે ? આજે કોણ કદમા મોબેદ તેઓ ગણકારે છે ? સેવા વનાની જુદી બોરી સનાની ધુઈ આપણને આર આપદા આણે છે, આકેબત બી બુદ્ધ બને છે.

“ બ નેકી ગરાએ વ મ આગર કસ,

શેહે રસ્તગારી હમાન આખો બસ. ”

અર્થ:—નેકી કર અને કોઈને દુઃખ ના દે, તારા છુટકારાનો ખતો ફક્ત આજ છે. ”

• ફિદૌશી •

આપણે આશા રાખશું અને હુઆ ચાહશું કે, ૬૦ મેહરવાનજી આ ઉપલી બંધત પોતાની કરી લે, ને તેમ કરીને નેકીમાં મોતેબરને નામવર નીવડે ને હવેથી આપણ સર્વે નેકીના નેક પરીણામ તેઓથી પામીને તેઓ સાહેબના કરમા બરદાર થઈશું. !!

પોતાના ગુણ દોષ અનુસાર આવતી ટોપી પસંદ કરી પોતેજ પેહરી લીધી.

નાજાદાઈ પોતાના ચોપાન્યામાં પાને ૧૪, મે. અથોરનાન નામામાં પાને ૩૭, મે એક ચરીતમાનો ફકરો ટાંકીને અથોરનાન નામા બાબે વાંધો લે છે. આ એઓના ચોપાન્યામાં ૧૪, મે પાનેથી ઉતાઈ છું.

“મોટાં ટોળા દેખાડીને ટગારા પેઠે ટગબાજીના વીઠાન મુદ્દલ નથી. થોડુંક કોનોઝાફ પેરે ભરડી બળુનારાઓ વગર સમજવે અર્થનો અનર્થ કરી ગોયા ઘોડાની શરત રમતા હોય...તે મુજબ ગોયા ચણા ભરડવામાં મગફળી માને છે; પોકળ પાણપનાથી છેતરપીંડી ને ટગબાજી ભરી ચાપલુસી કરીને આલેમમાં ખપવા માટે પછાડા મારે છે; જુડી મગફળી કરી મોટાઈ મેળવવાના પોતાને મોટા બહેખાં બોલાવવાની ગોયા બીખ લખ મેસે છે તેજ જમાનાના આ દસ્તુર (!)...ખરેખરા ભણેલા વીઠાન કામેલ ને ફાજેલ જોરેમંદ યાદ ભરી તન મન દરેસ્તી ભર્યા પોતાને તદ્દન અદ્ધ કમીના ગણે સર્વેમાં પોતે લાયક છતા ખસ નાચીજ ને નાલાયક માને આહ.”

વાચનાર સાહેબ જરા દર્યાફત કરશો કે, આ કપલો ફકરો જે બાબે આપણા નામવર નાઘાદાઈ વાંધા લે છે, અને તે પર અવરનવર બીજા પાનામાં સુગ દેખાડી સરેહ કરે છે. કે જ્યાં કોઈ નાઘાદાઈનું નામ નથી તેઓનો વિષય આ બાબત નથી, પણ અયોરનાન નામાના કર્તાએ, હાલના વાતાવરણનો ખ્યાલ આપી, બલવાની ભલમ આ કપલા દોષથી નીરાલી દેખાડી છે. તો તે બાબે ખાસ આ ફકરો કોઈને નહિ ને નાઘાદાઈ સાહેબોનેજ કાં એ વાંધા ભર્યો લાગ્યો ?

એઓના ચોપાન્યામાનો આ ઉતારો વાચી સર્વે સમજુ વાંચકોએ શું મત બાંધ્યું છે ? તે મારે લખવાની જરૂર નથી, પણ નાઘાદાઈઓએ પોતેજ આ માટે ખફગી દેખાડી જે નેમથી દેખાડવા ગયા, ત્યાં સત્યનું સત્ય શું છે ? તે તો વાંચનારા વીચારવંતો પામી ગયા ! અને તેથી તેઓની પ્રતીધાને જે નુકશાન અયોરનાન નામાના કર્તાએ ક્યું નથી, તેજ પોતે પોતાને હાથે લખી લખાવીને, ટોપી કોણુને બંધબેસ્તી આવે છે ? જોડો ક્યાં દબે છે ? તેથી વીચારવંત વાંચનારને સચેત કર્યા ! નહી તો આ કપલાં માટે બખાલવાની અગત શી ?

અરશનુમની રજા ચીઠ્ઠી.

વાચનાર સાહેબ ૧૯૧૭, મા મહેરવાનજી નાઘાદાઈ દસ્તુર થયા, જેઓના દસ્તુરી દરજ્જાને કોઈપણ કદમી મોબેદ સાહેબોએ જ્યારે સ્વીકારી શાલ આપી નહીજ, ત્યારે, કદમી આતશ બહેરામના મુત્વલી માલેક સાહેબને આપણા નવા નાઘાદાઈ દસ્તુરજીએ પોતાના મેસમેરીઝમથી બબેચાં કે, “મને શાલ નહી આપીને આ સર્વે મોબેદા, માઈ નહીં પણ સાહેબ તમારું અખમાન કરે છે ! વીગેરે” અને તેમ કરીને સર્વે કદમી મોબેદા

માટે કચવાટની લાગણી તે માનવંત મુત્વલીના મનમા અરપા કરી, અને તેના પરીણામે આતશબેહરામમાં ક્રિયા કરનારા જે મોએદો સગવડથી ક્રિયા કરતાં ત્યાં અનેક નડતલો ઉભી કરાવી. (આ કાષ્ટ મનના તુરંગાથી ઉપજીતે હશદથી હું નથી લખતો. આ બાબે જેઓ સાહેબે તેલકીક કરવી હોએ તો તેઓ અથોરનાન નામાને પાને ૭૨૧, થી ૭૨૮, તુલીકના સફા વાંચવા કે જેમા દરેક કદમી મોએદોની શહીના દસ્તાવેજો છે. તેમ આ બાબેના દસ્તાવેજ દલીલના પુરાવા છે) ને કદમી કુલ્યે મોએદોપર નહી બટતી ખોટી નડતલો અરપા કરાવી તેમા. અરશનુમની રજા ચીફી એક છે. જે બાબે નાલાદાઈએ પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૧૫, મે લખ્યું છે.

“જ્યારે ખાનબહાદુર શેઠ અરજોરજી વખીલે અરશનુમ માટે ચીફી કલાડી તે માટે પેલી ખારની ટોળકી છછલ્લી પડી ને દસ્તુર મેરવાનજી ઉપર જીલમ અને સીતમ ગુજરીના આક્ષેપો મુકી દસ્તુર મેર નજીની એ રીતે વર્તણુક વખોડી કલાડવાના ઠરાવો કરી પરવારી છે.”

સુરતના આ કદમી આતશબેહરામ અરપા થવા પછી ૯૩, વર્ષે યાને ૧૯૧૭, નાજ સાલમા કે જ્યારે નાલાદાઈ પહેલીવારનાં નવા દસ્તુર થયા. અને તે દસ્તુરને કોઠખી કદમી મોએદ નહી સ્વીકારી, નહિ સાલ આપી, ત્યારે અને તેજ વખતે, આ અરશનુમની ચીફી કાંએ નીકળી ? તે આગમજ અરશનુમ બાબે કોઠખી મોએદે કસીખી એર રીતી વાપરી હોએ એવું કોઠખી દેખાડશો ?

શેઠ વખીલ સાહેબના આતશબેહરામમાં શું અરશનુમ બાબે યા કોઠખી પાવ મેહલની ક્રિયાઓ બાબે કોઠખી કસીખી ફર્યાદ નથી, આજ તુલીકમાં ત્યાં થતાં ક્રિયા કામ માટે સુરત શહેરમાં તેમ દેશવરેના આસ્થીક દીનદારેને સંતોષ છે. તો જ્યાં કસી ગએર રીતી નથી જ્યાં સર્વેને માન અને લાગણી ભર્યા સંતોષ, ત્યાં અરશનું બાબે ચીફી ! અને તેખી એવા રૂપની છે, કે ધામર્મીક સાહેબો તેનું ફારમ છાપેલું વાચી તાજુબ થાએ છે ! વખીલવાળા સાહેબો જેઓ અથોરનાન ટોળાને મોહબત ને માનથી જીવે છે, તેઓને ગુરૂ વર્ગના ગણીને સાહે છે, નવાજેછે તેવા બલા દીનેઅરદારાન શેઠોના પાક મકાનની અરશનુમ બાબેની ચીફી આવી તોછડી કેમ ? અને વળી ન ખપી બાબતના કોઠાની શી અગત ?

આ અરશનુમની ચીફી ચાલુ કરાવનાર ૬૦ મહેરવાનજીનું ચીફીના ફારમમાં દસ્તુર તરીકેની બોકને દેખાડવાની એક પુરી નેમ માટેનીજ આવી

ખનાવી છે. વળી તેનું દ્વારમ ૬૦ મહેરવાનજી રાખે છે ને આપે છે, જેમ એક પોસ્ટ ખાતામાં દ્વારમ આપનાર નજીવો નોકર સધળાને મનીઓર્ડર વીગેરેના દ્વારમ આપવા રાખે છે તેવું કામ; ! તેમાં મોખેદોને તે મેળવતી વખતની જે ખાસ સતાવણી ભરી સ્થિતી તેમ ખીજે બય રહે છે, નનામાં પત્રો ખેલ્લીને પર જવા માટે આવા નનામાં પત્રની નાલેશીના દુઃખનો ભોગ આ કમતરીન પણ થયો છે, અને તે કેડ કલકત્તા તુલીક. કયા નામવર નાલાદાર આવું કરે છે, ? તે તથા આ ચીટ્ટી નાહનની શું અગવડ ને બય આપે છે ? તે હવે પછીના મારા આવતા અંકમા હું વરણવીશ. તેટલાં માટે વજીલ સાહેબના આતશખેદરામના માનવંતા મુતવલી સાહેબોનું નમ્ર ધ્યાન ખેંચુ છું કે, મરહુમ મુતવલી ખાં ખાં ખરજોરજ વજીલ સાહેબે આ નખોજી ચીટ્ટી કાઢી નાંખવાની સર્વે કદમી મોખેદોને કમુલાત આપી હતી, અને ત્યાર બાદ તેઓ ખેલ્લતનશીન થયા, તો હાલના માનવંત મુતવલી સાહેબો, આ અઘડો અરપા કરનારી ચીટ્ટી કાઢી નાખી તેઓ રહુશાનનો સખુન જળવશે. અગર એવી રજા-ચીટ્ટીની તેઓ જે અગતજ માનતા હોએ તો જેમ મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ મોદીના આતશખેદરામમા હાલ ચાલુ છે, તેવીજ તે પદતીનીજ ચીટ્ટી કરશે કે જેથી માનવંત મુતવલી અને સર્વે મોખેદો શાથના માયાલું સંબંધમાં એક માન અને વધારોજ થશે.

હમો સર્વે વજીલ સાહેબના દુઆગો વર્ગના છીએ. તેઓના માનથી હમો માનવંત છીએ હમારા હાદેશમાં તેઓનીજ હકુમત અને તેઓ સાહેબોનીજ ધનસાશી આસરાની પનાહ ભરી, ભલી ગોયા હમારા રક્ષણ અને સેવા ભરી હકુમત હમો ઇચ્છીએ છીએ, તેને હમો અરાધ્યે છીએ, કે જેમ કરવું તે આપણા પાક મજહૂનુ ગોયા એક ફરમાન છે. જે નીચે મુજબ તે અદા કર્યો છીએ.

અવસ્તા:—“વોહુક્કમ યજમઘદે, હાઘેમવધરીમ યજ૦,
અયઓહુસ્તેમ યજ૦ વય અર્ધુખ વારેય ધનીશ દએવો ધનીત યજ૦”

અર્થ:—“બહુ હકુમતને હમો અરાધ્યે છીએ, આપ અખત્યાર હકુમતને હમો અરાધ્યે છીએ, મજબુત (ભલા કરાવને હમો અરાધ્યે છીએ, ખુરાઓને માહાત કરનાર ફતેહમંદ સાચા સખુનોને હમો અરાધ્યે છીએ.”

(વીરપદ, કોઈ ૨૦, ૩૦ ૧, સમસકલ ઓલમા એરવદ, ૩૦ જ. જ. મોદી.)

બલા વાંચનાર આ ચીકીના પ્રકરણમાં જોઈ શકશે કે જ્યાં અપરાધ કે ગુનાહ પાપ જેવું પ્રથમથી કશું નથી, જે પાક મકાન માટે કશો શક-સુખેહ કોઈને નથી, તે જગાએ અનઘટતો આંકોશ એર બેદીલી ધરપા કરે છે. કળ્યા કંકાશનુ મુળ પડે છે.

૬૦ મહેરવાનજી કે કોઈ બીજો પોતાની જુદી સત્તાની ખોલી ખુમારીમાં એવું જણાવે કે “ મોખેદોના આ વેહવાર કામ ” માટેજ સદરહુ ૬૦ મહેરવાનજીને દસ્તુર નેમ્યાય ને રજા ચીકી કાઢીય તો તે તદ્દન ખોટું જીકું ગુલબાન છે, એ હમો બા—પોકાર જણાવીશું. અને ફરી જણાવીશું કે સદરહુ કદમી પાક આતશખેહરામમાનું દરેક ક્રિયા કામ દરેક બેહદીન સાહેબોને સતોચ બધું છેજ. છતાં તે બાબે કોઈ બડા કાળજીનું કહેવું તેવું થશે તો તપાસનાં અંતે માલમ પડશે કે “અવેહવાર” કોણ છે ? “અવેહવાર” કોણનું કામ છે ?

દસ્તુર મહેરવાજી સાથેજ એકખોટમા સઘળા સાથે બેસનારા, ત્યાં પોતાના ચોપાન્યામા આ નાકાદાડજી પાને ૧૨, ને ૧૫, મે જે તાંચી બરી રીતે “અવેહવાર” પ્રગટ પાડે ત્યાં, પછી આખરે સાચ ને આંચ આવશે નહીજ ! સત્ય પોતેજ પ્રકાશશે.

વકીલવાલા સાહેબોને ત્યાંના દસ્તાવેજ.

આપણા નાકાદાર પોતાના ચોપાન્યામા, શેઠ વકીલ સાહેબને ત્યાંના દસ્તાવેજ બાબે વાંચનારને ખોટા ખ્યાલ આપવા કોજે, પોતાની વિખ્યાત વિધી મુજબ ૨૨) મે પાને આ નીચ મુજબ લખે છે.

“ વકીલ કુટુંબમાં જળવાએલા જુના હસ્તલેખો તે હસ્તલેખો નહીં ? તે હસ્તલેખો તમારી કુંપનીને નામંજુર ? અને તમારે ત્યાંનાજ તદ્દન ખરા ? ”

આ બેવજુદ બકવા જેવું એઓ જણાવીને ખોટી તકરાર કરે છે, શેઠ વકીલ સાહેબને ત્યાં જો કંઈખી દસ્તાવેજ પુરાવા હોએ તો તેની હલીલ હમો સરનમાવી સ્વીકારવાને તદ્દન તૈયાર છીએ, અને તે કાજે આ કમતરીને, માનવંત હાલના આતશખેહરામના મુત્વલી સાહેબો ને આગમજથી ખબર આપી તેઓ સાહેબને ત્યાં આતશખેહરામની સ્થાપના સમયનાં કંઈખી હસ્તલેખો દસ્તુરી બાબેના દસ્તાવેજો હોએ કે જે જાતે હમો તપાસી જોઈને નાકાદારની ખોટી તકરારમાં કંઈખી વજુદ હોએ તો તે હમો સલુકાઈથી સ્વીકારીએ, જેથી માનવંત અદસર અકાબર સાહેબ શેઠ કાવશજી બરખોરજી વકીલને બંગલે તેઓ સાહેબની મુલાકાતર્તુ માન સેવકને

આપી ત્યાં તેઓ માનવંતતા પીત્રાઇ ખાનસાહેબ ડોસાભાઇ માણેકશા વકીલ અને ખાં ખાં હોરમજી બેરામશા વકીલ સઘળા પાક આતશ બેહરામના આ માનવંત મુત્વલીઓએ તા. ૧૦ મી માર્ચ ૧૯૨૫, ને દીને આ કમતરીનની માંગણી મુજબ દેખાડયુ તેઓ સાહેબને ત્યાં જે જીનું લેખ છે તે માત્ર આતશ બેહરામ પરથાયાના ખરચના હીસાખતો જીનો ચોપડો છે ! અને સેવકને સાચ્યું સાદ્દલિથી આ માનવંતોએ જણાવ્યું કે એ સીવાય બીજું કશું જીનું આતશ બેહરામની દસ્તુરી બાબત માટેનું તેઓને ત્યાં નથી ! ” આ જીના ધર ખરચના ચોપડામાં જ્યાં મરહુમ મોખેદ સોરાખજી નાક્ષાદારનું એક-વારનું નામ છે, અને તે નામ આગળ વકીલ ખાનદાનની અસલવારેથી અથોરનાન વર્ગ માટે ઘણી લાએકાત ભરી ઉડી દીલસોજ જે આજે પણ ચાલુ છે, તેવી સબ્યતાથી પોતાના પંથકીના નામ આગળ મોખેદને બદલે ‘દસ્તુર’ શબ્દ લખ્યોય, ફક્ત આ એજ આટલા એક પુરા સાડા ત્રણ અક્ષરના શબ્દને, આપણા નાક્ષાદારજી વકીલ ખાનદાનના જીનું લેખો અને દસ્તાવેજો વીગેરેનું મહા ખોટું રૂપ આપી ને, પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૨૨, મે તેમ પાને ૩૦-૩૧-૩૨, મે પણ તે બાબે તદ્દન ખોટું લખી વાંચક વર્ગને, દલીલ અને પુરાવા કે આધાર તેવા દસ્તાવેજોને ખરે આખ્યા વના બસ ખોટું યાહોમ, લખાવીને જીકો છાપ પાડવાની વ્યર્થ કોશિશ કરે છે. પણ આપણી જમ્યાદયેસ્તના ફકરામાં જે વર્ણવેલું છે તે તદ્દન રાસ્ત છે કે:—

“જીકો સખુન મારશે યાને નારાસ્તી દુનિયામાં ખરાબી કરશે, પણ સાચો સખુન આખરે તેને શેકસ્તે કરશે.”

(જમ્યાદયેસ્ત ૬૦ ૯૬, મો કાંગા.)

એક ડા) હરફના શબ્દને જીના લેખોને દસ્તાવેજ દલીલોથી વર્ણવવાની કેવી ઉસ્તાદી ? તે વાંચનાર વિચારશે, ! પણ આ ઉસ્તાદીથી હમો બેગા ઘણાક સંબંધીઓ ઘણા લાંબા વખતથી માહેતગાર છીએ, કે આ નામવર નાક્ષાદારને જે એક મુઠ્ઠી મુકવાની જગા મળી તો પછી ત્યાં પાયેદાર મોટો મહેલ ઉઠાવવાને યાહોમ અચકાતા નથીજ ! તે વાંચનાર સાહેબ ઉપલા દાખલાથી જાણે !

વકીલ સાહેબોને ત્યાં જે આતશ બેહરામના દસ્તુર બાબેના જીના લેખો કે દસ્તાવેજો હોતે તો તે ૧૯૨૩, ના સાલની એ પાક મકાનની ૧૦૧, મી શુભ સાલગ્રેહના યાદગાર મેલાવડામાં જરૂર જાહેર પડતે, એવું

સર્વે સમજદારોનું વાળખી મત છે. તેથી દસ્તાવેજને હને તો નાક્ષાદાર સાહેબને સરે મહેદાન છપાવીને બહાર પાડવાને આ તકે કોણ રોકનાર હતું, ? પણ તેવા દસ્તાવેજને હોયે શું કે તે બહાર પડે ? જે બહાર પડ્યું છે, તે તો વકીલ સાહેબોની અથોરનાનો તરફની બારે માનભરી સભ્યતાનો એક શબ્દ કે જે પોતાના ઘર પંથકીના નામ આગળ મોઝેદને બદલે દસ્તુર શબ્દ માત્ર છે.

વકીલ સાહેબોની સભ્યતા આજે પણ તેજ છે.

બલા વાચનાર સુરતના આ વકીલવાળા ખાનદાનના જેમ આગલા મરહુમ માનવતો, તેમ હાલના પણ સાહેબો અથોરનાન વર્ગને તેની ખરી ખુબી ભરી હાલતમાં જોવાને બહુ ધનતેજ્જર છે, અથોરનાનો સર્વેને તેમ લાગેકની કદર પીછાણનાર તેઓને માન આપવા અપાવવામાં કિદાર ઉઠી લાગણી ધરાવે છે.

બલા વાચનાર, આ કમતરીન દસ્તુર નથી, તેમ બલિષ્ઠમા દસ્તુરીનો ફાવાદાર યા ઉમેદવાર કે તેવી કસી ખાહેશમાં નથી, તો મારા જેવા નાચીજન પણ આ માનવંત વકીલવાળા સાહેબો ‘દસ્તુર’ તરીકે જોલે છે ને લખે છે. તેના પુરાવા છે, તો તે આધારે જો હાલ હું યા હવે પછીના કોઈ જાણે હું કમતરીન દસ્તુર હતો આવું લખે કે જોલે તો તે એક મોટી મુખામિજ લેખાએ ?

આપણે ઇચ્છીશું કે, આવી મુખામિજ ભોગ જે કોઈખી થયા હોયે, થતા હોયે ને આવા મુખામિજ બર્યા આધારે જુદું જગ ને ખોટો ઝઘડો કરી પોતાનીજ હાસી કરાવતા હોયે તેઓને તે દાદારપાક ધણી અકલ, ધણું જ્ઞાન, ડાહપણ બક્ષીને રાસ્ત રાહ પર લાવે; તેઓ સાચ્યાને સદગુણી અને તો આપણે પછી તેઓના ગુણ જ્ઞાનના આલક થઈશું ! આપણે સદગુણીનાજ તાબેદાર સેવક થશું.

ક્યાં કુટુંબથી કદમી કુલમોઝેદાને આજતુલીક ટાઢક હતી ને છે ?

આપણા નાક્ષાદારજી પોતાના ચોપાન્યાને પાને રાહ, મેં પણ કલપીત ઓરગો મારીને દસ્તુર-કુમાનાઓ સાથે અને તેમ બધે વેરાનું કરાવવાની પોતાની કારસાજી કરતા રહ્યા છે, (જેમા કાવ્યા નથી ને કાવશે પણ નહીજ.) તેમાં લખે છે કે,

“દસ્તુર કુમાના માટે તે વેળા વકીલ ખાનદાનને કેટલી ટાઢક હતી તે દુનીઆ પાસે ભુલાવી દેવા માંગે છે કે શું ? આ ટાઢકને પરીણામે દસ્તુર કુમાના તખ્તીમાં ગુશી જાયે તો છુટી જાયે પણ વળી પોતાને દસ્તુર સોહોરાય ‘મોહોટા મનના’ પણ

કહેવડાવે કે ? શું તે વેળાના વકીલ ખાનદાનને રૂમરૂમ બોલાવનાર દસ્તુર કુમાના માટે મજકુર ખાનદાનીઓ મોટા મનના શબ્દ વાપરે કે”

નાજીદાઈએ આવું તદ્દન ખોટું ઉપજાવીને લખાવવા માટે પોતાનીજ તેમ પોતાના વડવાની ભુતકાળની ભાંજવડને ભુજોનો ખ્યાલ કર્યો હતો તો આજે તેઓ પોતાનેજ હાથે પોતાની અશુદ્ધિ નહિ કરાવતે.

શેઠ વકીલ કુટુંબ અસલથીજ દરેક અથોરનાન તેમ હમો કમતરીન દસ્તુર કુમાનાઓના મહેરબાન હતા, ને આજે પણ છેજ. અને તેનો પુરાવો તો આતશ અહેરામની યાદગાર તખ્તીમાં સદા માટે મઢી લીધેલો મોજુદ સર્વોત્તમ જણીતો છે. અને તે કુમાના દસ્તુરની જે કદરસનાસી તખ્તીમાં કોતરી રાખી છે, તે પોતાને ફાલે ખેંચવાના પછાડા નાહક નાદરસ્ત રીતે નાજીદાઈઓ મારીને હાસી કરાવવા સાથે પોતાની એજ બેદ કરાવે છે, ઓર પોતે પોતાપરને પોતાના વડવાઓપર સંતાપ જોહારી લે છે. આ ત્રણ પાત્ર દીવસની જીંદગીમાં આપણે જુદું માનને ખોટા અભખરો રાખી અચ્ચીત ઓર દુઃખ જોહારી લઈએ છીએ, આ બાબે ફિદોશીની પેલી અચેત જણીતી છે.

સે-પંજી તો અન્દર સરાય સે-પંજ

ઝ બેહરે સે-પંજીએ બાશી બરંજ

અર્થ:—તું આ ત્રણ પાંચ દહાડાની દુન્યામાં ધર્મશાળાનો એક ઉતાઈ (મહેમાન) છે. શા માટે તારે આ ફાણબંગુર દુન્યા ઉપર દીન બાંધી લોભ લાલચમાં પડી દુઃખી થવું.”

અરે જો ! દસ્તુર કુમાનાઓના કોઈખી ભુતકાળના કે હાલના નહારા કાર્ય હોતે તો કુમાવાલાઓને તેમ ખીજાઓને કમકમાવી મારનારા નાજીદાઈઓ તેનો કોઈખી પુરાવો આખી વરણવતે તો કંઈખી ખોટા ભુતકાળના કાર્યોનો ઘડો લઈ હમારી હમારા કુટુંબની જીંદગી વધારે સદગુણી સુખી કરવા દોરવાતે, પણ તેવું કશું નહિ હોવાથીજ હમો વચ્ચે વેરાનું પડાવાની વીખવાદી નેમથી નાજીદાઈજીએ તદ્દન ખોટું પ્રગટ કર્યું, તો હવે મારે માથે પણ કંઈક સાચ્યુંજ પ્રગટ કરવાની કમયાય ફરજ ! નાંખી છે, તે ઘણા ગમગીન દીલથી અદા કરે છે. અને તેમ કરતાં આ મહેરબાન નાજીદાઈજીએ પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૩૦ મે જે લખ્યું છે તેજ તેઓને સર નમાવી અર્પણ કરે છે તેઓ આ મુજબ લખે છે:—

“માટે ઓ મમતી લેખકો હજુરખી તમારા વડીલોના હાડ ધુળવતા અટકો અને ખીજઓને હાથ પકડી તેઓની ઢંકાએલી ખીનાઓને ઉઘાડવા મેદાનમાં ના ખેંચો-”

મારી ઘણી નામરજી છતાં ગોયા મને ખેડાયતા બળથી ખેંચીને મારી કને પોતાની, પોતાના વડવાની પુજા ગણાવે છે. ! આ બાબેની ગદ્ય એક સદીથી તે આજ તુલીકની એટલી બધી ખીનાઓને એટલા બધા કાર્યોને તેના કારણોની ઢગલાબંધ વીગતો છે ! કે જે સર્વે હાલ લખી શકાએ નહી તે હવે પછીનાં મારા અંકેમા થોડી થોડીક આપતો રહીશ, પણ હાલ પ્રથમના જવાબને પેશ પડતી ખીના વાચનાર તોલ કરશે કે શેડ વડીલવાળાઓને તેમ કદમી મોખેદોને ને પાક મકાનને

‘ટાટક’ કોણની ને “રૂમ-રૂમ” કોણે બોલાવી ?

મરહુમ શેઠ નસરવાનજી પેસ્તનજી વડીલ સાહેબે પોતાના આતશ બેહરામમા થતા કીયા કામની બુલદી અને બેહતરી માટે સર્વે કદમી મોખેદોમાં દસ્તાવેજ કરાવી લીધાતા, તે દસ્તાવેજ દસ્તુર કુમાના કુટુંબના ત્રણ સાહેસ્તા ક્રિયા કરનારા મોખેદોના બરશનુમને શકમંદ ખતા પોહોંચી હતી, આ વખતે નાઘાદાર સાહેબોએ તક જોઈ બોલ્યું દેવાની હડતાલ પાડી ! શેઠ નસરવાનજી વડીલ સાહેબ “પેલો ક્રિયા કામની જાળવણીનો દસ્તાવેજ ફાડો તોજ, બોલે દેશું” આવા અટકાવની ધમકી આપી દસ્તુર કુમાનાઓના બરશનુમ ખતાનો લાભ લઈને તે મકાનના માનવંત મુલવી સાહેબને “રૂમ રૂમ” કેવી નાઘાદારોએ બોલાવી ? કેમ ખરું કે ? પાક આતશ બેહરામની કુમાવાલાની જનોજીગર સેવા અને નાઘાદાર તરફના હાદેશાને આલુદગી આ તકે થોડીક ઘણીજ થોડી ! તપાસીયું.

બસા વાંચનાર ગદ્ય સદીની એક તવારીખ તદ્દન સાચી રજી કહે છે જે પરથી તમને તોલ કરવાનું બની આવશે કે દસ્તુર કુમાના કુટુંબની કીયાની આગેવાનીમાં સુરતના કદમી પાક આતશબેહરામ બરપા થયા છે. એ ખીના તો હવે ખીન તકરાર તવારીખના તેમને દસ્તાવેજ દલીલોથી પુરવાર થઈ છે. સર્વે સમજદારોનો શક દુર થયો છે. પણ આ તકે તમને વધુ જાણવાનું મળશે કે એજ દસ્તુર-કુમાના કુટુંબના નખીરાઓએ આ પાક આતશ બેહરામ પર આવી પડેલું આલુદગીનું આજ કેવી કારણોથી દુર કીધું છે. આ પાક આતશ બેહરામની સેવા શું શું તન ધનથી ને મોજ બર્ખા મનથી અદા કરી છે. તેનું તોલ કરવાનું બનશે.

શહેનશાહી દસ્તુર કેપશર દાદાભાઈના શ્રાપ.

સુરતમાં ગઈ સદીમાં ઘણાક ધાર્મિક જરથોસ્તીઓ પાછલી રાત્રે પાક આતશ બેહરામોમાં બંદગી કરવા જતા, પાછલી રાતની બંદગીનું બલ ને તેનો તોસો બહુ બુલંદ છે, એ આપણામાં બંધીતું છે. આની રીતે ઘણાંક બંદગીખોર જરથોસ્તીઓમાં શેઃ ખરશેજી મનચેરજી ગોરયા દલાલ હતા, જેઓ પોતાની પાછલી રાતની બંદગી શેહનશાહી આતશ બેહરામમાં કરતાં, પાક કેબલાને નમન કરતા બેહોશ થયા તેઓને ત્યાંથી ઉંચકીને બહાર લાવ્યા ને ગુજર પામ્યા (અહા ! કેવું ઉમદા મોત) આ બનાવ રોજ ૩૦ મો મહા ૮ મો, શેહનશાહી સને ૧૨૨૬, ને તા. ૨૩ મી મે, ૧૮૫૭ ને દીને બન્યો, તે વેલાના રેવાજ મુજબ તેઓનું રવાન નશા ખાને લઈ જવામાં આવ્યું, બાદામ આ બખર સુરતના આખા જરથોસ્તીઓમાં ફેલાઈ તેમાં નહિ ધચ્છવા જોગ બનાવ એ બન્યો કે તે વખતના તે જમાનાનાં આપણા કદમી આતશ બેહરામમાં રહેતા નાદાદાર મોખેદો, આ શેહનશાહી આતશ બેહરામ પર પોતાની સખુન પરવગીના હુમલો લઈ ગયા, તે સમો કદમી શેહનશાહીને કબીસાની ઝુંબેસના હતો, તેમાં વળી સુરતના કદમી આતશ બેહરામ કોરટ, કીક્ષા, દરબારની સાલ્તતા મેળવી બરપા કીધેલા, જે ઝંઘડો તે જમાનાના લોકને મોઢે ચઢી રહેલો, કદમી શેહનશાહી પંથમાં એક બીજા પર આજો ને આલેપો મુકી એક બીજાને હલકા અને ઘટતાં દેખાડવા માટે આતુર. આવી એક તક તે વેલાના નાદાદાર મોખેદોને મળી. તેઓ શેહનશાહી આતશ બેહરામમાં ગયા ત્યાં આપોકાર બોલ્યા “ હવે તમારા આતશ બેહરામ ઉંચકો ! ત્યાં ભણુતા ભણુનારનું મરણ થયું એ તો બધું રીમન થએલું ગણાયે હવે કેબલાને બહાર કહાડો ” આ સાંભળી આતશ બેહરામનાં બોલે દેનારા મોખેદો તુરત ગભરાઈ ગયા. ત્યાં ચુંબજ આગળ પાંચરેલા ગલીયા સેતરંજ બીજનીઓ પાસે બહાર કહાડાવી નાંખ્યા. અને ત્યાં, તરો (નીરંગ) લેવાને ગએલા, તે વેળાના એક છોકરો (જેઓ પાછળથી પુણાની કદમી શેહનશાહી અંબુમનની દરેહ મહેરના સ્થાપક દસ્તુર, તે આ કમીનાના એક ઉસ્તાદ, તેઓ) ને તુરત પોતાના વડા દસ્તુર કેપશર દાદાભાઈને તેડવા મોકલ્યા દસ્તુર કેપશર તુરત આંગ પર જે કપડાં હતાં તેજ માથે પાલ્લી મુકી હાથમાં જમો પીછોડી લઈ સદરહુ છોકરા ખરશેજી ડોશાભાઈ ભપ્પુ જોડે આતશ બેહરામમાં આવ્યા સર્વે હાજર મોખેદોને ખુબ ખખડાવી, કાઢી નખાવેલા ગાલીયા, સેતરંજ તે મોખેદોની મદદ સાથે પોતેજ પાંચરવા લાગ્યા.

ત્યાં આતશબેહરામ ઉચ્ચકવાની સલાહ આપવા આવેલાં નાલ્લાદાદરએ મોખેદોને બહુજ સભ્યતાથી કહ્યું “તમે જરા થોભો તમારા મનનું સમાધાન હમણા થશે.” પછી તુરતાતુરત સુરતના સર્વે આગેવાનો, અકાબરો, જરથોસ્તી હકીમોને આતશબેહરામમાં બોલાવ્યા. મામલાની ગંભીરતા સર્વેને કહેવરાવી તુરત હાજર થયા જણાવ્યું, સધળા આગેવાનો આવ્યા, જ્યાં દસ્તુરજીએ સવાલ મુક્યો, “તમે સાહેબોમાં જેઓ હકીમો છો, તેઓ મને વીચાર કરી ખોદાને હાજર જણી સાચ્યુંજ કહેસો.” “એક સાબો તાજો માણસ ગુજર પામે તો તેના અંગમાનો આતશ ક્યારે ખુલ્લો, ? આપણામાં સાધારણુ છે બોલવાનું કે “બોત્તેર કોડે દીવા બલે” તો તે બોલીતા ગુજર પામનાર માંડ કેટલો વખત લાગે ?” આ સામળી સર્વે હકીમોએ કમતીમાં કમતી બે કલાક જણાવ્યા, તે સમજી પોતે વંદીદાદ મંગાવ્યો તેમાંથી માએની વાંચી એક માણસ ગુજરવા બાદ ક્યારે રીમત થાય તે સમજાવ્યું સર્વેની પાછી ખાતરી કરી આપી કે રીમતીની આલુદગી જેવું કશુંજ નથી એમ સધળા બોલવા લાગ્યા.

પછી તે દસ્તુરે, આ નાલ્લાદાદર મોખેદોપર અફસોસથી ઘણાજ ઉંડા જોશથી શ્રાપ નાખ્યા કે, “તમે આ રીતે જેમ હમારા આતશબેહરામ ઉચ્ચકાવા માગ્યા, તેમ તમારા આતશબેહરામ બાબમાં ખોદા કરેને તમે જોજો” !

ઓ ભલા વાંચનાર, એક ખીજને હલકા પાડવાની નમોજી નબળાઈ ના ભોગ થતી કોમની વૃત્તીનું વલણ કેટલું ઉધું ને અનધટતા પરીણામની ખી હદ કુદાવી જાય છે. આપણે જાણીએ છીએ કે પુરાતન કેબલો ઉદવાડાના ઇસ્લમશાહ જેના બચાવ કાળે અથોરનાન ટોળો કેબલા શાયે બહારોટના પહડામાં તેમ વલસાડ, નવશારી, સુરત, વીગેરે ભારે રંજ ખેંચી કેબલાને જાળવી રાખવા મચેલા, ત્યારે ગઈ સદીમાં સુરતમાં કેબલાને તેના પવીત્ર તખ્ત પરથી ઉતારવાની સુચના. ! પણ “ રામ રાખે તેને કોણુ ચાખે. ”

આ ઉપલી નાસાજ ખીના સુરતમાં ઘણા યુઝગીને જાણીતી છે. અને તે મારા મરહુમ ઉસ્તાદ દસ્તુર ખુશોદજી ડો. બપુએ જાતે જોએલી અને હકી તેની મોંઘ કરાવેલી એ ઉપરાંત તેઓના સંબંધીઓ ઘણાઓ આજળ આવીત તેઓએ જણાવેલી, જેઓ હાલ હયાત છે.

દસ્તુર કેમશરૂના આપ ફળ્યા !

૧૮૫૭ના દસ્તુર કેમશરૂના આપ એકજ વર્ષમાં ફળ્યા ! જે નાહા-દારઓ, તે પાક આતશ બેહરામની બાબતમાં આપીત થયા, તેઓ ૧૮૫૮ ના શાલમાંજ કપલાને મલતાજ એક અનઘટતા અતેરાંમાં ફર્યા. આ નાહા દારઓના દોર ને તોરના પુશકળ પુરાવા ને ઘણા દાખલા છે, જે હવે પછીના અંકમાં જોશું કે “ માહુ-માહુ ” ને “ ટાહક ” તે કેવી ને કેટલી હદની હતી ? કુમાવાલાની કે નાહાવાલાની ?

સુરતના કદમી આતશ બેહરામમાં નાહાદારથી આજેજ થએલા કુમાના દસ્તુરને હાદેશાના સમ્યમે, પોતાની બાપીકી કદમી જીતી અગ્યારી જે ફળુપીદને નાકે આવેલી (આજે પણુ છે. જ્યાં આવતી કાલે યોજ-દાયે ગીરીની પાવ ક્રિયા કરવાની હાલે પણુ જોગવઈ થઈ શકે,)લાં એક પાવનિરંદીનની ક્રિયા કરવાની જરૂર પડી. આ ક્રિયા બ્રષ્ટ કરવાને, તેજ નામવર નાહાદારઓએ સહાસ સોધ્યું ! કે જેઓ શહેનશાહી પાક આતશ બેહરામને તખ્ત પરથી ઉતરાવા ગએલા !

કુમાનાની કદમી અગ્યારીના કુવામાં મરાવેલા રીમન કાગડા નાખીને આતશ બેહરામ ગયા !

દસ્તુર કુમાનાની અગ્યારીમાં નિરંગદીનની ક્રિયા ૧૮૫૮માં અતી યાદગાર થઈ ગઈ છે, અને તેથી વધુ યાદગાર તો તે પવિત્ર ક્રિયાને દખલ પોહોંચાડવા ત્યાંના પવિત્ર કુવાઓને અપવિત્ર કરનારા આજગુલીક સર્વેને જાણીતા છે, (આ બાબે જેઓની ખાહેસ તે કાગડાની બાબતની અતી ચકચાર ભરી રીતે થએલી હતોહ ભરી નિરંગદીનનો કિસ્સો જાણવાની હોએ તેઓ સાહેબ જાણીતાં “ અયોરનાન નામા ” ને પાને ૮૪૦થી વાંચવું.)

શેજ ૧૯મો મહા ૭મો કદમી ૧૨૨૭ તા. ૧૨ મી માર્ચ ૧૮૫૮, ને દીને રાત્રે કદમી કુમાવાલાની જીતી અગ્યારીમાં મરાવી મંગાવેલા રીમન કાગડા ત્યાંના બે કુવામાં નાખી કુવાને રીમન કરીને નેરંગદીનની મોટાપર ક્રિયાને રદ કરવાની બાજી રચી અને તે નાલાએક કામમાં ફક્ત કુવાને રીમન કરી ફાળ્યા ! પણુ કુમાવાલાએ બી એક મોજની રૂપ રદ, કલાકમાંજ નવો કુવો અરપા કર્યો. કાગડા નાખનાર નાહાદારઓપર કાબેદાપુર્વક કદિમાં કેસ ચલાવ્યો, તે યુનાહ બધા કામ કરનારાઓએ સધળા અરજ ને

માર્ગી પત્ર રોજ રાત્ર મહા ૧૦મો ૧૨૨૭ થી ૨૦મી જુલાઈ ૧૮૫૮ને દીને લખી આવ્યું. આ બાબતેના લંબાણ વીગતે હેવાલ અચોરના નામને પાને હું ઉપર લખી ગયો જે વાંચવા જોગ વર્ણન છે.

કુવો રીમન કરનારાઓને પોતાની રીમનીના

ખ્યાલ નહી રહ્યો !

ઉપર લખેલે દીને કાગડા નાંખીને તે નાખનારા જાણે કસામાં હોયે નહીં તેમ આતશબેહરામ ખાતેનાં પોતાના રહેવાના વસવાટમાં જઈને સુઈ ગયા.

જ્યારે કાગડાથી કુવા રીમન થયાની બાબતે સુરતરેશહેરમાં હો, હોકાર મચી રહ્યો.

દસ્તુર કેપશરના શ્રાપ કેમ ફળ્યા ?

કાગડા નાખ્યાની બીજી સહવારે તો, તે નાખનારાઓ ઉપર નહિ ધારેલી દોશાથી જળશે હુમલો આવ્યો, તેઓને ફરહર કરી કામકાજ કરતા દોશમાં આવ્યા !

આ વાતની ખબર સર્વે શહેનશાહી મોખેદોને પડી, તે વેલાના શહેનશાહી ખડતલ ખટપટયા જંગી મોખેદો, કદમી આતશ બહેરામમાં આવીને જેમ નાક્ષાદાર શહેનશાહી આતશ બહેરામ ઉચકાવાને એક વર્ષ આગમજ ગયેલા, તેમ શહેનશાહી વાલાઓ આ વખતે આવી ભારે ગરજના કરી ! કે, “તમો તો રીમન થયેલા ? ને તમારેથી હયાં ફર-હર કરી કામકાજ થાયે ને તે મકાન પાક રહે ?” વીગરે બોલી કદમીના “પાક આતશ બહેરામને આલુદગી પાંહચાડી” વીગરેના અનેક બોહતાન મુક્તા રહ્યા ! મામલો તે વેલાના ધાર્મિક ઝનુન તેમ રીમનીની આલુદગીની મજબુત માન્યતાના એતેકાદનો હતો ! તેમ ત્યાં થતા સવાલ પણ જણા ગુચવાડા બન્યાને ગંભીર હતા ! ને તેને પુગી વળવાને તેમ આલુદગીના તોહમતને તોડી પ્રાકવાને, ત્યાં કોઈજ નહી પણ દસ્તુર કુમાનાઓજ ઉસ્તવાર આવી હોયા !

દસ્તુર-કુમાનાઓની (રેકોર્ડ) સેવા.

જેવો ગંભીર ગુચવાડો ૧૮૫૭ ના શહેનશાહીના આતશ બેહરામમાં થયો, તેજોજ ૧૮૫૮, ગંભીર સવાલ કદમી આતશ માટે થયો ! આને દસ્તુર કેપશરના શ્રાપ બરોપર નડ્યા. જેમ પોતાની કુનેહથી દસ્તુર કેપશર-રેશહેનશાહી આતશ બેહરામને આલુદગીમાંથી મુક્ત કીધા, તેમજ આ

કદમી આતશ બહેરામ પરથવાની ક્રિયાનું વડપણ ધરાવનાર દસ્તુરે શોહરાબ દસ્તમજી કુમાનાના ભાઈ હોસંગજી, જેઓ પણ ઉપલા પોતાના ભાઈના મરણ પછી દસ્તુર થએલા તેઓના બે બેટાઓ એરવદા નવરોજી અને બેહરામજી દસ્તુર-કુમાનાઓજ જેઓ કદમી આતશ બેહરામની પશ્ચીમ દીશા પર આવેલા આતશ બેહરામના દસ્તુરજીને રહેવાના પોતાના આપીકા ભોગવતાના મકાનમાં રહેતા, જણાવતા બાઈ, દસ્તુરજીના ડોશીઆઈના આપ ને કાકા જેઓ બંને એરવદ ભાઈઓ નિર્લોભી અને એજ પાકમકાનમાં બોએ દબને ત્યાંજ પડી રહેતા. તેઓજ પાક આતશ બહેરામને આલુદગીના આળભાથી સાફ ઉગારી શક્યા. !

દસ્તુર કુમાનાએ આલુદગીનું આળ કેમ નાખ્યું કીધું ?

આ દસ્તુર-કુમાના, નવરોજીને બહેરામજીએ તે હુમલો લાવનાર ઉશકેરાએલા શેહનશાહીઓને શાંત ને મક્કપણેમ જણાવ્યું કે “ પાક આતશ બહેરામની બોએ દેવામાં હમો છીએ, અને તમો જેઓને રીમન થએલા જણાવો છો, તેઓથી હમો તદન અલગ રહીએય ને, જ્યાં તુલીક તેઓ નવાં બરજનુમથી તન પાક થશે નહિ ત્યાં તુલીક હમો તેઓથી તદન ના-શરીક અલગ રહાય ને રહીશું, પાક આતશ બહેરામની પવિત્રાઈ હમે ઉસ્તવારીથી જાળવી છે, અને હમો જાળવશુંજ. ”

આ તેઓના કહેવાની સર્વે પર ઉંડી અશર થઈ. એક વર્ષ આગમજ શેહનશાહી આતશ બહેરામપર જેઓ હુમલો લઈ ગએલા; તેઓ તરફના ખારમાં, આ વળતો બદલોલેવા માગનારાઓ, આ દસ્તુર કુમાનાઓના સાચ્યા શબ્દોથી શાંત થયા ! મામલાનું ગંભીરપણું અને આસ્થીકોની આસ્થાને દબલ આવતી દુર થઈ, આલુદગીનું આળ આ મુજબ દસ્તુર-કુમાનાઓની કટોકટના બર વખતની હાજરીને સાચી સમજાવતથી દેડે દુર થયું !

આતશ બહેરામ પાકને આખાદ રહ્યાને રહેશેજ !

ભલાં વાંચનાર નાહાદારજી પોતાના ચોપાન્યામાં કુમાવાલા માટે શેહ વઝીલવાલાને “ ટાઢક ” ને “ માહુ-માહુ ” નું બોદું-લખ્યુંય તેના જવાબમાં આ ખીના મેં મુકી છે, અને ખીજી પુષ્કળ બાબતો માની ધણી થોડીક આખીને વાંચનારને તપાસવાનું બનશે કે કુમાવાલાઓએ “ માહુ-માહુ ” બોલાવી કે ? યાદગાર અનેક સુંદરને સંગીન સ્તુતીપાત્ર સેવાઓ પાક આતશ બહેરામમાં બજવીય તેમ એ પાક મકાનને સીદીને આડકતરીને દબલ કોબૂથી પુગી છે ? તે ખી જોઈ શકશો.

આ બેકદર જમાનો બલાઓની બલાઇ બલે લુલાવે. તેનો શો મુન્કો ? પણ તેથી ઉલટું જોયો સંગીન સેવા અદા કરી ગયા છે તેવા નેકો પર નાદસ્ત તોહમત “ ટાઢક ” ને “ માહુ-માહુ ” ના તો જે કુમાનાઓ ગુજર પામ્યા અને હાલે હૈયાત છે, તેઓ શું સેવા અદા કરી ગયા તે અનેક સેવાઓમાંની ઉપલી એક આલુગીના આળમાંથી બચાવી ખરી નોકની યાદગાર સેવા બનવી તે જોઈ ગયા, તેરીજ ખીજ, યાદગાર અનેક સેવાઓમાંથી ઘણાં થોડા દાખલા ખીજ જોઈશું.

આજથી ગયા ૪૦) વર્ષ આગમજ કદમીના આતશ બહેરામના બોએના વારેદાર મોબેદો ને બોએમાં ઝાજ આવક ન હતી આથી દરેક વારેદાર મોબેદો, પાક કેબલાનેતપાસી બહાર પોતાના બેહદીનોમાં ધધો કરવાને નીકળી જતા અને બોએના વખતે હાજર થઈ બોએ દહ જતા, આ જોઈ તે વેળાના આતશ બેહરામના કદમી દસ્તુર રસ્તમજી નવરોજી કુમાના બહુ મુન્કતા, અને તે માટે શું સાધન બરપા કરવું તેની જીકરને શીકર કર્યા કરતા.

દસ્તુર-કુમાનાની યાદગાર સેવા, ૧૮૮૫ માં, એક ફંડ બરપા કીધું, મોબેદો તેથી ત્યાં રહેતા થયા !

૪. સ. ૧૮૮૫ તથા ૧૨૫૪, યજ્ઞેજ્ઞરદીના શાલમા કદમી દસ્તુર રસ્તમજી મોબેદજી કુમાનાએ સુરતના કદમી આતશ બહેરામના થતા હમા અંજુમન અશોદરોહરની નૈયતે રોજ એક યજ્ઞશને તથા બાજ આફરીગાન જશન વીગેરે કરવા માટે ફંડ સ્થાપ્યુ, અને બોએના વારેદાર મોબેદોજ તે ક્રિયા કરે ને ત્યાં આતશ બેહરામમાંજ તેઓ રહે, બહાર ખીજ કસો ધધો કરવાને નહી નીકળે, તેનો બંદોબસ્ત કર્યો. આ પોતે સ્થાપેલા ફંડમાં આ ગરીબરા દસ્તુરે સુરત શહેરના સોદાગરોને આજેવાન અકબરોને માલે તોજર સાહેબોએ ભરેલી રૂપીઆની રકમ કરતા એવડી ત્રેવડી રકમ પોતે ભરી ! અને તેનું લીસ્ટ લઈને આ દસ્તુરે ઘેર ઘેર ફરીને રકમ ભરાવી. તે ઉપરાંત દેશાવર ખાતે મુંબઈ પુના વીગેરે પોતાને ખરચે જાતે જાઈને ત્યાંથી સારી રકમ ભરાવી લાવ્યા ! જે ફંડના તેઓ ટ્રસ્ટી હતા. આ ફંડ આજે શ. ૨૮૮૬૧, ની પુરાંતનું થયું છે. દસ્તુર રસ્તમજી મોબેદજી કુમાનાની કારશાજ આ કોશેશનું ફળ છે. ! ને ૧૮૮૫, ના શાલથી આતશ બહેરામના બોએના વારેદાર મોબેદો ત્યાં કાયમના કમાતાને રહેતા થયા છે. આ દસ્તુર કુમાનાની કારશાજ સેવાથીજ !

કદમી આતશ બહેરામમાં બોએ દેનારા મોએદને દસ્તુર કુમાનાઓ તરફનું ઉત્તેજનનું ચાલુ મલતુ ઓનરેરીયમ.

કેપલા દસ્તુર રસતમજી કુમાનાના એક બત્રીજ એરવદ બમનજી ખર-
શેદજી દસ્તુર કુમાના, જેઓ આજે ૭૪ ની પોતાની ઉંમરે ગયાં ૪૭,
વર્ષોથી ચાલુ આજતુલીક બોએ દે છે. ! અને તેથી દર વર્ષના ૯-૧૦-૧૧
માસ તુલીક ચાલુ અને કોઇક વર્ષ આખજી ઉપરાંત આ પણ એક દસ્તુર-
કુમાનાની રેકૉર્ડ સેવા છે. આતશ બહેરામની સદીની મુદતમા લગભગ અરધી
સદી તુલીકની લાખી મુદત બોએદાદન આ પાક કેબલાના ખરા ખુબીવંત
આદામે ઘણી લાંબી મુદત ગુજરી છે ને ગુજરેય તેટલી મુદતની બોએ દેવી. આખજી
હિન્દુસ્થાનમાના સઘળા પાક આતશ બહેરામમાં બીજા કોઇ મોએદે કદાચ નહીજ
ગુજરી હશે, અને આ સુરતના કદમી આતશ બહેરામમા કોઇએબી
આટલી લાંબી મુદત બોએ દીધી નથીજ ને હવે પછી આટલી મુદત
કોણ કહાડશે ? તેજ આ બમનજી દસ્તુર કુમાનાએ જેમ તન મનથી સેવા પાક
આતશ બહેરામને અરપણુ કરી છે આજતુલીક તેમ પોતાની ગુજશના
ખનથી પણ અદા કરી છે. દરેકે બોએદેવા આવનાર મોએદને ઉત્તેજન
અર્થે એઓ તરફથી વર્ષમાં બે વાર ઓનરેરીયમની રૂંની રકમ ચાલુ
મલતી રહે છે; અને સદા મલતી રહેસે તેવી કાએદાશરની પાકી ગોઠવણુ
કરી છે. વળી આ નાઘાદાશથી બહુ હાદેશામા કિમર ખશાર કરનાર
ખુઝરેગ બમનજી દસ્તુર-કુમાનાએ આતશ બહેરામના સૈઝેગાહ ઉંબ-
રને સદાના તાજાં ફુલોના તોરણ સુવાસની સુગંધીથી સદાને માટે પમરતો
ખુશબોદાર રહે તેની પાકી ગોઠવણુ કરી છે. આ સઘળી કંઈ મોદેની દફાં-
સની દીંગ નથી પણ સાચ્વી વીગત છે. આ કદમી પાક આતશ બહેરામ
ખાતે થતા અંજુમનના હીસાબની ચાલુ સાલની ચોષડીને ૧૬, મે પાને
આતશ બહેરામ કાજેના ધર્મ ખાતે હાલ રૂં ૫૫૧૪, આ એરવદ
બમનજી દસ્તુર કુમાનાને ખાતે જોશો.

એ રકમ જેટલીજ નીજ રકમ આતશ બહેરામની બહાર પણ, કંઈ
કાંઈથી ધામધુમ વના આપી છે. આ તેજ ખુઝરેગ એરવદ છે કે જેઓ માટે
આપણા નાઘાદાશએ પોતાના ચીઢયલ ચોપાન્યાને પાને ૩૮, મે ઘણી
પોતાની લાયકી (!) દેખાડીને તેઓ માટે બખાલાં કોઢતાં, ‘ખીચડીમાં
પાણી નામીને’ ખાનાર ઓળખાવ્યાચ, હા; આ ખીચડીમાં પોણી નાંખી ખાનાર

જે પર્યાર્થ કીધો છે તેવો પરમાર્થ કંઈ, સહવારે નિરો, બપોરે તાડી, સહાંજે ભાંગ અને રાત્રે બેવડો બ્રાહ્મી અને મુરઘી મચ્છીમાં મચી નહી તેની નિશાની મસ્તીમાં મસ્ત રહેનારથી તો, અંસેથી ન બને, આ દીલ-સોજ સર્વેના બમનજી દસ્તુર કુમાનાએ “ખીચડીમાં પાણી” નાખી ખામ કમાલ કસર કરી જોટલી રકમ પાક આતશ બહેરામના હીત કાજે આપી છે; તેના ૨૦ માં હિસ્સેથી કોઈ નાણાદારએ આપી નથી; યા કોઈ સંગીન સેવા બંબલી હોએ કુમાનાઓ જેવી તે પુરવાર ક્યું નથી, પણ કહેવાતી “સો વર્ષોની સેવા” કે સિતમ ? તે આપણે હવે પછી જોશું.

દસ્તુર કુમાનાઓની અનેક યાદગાર સેવામાંના કોઈક

દાખલામાંના વધુ દાખલો.

૧૮૧૭ ના શાલમાં નાણાદારની વર્ષો આગમનની દસ્તુરી મેળવવાની કોશિશ; દસ્તુર સોહરાબજી કુમાનાના શુજરવાથી, ફાવી. પણ તે દસ્તુરીનો દરજી ઝંખેલો એટલો હદ વીનાનો બરપા કર્યો કે (હજી તેનો અંત નથી !) જેથી સર્વે કદમી મોબેદો પાક આતશ બહેરામથી અલગ થઈ એક સ્વતંત્ર દરેક મહેર સ્થાપવાનો મક્કમ ઠરાવ કીધો (જુઓ ‘અયોર નાન નામુ પાનુ ૭૨૩, થી વાંચો’) તે વેળા કસાં ખાતર નહી પણ પાક આતશ બહેરામના નુરી કેબલા ખાતરજ, આ બુઝરગ એરવદ બમનજી ખ. દસ્તુર-કુમાનાએ તે વેળા ઘણીજ નમ્રતાને સલુકાઈ ભરી સમજાવત કરી ! અને જુદી સ્વતંત્ર અગ્યારી બરપા કરનારાઓ આગેવાનને પોષધી ઉતારી પગે પડી વાળ્યા, કે પોતે આતશ બહેરામની સેવા નહીજ તજસે, જો કે આ બુઝરગ બમનજી કુમાના, પોતેજ એકલે હાથે તે નવી અગ્યારી બરપા કરવાની દરેક સગવડને સામગ્રીથી પુગી વળવાને દરેક રીતે સામર્થ્યવાન હતા, તે છે. ! છતાં “આબશ બહેરામના માન ખાતર આપણે દુઃખ ખમ્યું ને ખમ્યું” આ તેમની બર વખતની આજુજી ભરી સમજાવત, પાક આતશ બહેરામ માટેની દાજ ને સેવાના શુભ પરીણામ એ આણ્યું કે દુઃખ ખમ્યું પણ પાક કેબલાને દબલ કસી નહી આક્રિવા દાખી ! આવી યાદગાર સેવાઓ અદા કરનાર કુદુંખ માટે નાણાદાર “માહુ-માહુ” ને “ટાહક” જેવા જુદાં બોલતાનો ઉપજાવી પ્રગટ કરી શું આડકત્રી રીતે બલા અયોરનાનોના દીલસોજ આગલાને હાલના વકીલવાળા સાહેબોતું અપમાન નથી કીધું ? કે આવી યાદગારને સંગીન સેવા બંબલનાર દસ્તુર-

કુમાનાઓ માટે નગુણા એકદર તેઓ છે? અને તે સેવાઓના આખ વિચારમણી કરી સ્તુતીના સદગુણોને બદલે “માહુ-માહુ” ને “ટાઢક” ના તોહમન? કે જ્યાં વાજખી રીતે વહા, વહા, ના ઉદગારો, લાએક સુદર સેવા અને તે પણ કટોકટના બર વખતની અનુપમ, તેની દલીલો દેખાડવા કાળે આ “ટાઢક” પ્રકર્ણની બાબત લંબાવી છે! ને હવે પછી લંબાસે! તેટલા આપણા નાદાદારોએ શું શું સેવા (!) બળાચ તેનું હાલ તુલીકનું વર્ણન કરે તો કદાચ ધરતી પણ ધ્રુવે, જેના સર્વે પુરાવા હવે પછીના અંકમાં વીગતે વર્ણવશું : તેટલા આ ઘણી થોડી ટુંક ખીના વાંચનારને તોલ કરવા રજુ કરીશ, ને તે વર્ણવવા ને આ નાદાદારના ચોપાન્યાનો જવાબ મારે પ્રકટ કરવા આગમજ હમારા મહેરબાનો મારો વીમો ઉતરાવી રાખવા બલા-મણુ કરતા રહ્યા છે. કે જેમ ભાહુતી લખનાર જોડે. નાદાદારોએ આ કમ તરીન માટે પોતાના ચોપાન્યામાં કશો બી ખ્યાલ યા બોધ બોદાનો યા કાંઈ પણ જુડી નાલેશી બદનદી બાહી રાખી નથી, તેમ આગળ પાછલને વીચાર કશોએ કર્યો નથી. તેઓ કદાચ ભાહુતી મારાઓ કને મારો હવે નીકાળ કરાવી નાખે! અને તે બાબે તા. ૨૨-૨-૨૫, ને દીને એક મોટાં પાક મકાનના મેળાવડાની મોટી મીજલશમા પણ બા-પોકાર બોલાયું છે! પણ મારો ચાર બોદા પાક છે. ફિર્દોશીની બચેત મને હિંમત આપેચ કે

કેરા ચાર બાશદ બોદાવંદે પાક

ઝહાન ગર સવદ દુસ્મનકેરા ચેબાક

અર્થ :-બોદાવંદે પાક જે તહારો ચાર (નેગહેદાર) થાએ તો, પછી આખખી દુન્યા તહારો દુસ્મન થાએ તો તે શું કરી શકે? (કંઈજ નહી)

સંત કબીર પણ આને મલતુ જણાવેચ.

“જીતને ગગનમે તારે દીતને શત્રુ તેરે હોએ,
જે કિર્પામહ ભગવાનકી તો બાલ ન ઉખડે કોએ.”

નાદાદારોની સેવા (!) આગલીને હાલની.

બલા વાંચનાર નાદાદારની સેવા (!) એનું જે હું વર્ણન લખું તો તે પ્રકરણ કમતીમાં કમતી એકસોથી પણ વધારે સફા શેકે એકલું વિશાળ છે, માટે હાલ તો તેની નોંધજ લેવી પુરતી છે, હવે પછીના પ્રસંગમાં વીગતે વર્ણવીશ.

ખોએ દેવાની હડતાળ ને અતશ બેહરામની આલુદગીનું આળ, તેમ પાક દરેહમહેરના કુવાઓને રીમન કર્યાનું વરણન આગળ આપણે જોઈ ગયા.

નાણાદારોની કાર્ય રીતી એટલી કંડાઈને કાગિલ હતી કે, તેઓની સતાવની નહિ સહન થવે કેટલા બધાં કદમી મોબેદ કુટુંબો અમલ પુરાતન કદમીનાં શેહનશાહી થઈ ગયા, કેટલાકો પરદેશ ચાલી ગયા આજેજ થઈને. તેમ કોઈક ગીરફતાર ને ગમગીન રહી પરેશાન થયા, તે પરેશાનીને હથેરાની કેટલી દયાળુક તે હવે પછી વરણવીશ, તેટલા નોંધ તરીકે ઘણીજ ઠોડી ટુંક તકશીર વરણવીશ. અને તે પણ નાણાદાર કુટુંબનાજ લેખમાંથી પ્રથમ મલેય.

મોબેદ ધનજીશા નસરવાનજી નાણાદારોએ સને ૧૮૦૭ ના સાલમાં નાણાદારની વંશાવળી સાથનું એક નહાનુ ચેપાન્યુ નામે “ ખુને પડી રહેલા અવસ્તાના ભણુતરે..” જે ચેપાન્યાને પાણે પ) મે નાણાદારનું વંશાવળી પત્રક આપ્યું છે. જ્યાં વંશાવળીના નામોના ખુલાસા આપ્યા છે, આ માહેલો નં ૩) જનો ખુલાસો તે નાણાદાર લખે છે, જે નાણાદારના કોશાબાધના નામ વાખે નીચે મુજબ છે.

“ ૩-એવણુથી એવણુના વંશોને મમદ વારાથી સધળા ઓળખે છે તે આજ સુધી, કારણ તે હદ બહાર જીદ મમદ કરનારા હતા, અને વળી પોતાના કુટુંબીઓથી કંઠાળી ધંધા બાબતમાં લાચાર થઈ પોતાના ઓકરા ફરદુનજીને શહેનશાહી આતશ બેહરામ સાહેબના હેરથુદ કરવાથી એ વંશ હજી સુધી શહેનશાહી હોવાથી ઘણાં લોકોને એ ખાનદાન જીદ હશે એમ જણાય છે.”

આપણા જવાબની બાબતના નાણાદારોએ આગલાથી, ખુદ તેમના કુટુંબીપર પાડેલા હાદેશાની લાચારીનો આ કિપલો પુરાવો ! ને તે પણ એક નાણાદારોના લખેલો છે !

આ મુજબનો બીજો દાખલો !

મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી માણેકજી માકાશ્યાર, જેઓ અત્રેના શહેનશાહી આતશ બેહરામમાં એક અથંગ અબ્યાસી એરવદ થઈ ગયા છે, જેઓના બાપદાદા અસલથી પુરાતન કદમી પંથના હતા, અને મજકુર ફરદુનજીના બાવા પર તે વેળાના

નાલાદારઓએ એટલો સીતમ પાડ્યો કે તેથી આજે જ થઈને પોતાના એટા ફરદુનજીને શેહનશાહીમાં નાવર કીધા, જે બાબેનું વર્ણન બાઈબીલમાં “અમોર નાન નામા”ને પાને પરચ) માં તેઓના વ્રતાંતમાં આવેલું છે; અને તેના બોલતા જીવતા પુરાવા રૂપમાં હાલ તેઓના ખુઝરોગ એટા એરવદ કેમશર પોતાના બપાવા પર પાડેલા નાલાદારના હાદેશાની હકીકતનું વીગતે વર્ણન કરે છે.

ઉપલાંને મલતોજ ત્રીજો દાખલો !

મોખેદ ડોશાબાઈ ખરશેજી ઓબયા, અથવા (મનચેર માકાનાં) જેઓના વડવા અસલથી કદમી પણ કદમી આતશ બેહરામ ખાતે રહેતા નાલાદારઓની સતાવણીથીજ ડોશાબાઈને કદમીને બદલે શેહનશાહીમાં નાવર કીધા, જેઓના એટા મોખેદ શાપુરદાર ઓલયાએ આ બાબે શરે બજારમાં ૫-૭, અહરથીની હાજરીમાં ઉપલી વીગત વર્ણવી છે. તેમ તેઓના બીજા બાઈ ફરામરોજ પણ ઉપલા હાદેશાનું વર્ણન આપે છે. આ બોલતા જીવતા પુરાવા છે.

વધુ પુરાવા બીજા અનેક છે. ખુદ હમારા કુટુંબના એરવદ ખાન બહાદુર એફલજી ભીખાજી દસ્તુર-કુમાના મુબઈની ગવરમેન્ટ કરનસી બેંકના બજનચી, અને તેઓના બાઈ એરવદ ફરામજી ભીખાજી સીક પોલીશ કુન્સેપ્ટર **C. I. D.** જેઓના મરહુમ બાવા એરવદ ભીખાજીથી નાલાદારઓની સતાવણી નહીં સાંખી શકવાથી, આ પોતાના બંને બાહેફા એટાઓને મોખેદીમાંથી બાદલ કરીને અંગ્રેજીમાં નાખ્યા; આ દીકરામાં મજકર બંને બાઈયા એવા ઝળકીને ઉગી આબાદ થયા કે, અંગ્રેજીના પ્રાઈસ દીવસમાં ૩૦ ૪૦૦) ના પેનશન પર રીટાયર થઈ રજા ત્યારે, પોતાની બચગીની નાલાદારઓની વર્તણૂકનું વર્ણન કરતાં ખુબ મધ બોલતા કે, આવા જીલમનો જે અનુભવ નહીં થયો હોતે તો મારા બાવાને આજે હમારી ને હમારા કુટુંબની હાલતમાં જે આર્થિક ઈન્નતી થઈ તે કદાચ નહીં થતે. ૧૯૨૦, ના શાલમાં મરહુમ એરવદ ખા. બા. એફલજી કુમાનાની પાસે હાલના એક નાલાદાર કુટુંબનો જવાન્યો, તેઓના સાન્ટા કુઝનમાં રહેવાના બંગલામાં, બેંકમાં નોકરીની બલામણ મેળવવા ગએલો તેઓને મરહુમ ખાન બહાદુરે પોતાની બચગીમાં નાલાદારના જીલમનું વર્ણન કરેલું જે, આજે બોલતા પુરાવા રૂપમાં છે.

આ, તો ગઈ સદીને ગયા જમાનાના નાલાદારઓના દોરને વેચી આજે ફંક તદ્દક્ષીર છે, પણ તેની વીગતોના વર્ણનનું તો હજારે દહાસે.

ચાલુ જમાનાના નાદલાદાર પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૩૦, મે જે દમડાટીથી હમુને “ઢંકાએલી ખીનાઓને ઉઘાડવા મેદાનમાં” ખેંચવાનું લખ્યું છે. કાચનાં ઘરમાં રહી કીટલા પર પત્થરો ફેંકનારનો જે હાલ થાયે, તે પોતાને હાથેજ પોતાના માટે કર્યું, જેમ પવિત્ર મકાનના કવાઓને રીમન કરનારાઓને પોતાનીજ રીમનીનું બાન નહિ રહ્યું, જે આગળ આપણે જોઈ ગયા, તેમ કુમાના દસ્તુરોની ખોટી નીંદા “માહુ-માહુ”ને “ટાઢક”ની જુદી દેખાડવા જતા તો આ અને હવે પછી તેના પુરતા જવાઓ દૂન્યા જોશે.

ઓ ભલો વાચનાર ! આ પરથી ઢોઢાં લેવાનો છે, કે ખીનઓને માટે ખોટી રીતે બોલવાથી આપણી ખરી ખામાઓ ખુસ્લી થશે, માટે પ્રથમ પોતાનો ખ્યાલ કરી પછીજ દરેક વીચાર કરીને કદમ ભરવું, નહિ તો કપી કહે છે તેમ ‘બે-સુઝ’ બનવું.

“અંચોરનકુ કુક કહે અપના કુક ના-સુજ,
જુઠું નિંદા નિર્દોશનકી અપની અયેઅ બે-સુઝ.”

ચાલુ જમાનાના નાદલાદારની સેવા (!)

ચાલુ જમાનાના નાદલાદાર અને તે હવે દસ્તુર ! નાદલાદાર, જેઓ પોતાના ગયા જમાનાના બપોવાની કીર્તીનાજ તખ્ત પર ખીરાછ તે જમાનાના પોતાના મોટા બાવાને ગોચા છવતા કર્યા છે, તેઓ મુરખ્યા દસ્તુર મહેરવાનછ નાદલાદાર, જેઓ બાબે પ્રસંગોપાત ટુંક તફ્ફીરજ હાલતો રજું કરીશ, (વીગતે વર્ણન માટે મને ઘણાજ સફા રોકવા પડશે.) જેમ કરતા આસા રાખ્યું કે કદાં મારા કમીના લેખની શુભ અસર થાયે, ને બ્યા કચરો ને કડવાસ પડી રહ્યાયે ત્યાં, હાપણનો મીઠાશને સેવાનો સુવાસ બ્યાપે.

હાલના નવા નાદલાદાર કુટુંબમાં પહેલ વહેલાં દસ્તુર મહેરવાનછ સાહેબની સેવા (!) જેમ આગલા નાદલાદારથી કેટલાં કુટુંબ કદમીના શહેન-શાહી થયાં જે આપણે જોઈ ગયા. હાલના દસ્તુર નાદલાદારએ તે કીર્તી જાળવી ! આજે ઘણા ખબરદાર લાએક યોઝદાગેરો બોએમથી નીકળી ગયા છે. ૨-૩ અથંગ બોએવાલા સુરતથી સદાનો વસવાત તજ મુંબઈ જઈ ત્યાંના પાક મકાનોની સેવામાં સુખ પામે છે, તેઓ

શા માટે સુરતનું પાક કદમી આતશ બેહરામ નમ્રતાથી છોડ્યું ? તે હું લખું તે કરતાં તેઓ આજે દેશાત સાહેબોને પુછવાથી ખાતર જમા જવાબ મળશે, તેમ હાલ આતશ બેહરામમા નવા બોએદેવા કેમ નથી આવતા ? આજે ચાલ સાચેક જવાનો છે, છતાં કેમ નથી આવતા ? જેઓ આતશ બેહરામની બહાર સહવારના છ થી રાત્રે નવ વાગ્યા તુલીક વેડ કરે છે, અને આતશ બેહરામની બોએમા રહી જે માન અને આરામથી મેળવી શકે તે કરતાં બી બહાર કેમતી કમાની પર શા માટે સુખ સંતોશ માનેવ ? અરે ચાલુ વર્ષમા નવા વધવા જોઈએ તે બદલ ચોર બે શા માટે નીકળી ગયા છે ? એકશો વર્ષની મુદતોમા નહીજ અનેહું પાક આતશ બેહરામની બોએ કુવારા મોબેદોને નહી દાખલ કરેલા તે, નવા નાજ્ઞાદારની દસ્તુરીમાં આતશ બેહરામની સ્થાપણા પછી ૯૪, વષે શા કાળે કરવું પડ્યું છે ? ને હવે તો પેલા નાજ્ઞાદારથી ઘણાજ અફરાએલા કુમાના જર્મક જોદા ખમનજી દસ્તુરને જો એકને બાદ કર્યો તો, બોએ માટે હવે સવા આગળી પર ગણાએ એટલાજ ને તેથી ફક્ત નાજ્ઞાદારઓજ બાકી રહ્યા છે, પાક મકાનના માનવંત મુત્વલી સાહેબોને વીચારવા જોગ વખત આવ્યો છે. ! જ્યાં ડગ્ગનબંધ બોએવાલા હતા, સર્વે કુટુંબના લા હાલ એકજ કુટુંબ જે કુટુંબે બોએની હડતાળ પાડેલી ને અફેક્ટી બોએ દેવાના ૩૦ પ) માંગેલા બુઝર્ગને જાણીતી ખીના છે.

નહાન્યા જમવા શા માટે નહી આવતા ?

આજે ગયાં ૨૫) વષો પર કદમી સર્વે મોબેદો બાળ બચ્ચાં જોડે એક સુફરે જમતા નહાન્યા, તે જમવાને પાક આતશ બેહરામમાં શા કાળે નથી આવતા ? ગાયા નહાન્યા સહાજ કોણના કારણથી નીકળી ગયાં ?

નિરંગદીન; નાવર ક્યાં છે ?

આજે ગયા સાત વર્ષ થયાં કદમી આતશ બેહરામમાં એકબી નિરંગદીનની ક્રિયા શા માટે નથી થતી ? અને સર્વે કદમી મોબેદો પોતાના બેહદીનાને લાંતી નિરંગદીનની ક્રિયાની મજબુત માંગણી છતાં, કોણના બનાવતી ઉલ્લા કરેલા બોરા જુઠા હકની સામે સર્વે મોબેદોએ “સલાઅદ” આજતુલીક અખત્યાર કર્યો છે ? કેટલાકોએ ન છુટકે શહેનશાહીમાં કરાવી છે, તેમા એક બાઇએ તો ૫ થી ૬, શહેનશાહીમાં સોપી ! પાક મકાનના માનવંત મુત્વલી સાહેબો, નિરંગદી બાબેના ઉલ્લા ફરેલા તદ્દનજ જુઠા ને બનાવતી ઉલ્લા કરેલા કહેવાતા હકની

શું તપાસ નહી કરે ? ને તેનો કુડ્યો નહી કરશે તો ભરીપ્ય કાળમાં મહાવરાની ગેરહાજરીમા કદાચ ભુક્ષીબી જાએ, તે શું બનવાજ્ઞેગ નથી ?

શા માટે સર્વે કદમી મોખેદો ૧૯૧૭માં નવી સ્વતંત્ર અગચારી સ્થાપવા એકદીલ થયા ? નવી નાણાદારની દસ્તુરી પછીજ ! એક ખાતું કે સંસ્થાનો નવો ને જો સારો વડો નીમાએ તો તે ખાતાને ખોલમાંથી ડિગારીને નામીયું ને નફાવાલું કરી શકે છે, જ્યારે આ નાણાદારની દસ્તુરીનું સરવાયું શું દેખાડે છે ? તે વાંચનારે ચીચારી લેવું !

અરે ક્યાં ગયો તે ! મરહુમ કદમી દસ્તુર રસતમજી મોખેદજી દસ્તુર કુમાનાની કારશાજનો વખત, કે જ્યારે સર્વે કદમી નફાના મોટા એરવદ સાહેબો પાક કદમી આતશ બેદરામમા સહજે મળતા જ્યા કદમી કિપરાત શહેનશાહીના પણ સાહેબના મોખેદોની ગોયા એક પવિત્ર મંડળી રોજ મળતી. અરે ! આજ ત્યા શું છે ? “બડા ઘર ચમાર ભૂતકા દર” અરે ! ક્રિયા માટે આવનાર કદમી મોખેદો ! “ક્યારે બહુતર પુરૂ થાએ કે વહેલા ચાલી જઈએ” ની અજે ત્યા કિતકંદો, આ સઘળુ કોણુથી થયુ ને શાથી ? આ સર્વેને ઘોડો બલાપા થાએ તેવું છે ? આપણું પુરાતન હરિત જે આખે પણ પેલા મહાન શાએર “કિર્દોશી” એ પણ પોકાર્યું છે, જે:—

“ચુ ખીશહ તહી માનદ અજ નરરે શેર,
શધલાન બખીશહ દર આયદ દરર.”

અર્થ:—જ્યારે સિંહ જેવા મરદોથી આ જગલ ખાલી પડ્યું, સારે કોહલા, શીમાળો અહી જગલમા બહાદુરી બતાવવા આવે છે

બલા વાચનાર ! આ કિપલી હુંક તદ્દશીર, નાણાદારોની છે, જ્યારે તેની તુલોતવીલ તવારીખ રજુ થશે ત્યારે તો ગંભીરપણે ગચાર કરી કરી શકશો, કે આ નામવર નાણાદારોએ, કદમી પંચને ને પાક આતશ બેદરામને સિદ્ધી કે આડકત્રી દખલ પુગાડીય યા સેવા બજાવી છે કે ? તેનું તોલ કરવાનું બનશે ! આ પેલી કહેવાતી “ટાઠક” ને “માહુ-માહુ” નામીયા નાણાદારથી કે કમતરનો દસ્તુર કુમાનાઓથી ? તેનો હાલે આ અદના જવાબ છે.

હડધુત થએલો દસ્તાવેજ કે દસ્તુરમ ?

નાણાદાર પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૩૮, મે કુમના દસ્તુરને શેઠ વકીલ સાહેબે કરી આપેલા ને વળી ખીજા ખુદ નાણાદારો આગંલાઓ એ કરી આપેલા દસ્તાવેજ નહી સહન થયે તેને “હડધુત થએલો” લખે છે.

આ દસ્તાવેજ જે “હડધુત” થતે તો તેની નકલ સુરતના સરકાર દ્વાર મોદીજીને ત્યાં નહીજ થતે, ને સમસ-ઉલ-ઝાલમા ડો. જીવનજી મોદી જેવા તેને પોતાના પુસ્તક “આંકેટીલદુ પેશં અને દસ્તુર દારાખ”માં નહિજ પ્રગટ કરતે, “અથોરનાન નામાં” ના કર્તા તેને પોતાના આ નામવર નાખામાં નહિજ નોંધતે. તેમ ‘જમે જમશેદ’ ને ‘પ્રજામિત્ર પારશી,’ પેપરશીમાં તે નહિજ જપાતે. તેને કોણે ‘હડધુત’ કીધા તે દેખાડવું હતું ?

પણ એ વિષેશણુ તો હાલને સમયે ખુદ નાસ્લાદારની ૧૦ વર્ષોની આગ-મજની કોશેશના પરીણામે માગી મેળવેલી, દસ્તુરીને શું આપાદ નથી લાગુ પડતું ? કે જે દસ્તુરી હજી થઈ પડીજ નથી. આ દસ્તાવેજ નાસ્લા-દારએને ડાખીને બહુ દલગીર કરે છે, તેથીજ તેની નકલ કિતારનાર વિદ્વાન તે જમાનાના એક આડેલ કામેલ ઉસ્તાદ એરવદ રસતમજી બેહરામજી આઈબાડાને ગંભીર ગેરધનશાસ્ત્રી લખે છે, શું આ દસ્તા-વેજ (Fordge) બનાવડી છે ! જો એ બનાવડી હોએ તો અસલ દસ્તાવેજ પ્રગટ કરી તેનું ખોટાઈ દેખાડવું હતું ? માત્ર ગાળ ભાંડવાથી મુદ્દા સીદ્ધ થતા નથી ! આ નાસ્લાદાર પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૩૨-૪૮-૪૯-૫૭-૬૪-૬૫-૬૭-૭૩-૭૪માં તો આ દસ્તાવેજનું ખરાપનું કમુલ રાખે છે, આસ ગાળ ભાંડવા કાજે કોષક્રમા સીદ્ધિ રીતે તો કોષક્ર આડ-કત્રી રીતે, તેમ વળી ખરી કમુલાતમાં ફરતી જકડાઈ જતા તેને પાછો પલતાઈને પાને ૪૭-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૭૦,માં ‘જુદો’ને ‘બનાવડી’ને ઉભા કરેલો ફાઈન વીગેરે લખે છે. બલા વાંચનાર ! આવું બે હુન્દી રીતે બે મુખી જમાનને લખીને બહેરમા આપીને સમજી વાંચનારાઓમાં એર હાશી પોતાની કરાવી છે. અને મરહુમ એરવદ રસતમજી આઈબાડા જેના લખેલાં “રાસ્ત નામના” ઉપકારમાં કે જે “રાસ્ત નામા”ના એક પુરા લેખ માં નાસ્લાદારના બેહસ્તી ભલા મોબેદ સોહરાબજીની જે સ્તુતી ગાઈ છે તેના ઉપકારી અવેજમા, હાલના આપણા નાસ્લાદાર, ઘણા વિદ્વાન તે નેકનર અશો આઈબાડાને ઘણા નાલાએક વિષેશણુથી વગોવીને પોતાના ખમીરનું ને ગુણુ પર અવગુણુ ગાવાનું દુન્યાને દેખાડી, હમો કદમી મોબેદો શાંથની પણ આવીજ ગેરશલુકાઈ છે તેના સંગીન પુરાવો રજી કરી સમજદારોને તોલ કરવાની ઠીક તક આપી છે. આ રીતે સત્ય શું છે ? ને સહાલેસંઘ કેહવી ને ક્યાં છે ? તે આપો આપ પ્રગટ પાડે છે !

શું દસ્તાવેજના સમ્યે સસરા જમાઈનું નાટું હતું ?

ઉપર મેં આપેલા નાલાલાઈના ચોપાન્યાના પ્રાનાના નંબર આંકથી વાંચનાર જોશે કે ૯) ડોકાણે દસ્તાવેજ ખરા હતા તે તો પોતેજ કમુલે છે. હવે જ્યારે દસ્તાવેજો ખરા હતા તો પછી વળી “સસરાજીની સીકાર-સમા જમાઈરાજ આઘબાડાએ કીધેલું લખાણ,” અને વળી “કાન્ડ” ને “બનાવટી” ને ‘ઉભુ કરેલું,’ કેમ થયું ? તે તો વાંચનાર વીચારશે, અને આ જાણી ગંતઠને ખોટું લખાવ્યું છે તેનો ખ્યાલ તો નીચલા ખુલાસાથી થશે.

મરહુમ વીરૂપ ૩૦ બે ૦ આઘબાડાએ પોતે પોતાની નોંધનું મોટું જે દફતર છે, તે જ્યારે આખખું પુરું લખાઈ રહ્યું તેનો તેમા રોજ માહા લખે છે. રોજ ૨૬, મો મહા ૨, જે સને ૧૨૦૨, તા ૦ ૨૫, નવેમબર ૧૮૩૨ (જુઓ આકેટીલુ પેરોં અને દસ્તુર દારાબ પુસ્તક પ્રાનુ ૨૮૨) આ ઉપલો રોજ માહ ને તારીખ તો દફતર પુરું થયું જે ૨૦૩) પાનાનું કુલ સાહીજનું તેની નોંધ છે. સારે દસ્તાવેજ તો તે વર્ષની અનેક વર્ષે આગમજ તેમા નોંધાએલો અને દફતર પુરું થયું સારે તો તેઓના પાંદલાં ધણીયાણી દેયાત હતાં જેઓને પેટના જોડા દીકરા જે પ્રાછળથી મોખેદ શેઠના સોહરાબજીના નામથી તેમ સીંગણુપોર ગામના પંચકો હોઈ જાણીતા થઈને ૭૬, વર્ષની ઉમરે આજથી ગયાં ૨૦) વર્ષ પર જુનર પ્રામ્યા તેઓનો જન્મ થએલો, જે મરહુમ એરવદ ૩૦ બે ૦ આઘબાડા પહેલી વાર તો “નવાઈ” ના કુટુંબમાં પરણેલા જેઓના પેલલા જયા નશીની મજકુર એરવદ શેઠના સોહરાબજીની ૬-૭ વર્ષની ઉમર હતી સારે માને ૧૨૦૩, ના શાલમા યાને દસ્તાવેજની નોંધનું દફતર જે લખાઈ ને ૧૨૦૨) માં તો પુરું થએલું સારબાદ ત્રણ વર્ષે પ્રથમના “નવાઈ” કુટુંબના ધણીયાણી જુનર પ્રામ્યા જ્યારે બાદ ૧૨૧૩, ના શાલમા યાને નોંધનું દફતર લખાઈને પુરું થવા પછીથી ૧૧, વર્ષની મુદત બાદ, દસ્તુર મોખેદજી કુમાનાને સાં પીછ વાર પ્રવેળ્યા !

બલા વાંચનાર ! આ ઉપલા મોખ્યા ખુલાસાથી જોશે કે, આ મુજબે આઘબાડા કુટુંબને કુમાના કુટુંબ શાયે સસરા જમાઈની સગાઈતો, દસ્તાવેજની વર્ષો આગમજ જ્યારે કોઓમી સંબંધ નહીજ હતો. સારેજ યાને દસ્તાવેજની નોંધનું દફતર લખાઈ પુરું થવા પછીથી ૧૧) વર્ષ

બાદ, આદ/બાડા-કુમાના, સગા થયા છે; આપણા નાદાદાર પોતે કસીથી તલાસયા પોતાની બલી તોફયતને તાળું દબને, આ તદ્દન જુદું લખાવે છે કે “જમાન રાજે સસરાજની સીકારસમા લખ્યું” આપણ એઓના અનેક જુદાણામાનુ આ જુદું લખ્યું છે કે કેમ ? તે બધા વાંચનાર હવે વીચારશે. ને તોલ કરશે !

દસ્તાવેજ નાદાદારઓએ લખી આપ્યા અગાઉ કોઈ બી નાદાદારના કીયા ભણતર કરનારા ગુજર પામ્યા નથીજ ?

રોજ ૧ મો મહા ૮ મો સને ૧૧૯૧, ને દીને, કદમી સમશત મોખે-દાને નામે ને ખાસ તેમા આગેવાન તરીકે તે સમયના બધા નાદાદારઓએ ઉસ્તાદ દસ્તુર સોદરાબજી રસતમજી કુમાનાને, તેઓ જેમ ફરમાવે તેમ, આતશ ખેહરામની કીયામા સામેલ થવાને ૩૦ ૧) ના સ્ટાંપના કાગળ પર ચાર જણાની શાક્ષી સાથે કબુલતનું કરારનામું કરી આપ્યું છે. જે દસ્તાવેજને હવે ધણા જાણીતા થએલા હોવાથી હાલ અત્રે આપવાની જરૂર નથી. એ દસ્તાવેજને “ આકેરીલદપેરો-અને દસ્તુર દારાબ ” નામના મહા વીદ્વાનને હાથનાં જાણીતા પુસ્તકને પાણે ૨૯૬-૨૯૭, મા છપાયેલા છે. તથા પેલો પ્રખ્યાત પોથો “ અયોરનાન નામા ” ને પાને ૮૦૪-૮૦૭ મે પણ પ્રકાશે છે. નાદાદારઓએ કરી આપેલા કરારના આ દસ્તાવેજમા તેઓના “છાકરાઓ” પણ ખીરાજે છે, અને તેની તો હાલના નાદાદારઓ પોતાના ચોપાન્યાને પાણે ૩૯, મા આ મુજબે નોંધ પણ લે છે ત્યાં લખે છે:-

“ મજર લાખનમા તો ખુલ્લું છે કે ‘મોખેદ નસરવાનજી તાં સોરાબજી જમશેદજીના છાકરા.’ ”

બધા વાંચનાર અત્રે આપણા નાદાદાર જે દસ્તાવેજને ‘ખનાવત’ ને ‘ક્રાન્ડ’ લખી ગયાતા તેને તો ગાળ દેવા કાજે હવે સ્વીકારે છે, આ મુજબ તો પોતાના ચોપાન્યામાં દસ્તુર-કુમાનાઓ પર ખોટું આળ અને તદ્દન ઉપજાવેલા ઓરંગાને ગાળ આપવા માટે તો મેં આગળ આંક, પાણાના આપ્યા છે ત્યાં ૯, ઠેકાણે દસ્તાવેજનું સહીપત્ર સ્વીકારી, કુન્યાને ખોટો ખ્યાલ ને જુદી ખનાવતથી ખનાવે છે, અને તેમ કરતા દસ્તાવેજ થએલા કબુલીને લખે છે. પાણ ૫૭, માં.

“બીથારા...સોરાબજી જમશેદજી નાહાદારના તેના ઉપર આવી પડેલી કુદરતી મહાભારત આફતો, જેવી કે ભવિષ્ય માટે સારી આશા આપતા એક પુરા દીકરા તથા ભત્રીજા અને બીજાઓ કે જેની મદદથી મજબૂર પાક કેવલા પરથવાની પવીત્ર ક્રીયા દુક જનથી ભરેલી પુરી કરવાની..... તે આધાર રાખવા લાયક જનનું જેર તુટી ગયું જવાન મદદગાર ગુજર પામ્યા.”

મલા વાંચનાર, નાહાદારનું આખું જીવન ચોપાન્યું જુડી વીગતોથી ભરપૂર છે, તેમાં આ ઉપજવેલા ઉપલા જુડા ઓરંગાની તપાસ માટે જોશો કે, દસ્તાવેજમાં તો મોખેદ સોહરાબજી નાહાદારના “છોકરા” કરી સાફ લખેલું છે અને તેની આપણા નાહાદાર એક તરફ નોંધ પણ લે છે, ને વળી પાછું લખે છે તે “દીકરા ને ભત્રીજા ગુજર પામ્યા” આ મુજબ પોતે શું લખાવે છે તે વધી તેથી ઉલટા ખોટા ખ્યાલ ને બનાવટી ખુટા ઉભો કરે છે કે “ગુજર પામ્યા”

યાદ રાખવું કે દસ્તાવેજ, જે દીને થયા તેની આગમજ નાહાદારના કુટુંબના ક્રીયા લાગુતર કરનારા કોઈબી ગુજર પામેલા નહીજ, એ તો ખુદ દસ્તાવેજ દલીલ તે દસ્તાવેજને પોતે રજુ કરે છે! તેમાં નાહાદારના ના ‘છોકરા’ ખુલ્લું લખેલું છે! અને બ્યારે છોકરાઓ હૈયાત છે, તેઓના નામની નોંધ ખુટલી થએલી છે. તો પછી ‘ગુજરી ગયા ને આફત પડી’ વીગેરેનું એક ઉપજવેલું જુડાણું પ્રગટ કરીતે તે પર ગોયા એક બંડારણ કુટવા બેસે તેવો ખોટો જુડો રદન પોટલો પોતાના ચોપાન્યાને પાને પાને રડવાથી જુડી બીના કદી બી સાચી ઠરી શકતી નથી.

દસ્તુરી દેવતના દાણાં જાણકારને ગણાવી દીધા.

મલા વાંચનાર, આપણે નાહાદારનું ઉપલું જીવન લખેલું ઘડી બર કબુલ કરીએ, તોએ વીચારશો કે એક પાક આતશ બહેરામ ઇજ્જતે બરપા કરવાનું, જે આપણી દરેક મોતેબર ક્રીયાઓમાં સઉથી મોટામાં મોટી મહાન ક્રીયા જે ૭, થી ૮, સાહેસ્તા પાક્કા મોખેદોની જોડને બીજા તેમાંના અડધા દાસતું મોખેદ જોડે, (જે બાબે મોટા વિદ્વાન દસ્તુરના મત મારી કને મોખેદ છે.) યાને સઘળા મળી કમમાં કમ ૨૦) મોખેદોની કેજ વણા જે સઉથી મોટામાં મોટી અબ્વસ દરજ્જાની ક્રીયા તે, શું એકાદ નાહાદાર આપને તેના બે ખોટા ને એક બીજા જણ મળી થઈ શકે? જે મહાન ક્રીયા કંઈબી

ખાંચા વના એક વર્ષના અરસામાંજ પુરી કરવાની જેમાં યજ્ઞશને ૧૨૨૫, તેમ વંદીદાદ ૧૨૨૪, તથા વીરપદ ૬, અને ભારી કદાકુટ ભરી તરતીએ ૧૬, જતના આતશોને ૯૮૧, વખત ગાળીને પાક પાવ કરવા વીગેરે અનેક જંગળ ભરી ખારીકી, ને ચાલુ રાત્ર ને દીવસોની જંગી જેહેમત ને રંજ તે શું ત્રણ યા ચાર જણથી કદાખી ખતે? આવા ઓરંગા જુઠા અડાવી દેતા હાલના દસ્તુર નાહલાદાશીએ પોતાની દસ્તુરમનું દૈવત કેટલું પોતામાં છે? તેના દાણાં, જેઓ આ મહાન ક્રીયા આતશ બહેરામની કેટલી થાએ તેના જાણકારોમાં વેરી નાખી, પોતાની પરીક્ષા કરાવીને શું હાંસી નથી કરાવી?

આવી મહાન ક્રીયા માટેના હેવાલના પુસ્તકોમાં ભાર દઈને જણાવ્યું છે, જે પાકા પ્રવીણ વિદ્વાન દસ્તુરની સંભાળ ભરી દેખરેખ વના આવી ક્રીયા નહીજ થાએ, તો.

સુરતના શેઠ વકીલના આતશ બહેરામ કયા વિદ્વાન દસ્તુરની દેખરેખ ને આગેવાનીમાં થયા?

દસ્તુર સોહરાબજી રસતમજી, કુમાના જેઓ તે જમાનામાં જાણીતા વિદ્વાન હતા, એઓએ તે વેલાના જાણીતા ‘શહેરે કસ્તાદ’ દસ્તુર રસતમજી બેહરામજી સંજાણા જેઓ મહા વિદ્વાન હતા, અને અનેક દસ્તુરો આગેવાન અથોરનાનોને તાલીમ આપેલી તેઓના હાથ નીચે, આપણા દસ્તુર સોહરાબ કુમાનાએ દીન આધીનની પુખ્ત તાલીમ એટલી હદની સંપુર્ણ લીધેલી કે, પોતાના “શહેરે કસ્તાદ દસ્તુરે” તેઓના ખાનગી દફતરમાં તેની નોંધ લીધેલી, ને પોતાના સકંથી સુન્દા ચાર ચેલા જે ઘણા જ્ઞાની થએલા તેના ખાસ નામ લખેલા, તેમાં આપણા દસ્તુર સોહરાબ ૩૦ કુમાના એક છે. (જુઓ દસ્તુર પેસોતન બેહરામજી સંજાણાનું જન્મ ચરિત્ર પાનું ૩, જુ) આવાદીન આધનના એલમગીર આસા કસ્તાદના સુન્દા ચેલા જેઓ પોતાના જ્ઞાન એલમની સંપુર્ણતા બાએ, પોતાના કસ્તાદની ગોયા સરડીશીકેટ ધરાવનારને તે વેળાના કદમી અંજુમનના વડા માનવંત મુખી દસ્તુર હતા. જેઓની કદમી આતશ બેહરામ બાંધવાની વર્ષો આગમજ, તે પાક આતશ બેહરામ બરપા કરાવનારા બુલંદ તાલે સાહેબો દબોલત શેઠ પેસતનજી કાળાલાઈ વકીલે કદમી અંજુમનના વડા દાખલ દસ્તુર સોહરાબ કુમાનાની

રજ્જ લીધી હતી. (જુઓ પારસી-પ્રકાશ પુસ્તક ૧, પાનું ૧૬૨,) આ જગ જાહેર ખીના છે. અને એજ દસ્તુરની આગેવાનીમા સદરહુ આતશ બેહરામ બરપા થયા તેના જેમ દસ્તાવેજો છે, તેમ તમામ તવારીખના પુસ્તકોમાં નોંધાએલા પુરાવા પુરતા છે. (જુઓ જાણીતું અથોરનાન નામાને પાને ૮૦૪, થી વીગતે વગણુ તેમા ખુદ્દુ સર્વે તકરારી સવાલના ફેસલા શાયે આપેલું છે.)

આટલી બધી દલીલને પુખ્ત પુરાવા છતાં જો તે ખરી ખીનાની સુર્યના પ્રકાશ જેવી રોશની કાઠકની આખ જોઈ નહિ શકે તે બાબે આપણે શો મુઝકો, આ બાબે શેખ શાદી લખે છે.

“ગર ન ખીનદ બરજ શખ પરે ચશમ,
ચશમએ આફતાબરા ચે ગોનાહ.”

અર્થ:—અગર એક (ધ્રુવડયા) કાણુ ચીમોડયું (Bat) પોતાની આંખોથી રોશન દિવસને જોઈ નહિ શકે તો તેમા સુર્યની રોશનીનો શું કમુર?”

આપણા નામવર નાસ્લાદારઓ પોતાના ચોપાન્યામાં તેમ વખત બે વખત પોતાની ખોટી અકાડઝીક કરી કાગળ અને શાહીનું નાહક નખખોદ વાળી ખીજ માનવંતની કિર્તી, આમતી હરામ મેળવવાના જે પછાડા મારે છે, એટલીજ મહેનતને વખત જો તેઓ પોતાની નેટા માટેની ફર્જે અદા કરવામા, તથા એલમ, ધર્મ-જાન મેળવવા અને તે પાક દાદારની યાદ અરપનામા ગાળે તો આ હૈયાતી આબાદ અને અને છદ્મી બાદ ખુલ્લું બેહસ્ત પામે.

“જેસા હેટ હરામપે વએસા હરીસ હોએ,

સીધા બધકુંડે ચલજનવે પડ્સો ન પકડે કોએ.” (કબીર)

દસ્તુર સોહરાબજી ૩૦ કુમાનાની કારસાજીમાંજ સદરહુ પાક આતશ બેહરામ બરપા થયા, તે દસ્તાવેજો અને તવારીખના પુસ્તકો કહે છે, તેમ વલી સદરહુ આતશ બેહરામની તખ્તીમાં પણ નોંધાએલું છે. જેવું એક સરખું નામ મોખેદ સોરાબજી નાજાદારનું હોવાથી, આપણા હાલના નાસ્લાદાર ઢાઢ પડીને તેમા પોતાના વડીલને ખેંચે છે. જે બાબે “કદમી આતશ બેહરામના દસ્તુરનો કિસ્સા” એ નામના મારા આગલાં ચોપાન્યામાં મે ખુદ મોખેદ સોરાબજી નાજાદારની સહીનો લેખ દેખાડ્યો છે, જે આતશ બેહરામ પર્થાયા પછી ચાર વર્ષે લખાએલું જેમા તે બલા મોખેદ સોરાબજી નાજાદાર, પોતાને મોખેદ હાથે જાતે લખે છે. આ નહીં વુદે

તેવી દલીલના જવાબમાં મને પોતાના ચોપાન્યામાં કદમી પંથના સ્થાપક દસ્તુર દારાબે પણ પોતાને મોખેદ લખ્યું છે તેની ખરોખર માદ આપે છે.

કદમી પંથના સ્થાપક પહેલા દસ્તુરે મોખેદ કયે સમયે પોતાને લખ્યું છે તેની તપાસ.

બેશક દસ્તુર દારાબે, મોખેદ દારાબ પોતાને લખ્યું છે પોતાના નામ આગળ, પણ તે ક્યારે ? કે જ્યારે તેઓની ૨૪) વર્ષની ઉંમર હતી ત્યારે પોતે લખેલા વંદીદાદના દફતરમાં ‘શરશી’ ‘પહેલવી’ ભાષામાં કોલોકેશન લખ્યોય ત્યાં લખ્યુંય (જે વંદીદાદનું દફતર આજે એક નવાઈ દાખલ પેરીસની નેશનલ લાયબ્રેરીમાં જાળવી રાખ્યું છે.)

બલા વાંચનાર આપણા નાહલાદાર અંત્રે પણ પોતાની તેહકીક તપાસને તર્ક કરી વાંચનારને ખાસ ખોદું ગોદું ખવાડે છે, તે આપરથી નેશો કે દસ્તુર દારાબ પોતાની ૨૪) વર્ષની ઉંમરે કંઈ દસ્તુર નહીં હતા. તેઓ કદમીના વડા દસ્તુર તો પોતાની ૪૮) વર્ષની ઉંમરે ૬૦ સં ૧૭૪૫માં થયા હતા તેઓએ પોતાને મોખેદ તો ૬૦ સં ૧૭૨૨ના સાલમાં જ્યારે દસ્તુર નહીં હતા ત્યારે લખ્યું છે. (જુઓ આંકેટીલ, અને દસ્તુર દારાબ પુસ્તક પાનુ ૨૭૪.)

આપણા નાહલાદાર પોતાનો મુદ્દા સીધું કરવા આ એક ઉલ્લાખ ભરી મુકતી રજુ કરે છે. પણ અંત્રે યાદ રાખ્યું કે મોખેદ સોહોરાખજી નાહલાદાર તો આતશ બેહરામ પરથાયા પછી ચાર વર્ષની મુદત બાદ અને પોતાના મરણની ત્રણ વર્ષ આગમજ, સાદ પોતે, મોખેદ હતા તે સાચું પોતાને હાથે ને જગજહેર છાપામાં પ્રસીદ્ધ કરાવી ગયા છે, (જુઓ “એખતાલે કખીશેઅજદીને બેહ”. વર્તમાન પત્ર તા. ૨૮, મેં ૧૮૨૭ના અંકમાં. આ અંક હમારી કને જેઓને તપાસવો હોય તેઓ માટે મોજુદ છે.) બલા વાંચનાર, જે ઘણી પોતે જાતે હાથે બા-પોકાર મોખેદ પોતાને લખી ગયા, જેઓનું નામ તવારીખના પુસ્તકોમાં તેઓના મરણ બાદ મોખેદ તરીકે મશહુર, જેઓનું નામ આજ તુકીક મોખેદ તરીકે લેવાનું રહેલું, આ સર્વમાન્ય જગજહેર સાચી ખીના છતાં, હાલના નાહલાદારએ આ માટે જુદા માનની મંમતી મગરૂખી ભરી તદન ખોટી રીતો અખત્યાર કરી સમજદારોમાં દીન-પર-દીન પોતાની વધુ અને વધુ હાંસી કરાવતા હસે ? ખોદા નેક યુદ્ધી બહો ! રાસ્તી બહો ! !

નાલાદાઈની દલીલોના ભાંગીને જુકો ગએલાં ધરને સડેલાં
ઝાકટાનો એક પુરાવાઈપી ટેકો જડયો છે, ! જે રજુ કરતાં
પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૭૧, માં, તેનું નીચે મુજબે વાજખી મથાલું
કુદરતીજ પોતાની દલીલને લાએકનું થઇ ગયું છે, યા ખુદા !

“તવારીખી મુદ્દાઓપાંથી મેળવેલા મેસના ટીલાં !”

આજથી ૮૦ વર્ષ પર થા' ગએલો ને જરથોસ્તી પાક ધર્મનો
વીરહી દુશ્મન તરીકે ગણાઇ ગએલો, વીલસન પાદરીનું નામ આપણી
કોમ-ધર્મના વીરહી તરીકે હજી પણ યુઝગોને યાદ છે. જેણે આપણા
પાક મઝહબની અનેક ખોડ આપણ કાઢી કેટલાક જરથોસ્તી જવાન્યા-
ઓને વટલાવી ખ્રીસ્તી કર્યા હતા ! અને તે કાજેજ તેને. “ ધી પારસી
રીલીજન ” નામનું પુસ્તક લખ્યું.

એ પુસ્તક કેવું છે ?

એ પુસ્તકમાં આપણી પાક દીનને સામ રીતે ઉતારી પાડી તેની પર
બહુજ ન હાજતા હુમલા કીધા છે. તે પુસ્તકને આપણા નાલાદાઈ વધાવી
લે છે. ! આ નાલાદાઈ સાહેબ પોતાના ચોપાન્યામાં જે પેટકે ખાતર કલ્લઇ
ખનાતા હું” હમને લખેય તો ખરી રીતે આ કોણુને લાગુ પડેય ? તે
હવે વાંચનાર સાહેબ તોલ કરશે ?

વીલસન પાદરીના આ વાધા ભર્યા પુસ્તકમાં કોઇખી સંભાલ ભરી
તપાસ વણા, આપણા અત્તશ એહેરામોની અલલટખે વીગત લખી છે,
તેમાં વઢીલ સાહેબના આતશ એહરામની ક્રિયા, મોએદ સાહરાબજી
નાલાદાઈએ કીધી એમ લખ્યું છે. કયુલ મંજુર તેઓએ ક્રિયા કીધી એ
કોણુ ના પાડે છે ? પણ ત્યાં એમ નથી લખ્યું કે મજકુર મોએદ સાહ-
રાબજી નાલાદાઈના વડપણુ યા દેખરેખ કે ઉપરીપણામાજ ક્રિયા થઇ, યા
તેઓને તે પાક મકાનના વડા દસ્તુર નેમ્યા હતા. એવુ મુદલ નથી
લખ્યું ! તેમ. તેનું પુસ્તક તેહકીક ભરી તવારીખનું પણ નથીજ.

એ પુસ્તકનો શું હાલ થયો.

તે પુસ્તકમાં એક તરશી આંખે એથ જોઇ અને આપણા પાક
ધર્મની ન હાજતી ખોડ આપણુને ગીલા ગુજરી કરી છે. અને તે જમા-
નામાં એ નાલાએક પુસ્તકના પાને પાનાની ખબર લઇને, આપણી કોમના

ધર્મ અભ્યાસીઓએ એટલી બધી ને એવી સખ ખખર લીધી કે, ગોયા તેને દરેક ગુજરાતી પેપરોએ ને બીજા લખનારાઓએ આપણી કોમે ધુળ ધાણી કરી એક કોડીની કિંમતનું તે વેળા કરી નાખ્યું હતું, તેના લખનાર તે વીલસન પાદરીને, પોતાનું બેહુન્દુ વખેલું એપુસ્તક પાછલથી એટલું બધું ભારી પડી ગયું કે, જેના નહીં ધારેલા સુખ પરીણામે આપણા પાક મજલમ ગોયા નવી જગતીમા આવી ગયો, અને આપણી કોમમા ધર્મ અભ્યાસની હોંસને ઉલટનો ઉગાલો ને ઉછાલો થયો ને નવી રાસ્ત-રોશની બર્પા થઈ. તેના પુસ્તકના ઉપલા ફેન્ડની આપણી તવારીખમાં પણ નોંધ થઈ છે. (જુઓ પારસી પ્રકાશ પુસ્તક ૧, હું પાનું ૪૧૦.

આ મુજબે આપણા નાલાદાર પોતાના મુદ્દાને મજબુતી આપવા જે દરીદ્ર દલીલ દેખાડવા પેહલા કુદરતીજ એઓએ મથાળું કાળા ટાંપમા મુક્યું છે, તે તદ્દન બરોબર છે કે “ તવારીખના મુદ્દામાંથી મેળવેલા મેસના ટીલાં ” તે આત્મા એઓએ સાચી તવારીખ તો નહીંજ પણ “ મેસના ટીલાં ” જ મેળવ્યાં છે. હમારા યાદગાર અમર દસ્તાવેજને જે હસદથી “ હડધુત થએલો ” વગર પુરાવે લખ્યો છે, પણ આ એઓની દલીલના “ મેસના ટીલા ” ને તો આપણી આખખી કોમે કેવી “ હડધુત ” કરી છે ! તેનો વીચાર તો હવે બહા વાચનાર તમે કરી શકશો !

સપેના મીનો અને ગનામીનોની ચાલુ લડત.

બહા વાંચનાર આપણા પાક ધર્મમા બહા સપેના મીનો તથા મુરા ગનામીનોની ચાલુ લડત બાબે વર્ણવ્યું છે, જે બાબે હું આ અદના લેખની શરૂઆતમા લખી ગયો છું.

આ ક્રમતરીન દસ્તુર-કુમાનાને આપણા નામીયા નાલાદારની લડતમા પણ આ બે શકતી કાય કરતી શું નથી દેખાતી ? દસ્તુર-કુમાનાની દલીલોના યાદગાર અમર દસ્તાવેજને છે. તથા તવારીખના તમામ પુસ્તકોમાં તેની સાચી વિગટો છે, જે તવારીખી પુસ્તકો સર્વ માન્ય છે. તેમ કેહ વેલાતની પ્રીવીકાઉનસીલે તેને સાચી વીગતની શહી તવારીખ ગણી પોતાની મોહોર મારી આપી છે. ત્યા દસ્તુર સોહરાખજી ફસ્તમજી કુમાના દસ્તુર નીજ આગેવાનીને વડપણમાં મુરતના શેઠ વડીલના કહમ્મી આતશ બહેરામ બર્પા થયા તે લખ્યું છે.

ન્યારે આપણા નાસ્લાદારોએ જે જુડા દાવો આ બાબે પોતાનો રજુ કરે છે, તેને આખી આપણી કામે ને આપણા બહેલા વિદ્વાનોએ વખોડી વીખેરી નાખી છે. તે ઉપલી તપાસપરથી જોઈ બલા વાંચનાર વિચારશે કે એકની દલીલ બલા ‘સપેનામીનો’ને હવાલે છે, ન્યારે બીજાની દલીલ ખુરા ‘ગનામીનો’ને હાલે છે. યાને કુદરતની કાર્ય કરતી એ શક્તી ગોચર અકેક પક્ષમાં વહેંચાઈ પડી છે.

૬૦ મેહરવાનજી નાસ્લાદાર, પોતાના કયા કાકા બાવા કે અપાવાની દસ્તુરી પદ પર આવે છે ?

આપણા નાસ્લાદાર પોતાના જુડા ચોપાન્યાને પાને પા, માં વાંચનારને તદ્દન ખોટા ખ્યાલ આપે છે ત્યા લખ્યું છે

“.....સોહરાયજી જમશેદજી નાસ્લાદારને કસા કરગરંદ હતાંજ નહી. કમ્બુલ મંજુર, પણ તેમને નસરવાનજી અને કરામજી નામના ભાઈઓ તો હતાજ અને તે ભાઈઓના નખીરાઓમાના.....એક દસ્તુર મેહરવાનજી નાસ્લાદાર કાકાની ગાદી માટે હકદાર નહીં ગણાએ કે ?”

પહેલા તો આના જવાબમાં આ ખુલાશાની જરૂર છે જે, મરહુમ બલા મોખેદ સોહરાયજી નાસ્લાદારએ આપણા દસ્તુર મેહરવાનજી નાસ્લાદારની ચઢતી સીધી પેઢીના બાવા અપાવા કોઈને બી પાલક લીધા કે કીધા નથીજ, કે ન્યારે તેઓ ગુજર પામ્યા ત્યારે ૬૦ મેહરવાનજીના અપાવાને તેમના ભાઈયો સમજદાર કંમરના હૈમાત હતા છતાં, તેઓ પછોતા પુત (!) પારણામાથીજ બેહસ્તી સોહરાયજી નાસ્લાદારને નગર આવેથી પોતાના એક બીજાજ ભાઈના દીકરાનો બે વર્ષનો બાળક એટા નામે નસરવાનજી જે પાછલથી મોખેદ નસરવાનજી પેં નાસ્લાદાર તે હાલના જાણીતા એરવદ ધનજીશાહ નસરવાનજી નાસ્લાદારના બાવાને બે વર્ષની કંમરનાને પાલક કરી ગયા, ન્યારે ૬૦ મેહરવાનજીના અપાવા કે તેમના આપ યાને ૬૦ મેહરવાનજીની સીધી પેઢીના ચઢતા બડીસોને કોઈને બી પાલક લીધા કે કીધાજ નથી ?

તેમ મોએદ શોરાબજી નાલ્લાદારને, હાલના ૬૦ મેહરવાનજી નાલ્લાદારના બપોવા કે વડવા માટે અભાવ હતો તેઓની બચગીનીજ કાર્યરીતી નાપસંદ હોવાથીજ એક બીજાજ ભાષ કરામજીના દીકરા પેસતનજીના છોકરા બે વર્ષની નાહની વયનાને પાત્રક કીધો,

તેમ આ ભલા મોએદ સોહરાબજી નાલ્લાદારએ પોતાનું વીલ-વશ્યટ કરેલું તેનો પણ ગેર ઉપયોગ થાએ એવી ધાસ્તીથી તે વેળા સરકાર કોર્ટ દરબારમાંજ રાખવા પોતે આપેલું, તેઓને તો હાલના ૬૦ મેહરવાનજીના વડવા માટે માન યા વીશ્વાસજ ક્યાં હતો, ? આ ઉપલી વીગત મુજબ ૬૦ મેહરવાનજીની ચઢતી સીધી પેઢીના કોઇબી બપોવા કે તેમના ભાઇઓ, તે વેળાના ભલા મોએદ સોહરાબજી નાલ્લાદારના માનને વીશ્વાસ લાએક મુદ્દલ નહીં ફરેલો અને, ત્યાં પણ કરી હક ઇલાકો નહીજ તે હકદાર હોએ તો તે બીજા છે, આતો “વચ્ચેલો ઘોડો વાર કુદાવે છે” ! અને તે પર આડો પરડો પાડીને પોતાને નાહક છતાં હકદાર વર્ણવીને વળી શામે “કાકાની ગાદી માટે હકદાર” લખાવે છે. ! વહા. વહા ! જીવતા રહો ! !

૬૦ મેહરવાનજીના ક્યા કાકા બપોવા કે બપોવાએ કોઇએ બી ક્યાં દસ્તુરદ કરેલી ? કોઇ બી પુસ્તાર કરશે ? ખોટી મોટાઇ શા માટે અને તે કાજે જુઠો ઝઘડો. આથી શું ઈજત વધે છે ? યા એર હલકાઇ ખુલ્લી પડે છે ! પેલી ૧૯૧૭, ના શાલની સેવકની એલેન્ડ હજી જેવીને તેવી હિમી છે.

૧૯૧૭, ના શાલની બહર એલેન્ડ.

સાંજ વર્તમાન પત્રમાં, નાલ્લાદારની જુઠી દસ્તુરી બાએ તા. ૮ મી જુન ૧૯૧૭, મા લખાણ થએલું જેનો મજબુત રદ જવાબ આ કમતરીને એજ પત્રના તા. ૩૭ આગસ્ટ ૧૯૧૭, ના અંકમાં લખાણ આપી છેવટે એક એલેન્ડ આ મુજબ મુકેલી (આ તકરારી લખાણના જવાબે લોકનું બહુ ધ્યાન ખેંચેલું તે લખાણ બહીતા અથોરનાન નામાને પાને ૮૧૯, થી જેઓને ખાહેશ હોએ તેઓએ જોઇ લેવું.) સમજદારો ને સાચ્યા એતેકાદથી વીચાર કરીને મત બાંધવાની, તેમ નાલ્લાદારજીને ઝઘડો દેઈ કરવાની ફરી ફરીથી તક આ એલેન્ડથી આપું છું. હજી તક લેઓ યા હક છોડો ને જુઠો ઝઘડો દેઈ દૂર કરો.

તે ચેલેજ શું છે ?

મરહુમ એરવદ શોહરાબજી જમશેદજી નાણાદાર પોતે યાતો તેઓના કોઈ વડવા તેઓના જયનશીન (તેઓ પોતે તો અપુત્ર હક થયા) એટલે તેઓના કુટુંબમાં કોઈ બી કદમી દસ્તુર જાહેર રીતે થયા હોય તેની સત્તાવાર તવારીખી પુરવાથી યા જાહેર નોંધાથી યાતો આપ્પા સુરત શહેરના હમકારના અપક્ષ મત આપનારા બુન્નેર્ગની ગવાહીથી, સ્વતંત્ર તદ્દન અમુક પક્ષનાને તદ્દન અપક્ષ ને માનવંત મત આપનાર સાહેબો, બે એમ મને દસ્તાવેજી દલીલોથી યા તવારીખી નોંધ યા દંત કથાથી સાબેત કરી આપે કે મરહુમ એરવદ શોહરાબજી જમ નાણાદાર દસ્તુર હતા ? તો, તે બીના સંકુચાઈથી સર નમાવીને સેવક સ્વીકારવા તદ્દન તમયાર છે. એટલુંજ નહીં પણ તેની તોજેસ દાખલ અને મરહુમ એરવદ શોહરાબજી જમ નાણાદારના પુણ્ય માટે તેની અશોયાદમાં સુરતના મરહુમ શેઠ વકીલના આતશ બેદરામ ખાતે થતી રોજ હમા અશો ફરોહરની ક્રિયાનો ફડમાં રૂ. ૧૦૦) અંકે એકસો બા ખુશીથી હું આપવા તમયાર છું. અને તેમ કરતાં મને બેદર ખુશી બરપા થશે ! સખખ મરહુમ એરવદ શોહરાબજી નાણાદાર માટે સેવકને બહુ માન છે તેઓના અશો રૂહ સાથે મને ગોયા પવિત્ર મોહન છે !

ઉપલી ચેલેજનો ચળકાટ વધ્યો છે !

મારી ઉપલી ચેલેજનો ચચરાત, તેમ ચળકાટના ચમકારા વધી ગયા છે, તો તેની કિંમત પણ હું હાલે વધારું છું. અને ખોદાપાક શાહેદ છે. હું ખોદી દમગડી કરતો નથીજ, પણ આ ઉપલી મારી ચેલેજ ઉપાડી સાબેત કરી આપે કે મરહુમ મોખેદ શોહરાબજી નાણાદાર કે તે નાણાદાર કુટુંબના કોઈબી ૧૮૧૭, ના સાલ આગમજ દસ્તુરી પદ જાહેર રીતે પામી ગયા એમ પુત્રાર કરે તો રૂ. ૧૦૦) નહીં પણ રૂ. ૫૦૦) સુરતના શેઠ વકીલ સાહેબના પાક આતશ બેદરામ ખાતે થતા હમા અશોના ફરોહરની કુલ અંગુમનની નધયતે રોજ થતી ક્રિયાના ફડમાં બાખુશીથી આપવા. જે ફડ મારા વડવાએજ બરપા કયું છે; જેમા મારા મુરખીજી બાવાએ રૂ. ૫૫૦૦) ઉપરની રકમ જુદી જુદી વીધીએ આપ્યા છે.

આ મારી ચેલેન્જ કપાડી સહી મુદ્દાથી શાખેત કરવાનીજ માત્ર ખોટી છે. જેમ કરવાથી નાણાદારોના જીવન ઝઘડાનો આપ મેળે અંત આવે, જે શાખેત કરી આપે ને પછી હું રૂ. ૩૦ ૫૦૦) નહીં આપું તો મને દસ્તુર કુમાનાની અચ્છાલાદનો નહીં કહેવો ! મને માજદ્યશાની પાક જરથોસ્તી નહીં પણ દેવચર્યની ને દુરવદ તરીકે જાહેરમાં જણાવવું ? આટલું આ માટે ખટીને બારનદીને મારે લખવાની એ જરૂર પડી કે, નાણાદારોએ પોતાના ચોપાન્યાને પાને રૂ. ૨૩, મે અયોરનાન ટાળવાને ચીડવવાની બાબામાં એક ભવદ, ચેલેન્જ આપે રજુ કરીને આખખા અધ્યારનાન વર્ગ માટે ન જાગતી નિંદક મસ્કરી કરી છે ! તેમ કરી પોતે હવે અયોરનાનોથી માનની આશા રાખે છે ! જે ટાળાને મસ્કરીરૂપ ચીત્રાવી પોતે તેજ ટાળના દસ્તુર ગણાવે છે. ! આફરીન ! ! ખોદા બલી તોફયત બક્ષો !!

મારી ચેલેન્જ માટે ફરી ફરીથી બાર દધને હું માનપુર્વક તક આપું છું, પણ યાદ રાખવું ! દાખલા તરીકે જણાવીશ કે સુરતના કદમી પાક આતશ બેહરામની સામેના ધરમણી મરહુમ શેઠ પેસતનજી રતનજી કંટ્રાક્ટર અથવા મેવાવાળા કરી રહેતા, તેઓને મીત્રો તેમના “ઓનરેબલ” કરી કહેતા ને “ઓનરેબલ” નામથીજ ઓળખાતા તેથી કંઈ તેઓ, નામદાર ગવરનરની કાઉનસિલના ધારાસભાના મેમ્બરો ખરી રીતે “ઓનરેબલ” કહેવાએ છે. તેમ ધારાસભાના ઓનરેબલ સરકારી કાઉનસિલર કંઈ મેમ્બર નહીં ગણાએ ?

તેમ વળી સુરતના ખીજ મરહુમ શેઠ પેસતનજી સોરાબજી હોડીવાલા, જેઓ જાણીતા વપ્રીલ કુટુંબના વેલવદ તેઓને “નવાબ સાહેબ” કરી કહેતા તેથી કંઈ તેઓ સુરતના કે ખીજ ગામના નવાબમાં નહીંજ હતા, તેમ ગણાએ નહીં !

આ ઉપર મુજબ કંઈક કોમ બોલે ચા તો લખે તેને સત્તાધારી આખતનું વજન નથીજ, તે મુજબજ આપણા નાણાદાર જીઓ ઉંદ્રમાં આવી કંઈ વધુ જાગરડા કરીને પાછા પોતાની દસ્તુરીના ડાડા નહીં ગણાવે ! તે તપાસને અંતે ધ્રુપ નહીંજ રહેશે. પછી બલે પોતાના ધરમાં બધાનેજ દસ્તુર ગણે ને પોતેજ પોતાને હાથે જખીઓ પર “દસ્તુરાને દસ્તુર લખી પોતેજ વાંચે ને મનમાં મગન થાએ, પણ તે સમજદાર જાણકારોના વુચ્છકાર બરી હાંસી પામે છે. તેનો એક દાખલો રજુ કરીશ.

મોબેદ શાપુરજી નસરવાનજી નાહાદાઝની સખી તેઓની કલ્પીત દસ્તુરીને (Fair) ફેર ફેર !

મરદુમ વિદ્વાન શેઠ મરઝ્યાન મનચેરજી મરઝ્યાન બારીસ્ટર-એટ લો, જેઓએ “ધી પારસી ઇન ઇન્ડિયા” નામના તવારીખી બે ગ્રંથ ૧૫, વર્ષોની મેહનતે રચ્યા છે, જેના બીજા ગ્રંથમાં સર્વ દસ્તુરોની મળી શકતી સખી તેઓના વર્ણન સાથે આપી છે. નુસ્તના શેઠ વકીલના કદમી આતશ બેહરામના દસ્તુરની સખી તેઓએ તેમના મિત્ર શેઠ નવરોજી ખમ-નજી વકીલ મારફતે મંગાવી જે, હાલના નાજાદાઝ ૬૦ મહેરવાનજીએ પોતાના વડીલોની સખી આપી, અને તે શેઠ નવરોજી વકીલની બલામણસાથે, વિદ્વાન શેઠ મરઝ્યાન બેરીસ્ટર પર ૧૯૧૬ ના જુલાઈ માસમાં મોકલી. જે સખીઓ ૫-૬ મઠીને પાછી આવીને ભરમભાજ તેઓએ જણાવ્યું કે સખી કામમાં નહીં આવી. આ વાતની જ્યારે મને પાછળથી ખબર પડી ત્યારે તે વિદ્વાન શેઠ મરઝ્યાનને પુછાવ્યું જે “મજદુર સખીના ઉપયોગ શા માટે નહીં થયો ?” જેના જવાબમાં તેઓએ મને તા. ૨૧, મી કેબ્રુઆરી ૧૯૧૭, ને દીને નીચે મુજબ લખ્યું છે:—

“જે બીના તમારી જાણમાં આવી છે કે શેઠા વકીલના કદમી આતશ બેહરામના “પંથકી” ની સખી મને મોકલવામાં આવી હતી, પણ પાછળથી મને ખબર મલી કે એ સાહેબ કંઈ ખરા દસ્તુર નહીં પણ માત્ર “પંથકી” હતા. તેથી જો કે સખી ઉપરથી મેં એક બીજું (જસતતુ) ચોપડીમાં છાપવા પૈસા ખર્ચ્યાં નૈયાર તો કરાવ્યું, પણ પાછળથી ઉપલી બીના જાણમાં આવવાથી તે મેં રદ કર્યું.”

બલા વાચનાર હવે આપ તોલ કરશો, આપણા નાહાદાઝજી પોતાની દસ્તુરીને નક્કી ગીલીટનો સિકકો, હાથ ચાલાકીથી ખજરમાના કોઈક બોચ્યા પાસે ચલાવી દે છે. પણ તે જ્યારે ખરા નાણાવટી કે કસેટીયાના હાથમાં જઈ પડે છે, (સુદ્ધા તવારીખ-નવેશકને) ત્યારે આપણે ઉપર શેઠ મરઝ્યાન બારીસ્ટરના દાખલાથી જોયું તેમ તે રદ થઈ ને કોડીની પણ કિંમતનો ગણાતો નથી ! આંત્ર હમને જતી અનેક* અનુભવ હોવાથીજ હમો હમારી ચેલેંજ મજબુત મુસ્તાફીથી મુક્તા હમને લેસ ભાર આંચકી લાગતી નથી, સખી હમારો રસ્તો સિધ્ધો-સાચ્યો, ને સાફ છે !

ને સમ્બાધને પાળનારનો તો ખુદ પાક દોસ્ત છે, અને સાચો રસ્તે જતારો કદીખી ભુલો પડનાર નથીજ, એક સાચેર આને મલતુંજ લખે છે.

“રાસ્તી મુજબે રગ્ગએ ખોદા દોસ્ત,
કસ ન દીદંમ ગુમ ગુદ અજ રાદે-રાસ્ત.”

અર્થ:—“જે સમ્બાધને પાળે તે ખુદ ને રાજી રાખવા માટે ખોદાનો દોસ્ત છે, કોઈખી શખ્ન સમ્બાધને રસ્તે જતા ભુલો પડેલાં મેં કદીખી ભૂલ્યો નથી.”

આપણા નાણાદારના ચોપાન્યાની ઘણી બાબતો બાકી રહી છે, ખોદા પાક મારો ચાર ને મદદગાર છે, તો બાકી રહેલી ખીનાઓના અનેક બંધાણા ને ભોપાલાં હવે પછીના મારા અંકમાં ઘણું નવું જાણવાનું તેમ ઘટો લેવા જોગ રજુ કરી શકીશ, તેમ કરવા માટે ખુદ પાકની જેખીથી મને મળતી મદદરો-મદદથી હું તાજુબ થાઉં છું, અંત:- કુરબા સમાતી ન શકું એવો મોટો મન સતોશ બરપા થાય છે, જે મારા હૈયાને ગોચા છલા-છલ ભરી નાખે છે. જે માટે તે દોદાર પાકની સેપામ ને શુકર મનશની ગવશની કુનશનીથી અદા કરું છું.

આ પેલો અંક પુરો કરું તે આગમજ, પેલો નાદાન છોકરો નાણાદારનું ચોપાન્યુ “પ્રગટ કરનાર” હવે આ બાકીની લખનાર પાસે લખાવેલું ચોપાન્યુ, જેનો હવે લખનાર થઈ એસે છે. અને તે પોતાના ચોપાન્યાને પાને ૭૫, આ મુજબ લખે છે.

“આ લખાણ લખ્યું છે તે મારા મુરખીજી પીતાજીની જાણ બદાર તેઓના હોકમનો અનાદર કરી આ કામ કીધું છે. કારણ એક વખતે મેં એઓ મુરખીજીને એસારો કીધો હતો કે તમે કાઈ કરો તો કરી શકો એમ છે. પણ તેના જવાબમાં “મેં અત્યાર વેર કાઈ કીધું નથી ને હવે કાઈ કરવા માંગતોએ નથી. મારે માટે ખીજ મહેરબાન દીલસોજ સાહેબોએ ઘણું કીધું છે આમ તો શું હાલના જમાનામાં શહેનશાહ, વાહસરોય તેમજ ખીજ અનેક જાહેર પુરેષો માટે શું નથી લખાતું ને શું નથી બોલાતું તો ત્યારે મારા જેવા એક કમતરીન મોખેદ માટે બોલાય તો તેમાં નવત્ર જેવું શું છે? માટે આ વિષે મારે કશું કરવું નથી.” હવે હું પહેલાં મારા મુરખીજીની દરગુજર ચાલીશ. કારણ મેં આ કામ એઓના ફરમાન ઉપરાંત થઈ કીધું છે. તે માટે એઓ મુરખીજી મને દરગુજર કરે એવું હું માગી લઉંશ.”

બલા વાંચનાર ! આ છોકરો 'મોરાળ' મે. નાલાદાર પોતે લખનાર તરીકે બાહુતી દાવાદાર ! એક તો પોતાના મુરખાઈના હુકમનો અનાદર કરી લખે છે. આયું જણાવે છે ને દર ગુજર મુગ્ધાઈની ચાહે છે ને તેઓના મુરખાઈ એજ, ચોપાન્યા પેતાના બેટાએ પાસે બધે પોતે મોકલાવે છે. દીકરો બળે છે શું ? ને મુરખાઈ કરે છે શું. ત્યારે એમા સાચું કોણ ? તેમ મુખાઈ તો “કશું કરતા ગંગ નથી” વર્ણવેલ તો આ જુદી સુખેસના ઝગમગા શુંચા, ને ખાટા ખાલોનો ખેખરો-એખરો, આ નાનાના નાદાન છોકરાને કોણથી-ક્યાથી ગળ્યો ? કે જે છોકરાને દુન્યાદારીની દુકાનમાં ફરતે હાલેજ દાખલ કીધો છે. આ કમતરીનના પેટ પર જેટલા બાળ છે તેમાના અરધા ખી તેની મુઠ દાઢીએ નથી તો આ તકરારી તુરંગા ને જુદા ઓરંગા તે ક્યાથી ઉપનવી લાગ્યો ? આ એ, લખે છે અને મુરખાઈના હુકમનો અનાદર કરે છે.”

વાંચનારને બચ્ચા સમજ આપણને શીખવે છે ! એ કરતા તો બેહતર એજ હતું કે આયું નાનીજ લખતે લખાવતે, અને તેથીખી વધારે બેહતર તો તેજ ગણતે કે નાલાદારના ચોપાન્યા માટે સમજદાર વાચક વર્ગે મત બાંધ્યું છે તેવું કંઈ છેલ્લે સેહેજથી સાચું લખતે તો કંઈક પણ સાચું ગણતે જે નાલાદાર કે જે નીચું મુજબ—

(હમે જે જે લખાવ્યું છે, તે કસો ખી ક્યાસ કર્યા વીના થઈ ગયું છે. સખખ હમારી કને કશા પુરાવા તેમ દલીલ કે હમારા હમકલામ બાઈઓની દીલસોજી આ સર્વેની કમનશીએ હમારા બાઈમાં ગેરહાજરીના પરીણામે, હમારી સ્થિતી સંજોગમા થયું છે. આપણે ભુલને પાત્ર ઇનશાન કાઢીથીખી કદાચ એમ ભોગજોગે બની જાએ તેવું થઈ ગયું છે.)

જો ઉપર મુજબ છેલ્લી આટલી લીટી ખી સેવટે પોતાના ચોપાન્યામા નાલાદારજી સાચ્ચી લખાવતે તો આખખા ચોપાન્યામા આટલી ખી સાચ્ચી લીટી લખાવા પ્રગટ કરવા માટે, કંઈક ઉદાર દીક્ષે થોડામાં થોડી સચ્ચાઈ માટે ખી આપણે કંઈક માનથી મુઆરક્યાદી આપતેજ ! છતાં તક મલસેજ. ઇન્શાઆ ! ઘણું જ્ઞાન ઉડાપણ બક્ષો !!

છેવટે ભલી મુરાદ ! નેક આશીર્વાદ !

ખોદા કરે ને હવે પછી બી આપણને, એઓ સાહેબને જનો-જગ-રથી મુબારકબાદી આપવાની તક મલે ! ને એઓની પહેલી દસ્તુરીનો ડગ-ગગતો પ્રથમ પાયો, તેને આપણ સર્વે સાથે મળીને, આબાદીમાં આણી શકીયે ! બુતકાળના કાળા કડવાસને, એઓ સાહેબ સેવા સન્દે સાહેતામાં ફેરવીને સુરાસને માયાળુ મીઠાસગા મુકી શકે ! જે માટે હજીબી મોઢું નથી.

આપણી ભારત ભૂમીમાં “ વાલમીક રૂપીનો દાખલો પડેલો છે જેણે પોતાની પહેલી અવસ્થા લુટકાટ, ખુન, મારફાડમાં કલાડેલી. જેણે પોતાની પાછલી અવસ્થામાં જીંદગીનું સુકાન સુકર્મમાં ફેરવી મોટો મલ્દા રૂપીને “ રામાએણુ ” જેવું પવિત્ર પુસ્તકનો રચનાર થયો, ને ‘ રૂપી ’ દાખલ અમર નામે રહી ગયો, તો તે વાલમીક રૂપીની પુર્વે અવસ્થાની હદમાં છેક સનાતા કંઈ કાયો નથી ? નાદ્વાદરૂજના જેથી આપણુ અનેક ભલી આસા સાથે દુઆ ચલાયું ! ફરી, ફરીથી ચલાયું ! કે કાળી પાટી પર લખાએલા લેખો ને હવે સેવા સુરાસના મધમધતા બીના કપડાંથી નુકડી નાખવાની તક આપે ! ને ભવિષ્યમાં સોનેરી સફા સુકિર્તી એઓ સાહેબની ના લખાએ ! ને, સારા સદગુણુ એટાઓ તેમ અએલાદ ભવિષ્ય માટે મુકી નામવર નસીબ જરયા કરે !! આમીન !!!

અવસ્થા:—“ ઉક્તા અદમાઈ અદમાઈ ઉક્તા કહમાઈ ચીત વસે-ક્ષયાંસ મજદાઓ દયાત અદુરે કિતયુઈતી તેરીરી ગત નોઈ વસેમી અષેમ દેરદ-માઈ તત મોઈ દાઓ આર્મઈતી રાંયા અપીશ વંધહેકશ ગએમ મનંધહો.”

અર્થ:—આબાદી અથવા સુખાકારી તે શખસને હોજે, જેનાથી બીજાઓને ગુબ્બ પોંહોંચે ! પોતાની મરજી પ્રમાણે રાજ કરનાર હોરમજદ ઉપર જણાવેલા પરાપકારી માણસને તંનદરેસ્તી તથા કૌવત બક્ષો ! રાસ્તી પકડી રાખવાને માટે, ઓ હોરમજદ ! તારી પાસેથી હું તે તંનદરેસ્તી તથા કૌવત પચીત માગુ છું. આર્મઈતિને લીધે ઓ હોરમજદ ! તું મને સંપત્તિ, નેક આશીર્વાદ તથા ભલાં મનની જીંદગી બખશ.” !!

(ઉક્તવદ ગાયા, હા. ૪૩, ફકરો, ૧, કાંગા.)

દો દસ્તી બર આવોર ઝે જનો ઝે દેલ,
 કે કારી ખીશન નાપદ અઝ દસ્તે ગેલ.
 સરે જેલ મકુન સુથે હક્ક બર ફરાઝ,
 સરે દેલ બોકુન તા શરી સર-ફરાઝ.

અર્થ:—“ તારા જન તથા દિલથી (યાને પાક નયત તથા અંતઃકર-
 થી) તારા બેહુ હાથ નમનતાઈથી ઉંચા કર, કારણકે ખાફી હાથે કાંઈબી
 કામ પાર પડી શકે નહીં. ”

નહિ કે તારું ખાફી માથું, પણ તારા અંતઃકરણ હૈયાના દિલનું માથું
 ખોદા તરફ ઉંચું કર, કે તેથી તું બુલંદ દરજ્જાનો સર-ફરાજ થાએ. ”

(દસ્તુરાને-દસ્તુર, મુશ્કાં-ફિરોજ)

બની શકે ત્યાં તુલીક નેકી કરો !

બન શકે તો નેકી કરના ખ્યારે, આખિર તો હથ મરના;
 અએસી કરની કર લે ખ્યારે, ફિર ચોર્યાસીચે નહિ અરના.
 ધન બેબનકે પુર બેશમેં, ઈતના નહિ ઉછલના;
 યે દો દીનકી હથે હસમત સારી સાહેમચે કુતુ દરના.
 જાન બુજકે રહા બહીચે, ખ્યારે કદમ નહિ ધરના;
 ભાગે ભગવાન ઔર ખુદા રામકે, ભવસાગર ચેહિ તરના.

“સંત કબીર.”

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:

એરવહ, એરચશા ખમનજી હસ્તુર-કુમાના.

કુંઠ કણ્ઠપીડ, ખાડ બળરત નાકે;

કદમી જુની કુમાનાની અગીઆરી-જુલ.

સુરત લીમડા ચોકમા આવેલા મગનસાલ વનમાળીદાસના

“દેશી મિત્ર” પ્રેસમાં નાથુભાઈ દેવચંદે છાપ્યું.
